

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİM VE DENETİMİ BİLİM DALI

**ORTALAMA YÜKSELTME SINAVINA GİREN 9.SINIF
ÖĞRENCİLERİNİN OKUL MOTİVASYONUNU
ETKİLEYEN FAKTÖRLER
(BEYKOZ ÖRNEĞİ)
(Yüksek Lisans Tezi)**

Tezi Hazırlayan: **Osman AKTAŞ**

İSTANBUL, 2009

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİM VE DENETİMİ BİLİM DALI

**ORTALAMA YÜKSELTME SINAVINA GİREN 9.SINIF
ÖĞRENCİLERİNİN OKUL MOTİVASYONUNU
ETKİLEYEN FAKTÖRLER
(BEYKOZ ÖRNEĞİ)
(Yüksek Lisans Tezi)**

Tezi Hazırlayan:
Osman AKTAŞ
Öğrenci No:
070712112

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. F.Şule KAYA

İSTANBUL, 2009

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim. .... / .... / .....

Osman AKTAŞ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAGI

Enstitümüz İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 070712112 numaralı Osman AKTAŞ “Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “ORTALAMA YÜKSELTME SINAVINA GİREN 9.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN OKUL MOTİVASYONUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER” başlıklı Tezini Yönetim Kurulumuzun ..... Tarih ve ..... sayılı toplantısında seçilen ve Fakülte binasında toplanan biz jüri/izleme komitesi üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (.....) dakika süre ile aday tarafından takdim edilmiş ve sonuçta adayın tezi hakkında Oybirliği/Oy Çokluğu ile Kabul/Ret kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir...../...../.....(Tarih)

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman

.....

Üye

.....

Üye

.....

ORTALAMA YÜKSELTME SINAVINA GİREN 9.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN OKUL MOTİVASYONUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER (BEYKOZ ÖRNEĞİ)

Tezi Hazırlayan: Osman AKTAŞ

Özet

Bu araştırma; Ortalama Yükseltme Sınavı'na giren 9'uncu sınıf öğrencilerini motive eden faktörleri ve bu faktörlerin etki derecelerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Amaç doğrultusunda hazırlanan anket İstanbul İli Beykoz ilçesinde tesadüfi olarak belirlenen 240 ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencisine uygulanmış ve 230 kullanılabilir anket formu elde edilmiştir.

Anketler ile elde edilen bilgilerin çözümlenmesi SPSS 15 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Anketin güvenilirliğinin doğrulanmasında Alfa Katsayısından (Cronbach Alfa, örneklem grubunun demografik özelliklerine göre dağılımının belirlenmesinde frekans ve yüzde tanımlayıcı istatistiklerinden, öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin belirlenmesinde aritmetik ortalama ve standart sapma istatistiklerinden ve öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile etkileyen faktörler arasındaki ilişkinin belirlenmesinde t-testinden faydalanılmıştır.

Araştırma sonucunda; ortalama yükseltme sınavına giren 9. sınıf öğrencilerinin motivasyonları orta düzeyde olduğu, motivasyon düzeylerini etkileyen faktörlerin ise ailelerinin izlediği tutum ve gelir düzeyleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifade ile demokratik tutum izleyen gelir düzeyi yüksek ailelerin çocukların daha yüksek okul motivasyonuna sahip oldukları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ortalama Yükseltme, Motivasyon, Güdü, Ergen, Ergenlik dönemi

THE FACTORS AFFECTING THE SCHOOL MOTIVATION OF NINTH GRADERS WHO TAKE THE AVERAGE INCREASE EXAM

Presented by:Osman AKTAŞ

Abstract

The research indicates that the motivation of ninth graders who took the average increase exam is average ,and the factors affecting their motivation level are their families' attitude and income level.In other words,the children who have families with democratic attitude and high level of income have got higher level of motivation towards the school.

Key Words: Motivation, adolescent, motive, average increase, puperty

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
İçindekiler.....	III
Tablolar Listesi.....	VI
Şekiller Listesi.....	VIII
Kısaltmalar.....	IX.
Giriş.....	1

İÇİNDEKİLER

ERGENLİK DÖNEMİ VE ÖZELLİKLER

1.	ERGENLİK DÖNEMİNİN TANIMI.....	5
2.	ERGENLİK DÖNEMİNDE GELİŞİM.....	7
2.1.	Bedensel ve Cinsel Gelişim.....	9
2.2.	Bilişsel ve Kişilik Gelişimi.....	15
2.3.	Duyuşsal ve Sosyal Gelişim.....	30
3.	ERGENLİK KURAMLARI.....	37
3.1.	Biyolojik Kuram.....	39
3.2.	Psikoanalitik ve Psikososyal Kuram.....	40
3.3.	Bilişsel Kuram.....	41
3.4.	Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı.....	42
3.5.	Kültürel Etki Kuramı.....	43

II.BÖLÜM

GÜDÜLENME (MOTİVASYON)

1.	GÜDÜLENME (MOTİVASYON) TANIMI.....	45
2.	GÜDÜLENME ÇEŞİTLERİ.....	47
2.1.	İçsel Güdülenme.....	47
2.2.	Dışsal Güdülenme.....	48

3.	GÜDÜLENME TEORİLERİ.....	49
3.1.	Davranışçı Yaklaşımına Göre GÜDÜLENME Teorileri.....	49
3.1.1	Bağlantı Teorisi (Etki Kanunu).....	50
3.1.2	Klasik Koşullanma.....	51
3.1.3	Edimsel (Operant) Koşullanma.....	52
3.2.	Humanist (İnsancıl) Yaklaşımına Göre GÜDÜLENME Teorisi.....	53
3.2.1	Rogers'in Teorisi.....	53
3.2.3	Maslow'un İhtiyaçlar Teorisi.....	54
3.2.3	Sosyal Bilişsel Teori.....	55
4.	GÜDÜLENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	57
4.1.	Uyarılma ve Kaygı.....	57
4.2.	İhtiyaçlar.....	59
4.3.	İnançlar.....	60
4.4.	Amaçlar.....	62
4.5.	Ailenin Rolü ve Tutumu.....	62
4.5.1	Baskıcı ve Otoriter Anne ve Baba Tutumu.....	64
4.5.2	Demokratik Anne Baba Tutumu.....	65
4.5.3	Diğer Anne - Baba Tutumları.....	66
4.5.3.1	Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu.....	66
4.5.3.2	İzin Verici Anne Baba Tutumu.....	67
4.5.3.3	Tutarsız Anne Baba Tutumu.....	69
4.5.3.4	Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu.....	70
5.	MOTİVASYON VE AKADEMİK BAŞARI.....	71

III. BÖLÜM

ORTALAMA YÜKSELTME SINAVINA GİREN 9.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN OKUL MOTİVASYONUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.	ARAŞTIRMANIN AMACI.....	79
2.	ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ.....	79
3.	ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	80
4.	ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	80
5.	YÖNTEM.....	81
5.1	Araştırmanın Modeli.....	81
5.2	Evren ve Örneklem.....	81

5.3	Veriler ve Toplanması.....	83
5.4	Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	83
6.	BULGULAR VE YORUM	
6.1.	Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	86
6.2.	Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri.....	91
6.3.	Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerini Motive Eden Faktörler.....	92
	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	102
	KAYNAKÇA.....	109
	EKLER.....	116

TABLolar LİSTESİ

Tablo1.Ergenlik Döneminin Başlangıç ve Bitişine Göre Bakış Açıları.....	2
Tablo 2. Güvenirlilik Değeri.....	83
Tablo 3. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenirliğe Etkileri.....	84
Tablo 4. Kolmogorov-Smirnov Z Analiz Sonuçları.....	85
Tablo 5. Örneklem Grubunun Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	86
Tablo 6. Örneklem Grubunun Annelerinin Eğitimine Göre Dağılımı.....	87
Tablo 7. Örneklem Grubunun Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	87
Tablo 8. Örneklem Grubunun Ailelerinin Durumuna Göre Dağılımı.....	88
Tablo 9. Örneklem Grubunun Ailelerinin Gelirine Göre Dağılımı.....	89
Tablo 10. Örneklem Grubunun Ailelerinin Tutumuna Göre Dağılımı.....	90
Tablo 11. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasında İlişki.....	91
Tablo 12. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeylerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi.....	92
Tablo 13. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeyleri ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki.....	92
Tablo 14. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeylerinin Annelerinin Eğitim Durumuna Bağlı Olarak Değişimi.....	93
Tablo 15. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri ile Babalarının Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki.....	94
Tablo 16. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 92uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeylerinin Babalarının Eğitim Durumuna Bağlı Olarak Değişimi.....	95
Tablo 17. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 92uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri ile Ailelerinin Durumu Arasındaki İlişki.....	96
Tablo 18. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeylerinin Ailelerinin Durumuna Bağlı Olarak Değişimi	97
Tablo 19. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri ile Ailelerinin Ekonomik Durumu Arasında İlişki.....	97
Tablo 20 .Tukey Testi Sonuçları.....	98
Tablo 21. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeylerinin Ailelerinin Gelirlerine Bağlı olarak Değişimi.....	98
Tablo 22. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri ile Ailelerinin Tutumu Arasındaki İlişki.....	99

Tablo 23. Tukey Testi Sonuçları.....	100
Tablo 24. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf ğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri ile Ailelerinin Tutumuna Bağlı Olarak Değişimi.....	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Örneklem Grubunun Cinsiyetlere Göre Dağılımı.....	86
Şekil 2. Örneklem Grubunun Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	87
Şekil 3. Örneklem Grubunun Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	88
Şekil 4. Örneklem Grubunun Ailelerinin Durumuna Göre Dağılımı.....	89
Şekil 5. Örneklem Grubunun Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı.....	90
Şekil 6. Örneklem Grubunun Ailelerinin Tutumuna Göre Dağılımı.....	90
Şekil 7. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri.....	91

KISALTMALAR

a.g.k.	:	Adı geçen kaynak
a.g.t.	:	Adı geçen tez
a.g.m.	:	Adı geçen makale
C.	:	Cilt
vb.	:	Ve benzeri
vs.	:	Ve saire
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa

GİRİŞ

Öğrenciler okula başlarken içinde tatlı bir heyecan yaşar. Bu heyecan günlerin ilerlemesiyle öğretmene ve okula bağlılıkla devam etmektedir. Okula başlarken yaşanan bu heyecan zaman zaman yerini durgunluğa bırakabilir. Yaşanan bu durgunluk okula karşı isteği azaltır. Öğrencileri bazen okuldan uzaklaştırır bazen de akademik açıdan istenmeyen sonuçlar verebilir. Bu sonuçlarla karşılaşan anne-babalar, öğretmenler ve okul idaresi öğrencilerini bu olumsuz durumdan kurtarmak için çaba sarf etmektedir. Evde, okulda ve derslerde buna yönelik bir takım önlemler veya geliştirici etkinlikler düzenlenmektedir. "Muhtemelen problemin bir kısmı öğrencilerin neyi motive ettiğini anlama eksikliğidir"¹.

"Motivasyon, okuldaki öğrenci davranışlarının yönünü, kararlılığını belirleyen en önemli kaynaklardan biridir. Motivasyon hem çekici hem de engelleyici bir özellik taşır. Kişinin yaptığı hemen her şeyin ardında yer aldığı için ilgi çekicidir.... Motivasyon sonucu gerçekleşen temas "davranış" ortaya çıkar. Davranışın ortaya çıkmasıyla da öğrenme oluşur"².

Okul motivasyonu çok geniş bir kavramdır. Motivasyonu tek taraflı incelemek veya çok kapsamlı incelemek de çok doğru bir yaklaşım değildir. Bundan dolayı problemi belli alt başlıklar altında incelemek daha doğru olacaktır. Problemin kaynağını belirlerken hem aile hem okul hem de bireyin kendisi incelenmelidir. Ve bu şekilde okul-aile-birey düzleminde konu ele alınmalıdır.

Ergenlik Dönemi yetişkinliğe geçişin Sosyal-Psikolojik-Biyolojik açıdan hızlı olduğu bir dönemdir. Bu geçiş döneminde bazı sancılar oluşabilir ve bu sancılar eğitim-öğretim faaliyetlerine yansır. Bireylerin gelişimi değişik yönlerin birbiriyle etkilenmesi yoluyla devam eder. Ergenin bedensel gelişimiyle birlikte zihinsel –kişisel-duyuşsal-sosyal gelişiminde de değişimler meydana gelmektedir.

---

¹ Yavuz, F., "Okul Motivasyonunu Değerlendirme Ölçeği Yapılandırılması ve Güvenirliği" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.1.

² Gençtürk, Ö., "Meslek ve Anadolu Meslek Liselerinde Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörler", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, s.26.

9'uncu Sınıf Ergenlik Dönemindeki öğrenciler hızlı gelişen bedenleriyle uyum sağlamaya çalışırken, zihinsel açıdan kuşkucu her şeye birden inanan birey olmaktan çıkmıştır. Olayları derinlemesine incelemeye başlamıştır.Yine bu dönemdeki öğrenciler Kimlik kazanma yolculuğuna çıkmış,ben kimim?sorusunun cevabını bulmaya çalışarak kişilik gelişimini şekillendirmeye çalışmaktadır.

Ergenlik duygusal açıdan gelgitlerin yaşandığı ve bu yaşantının çevreyi ve kendini algılamasında etkili olduğu duyguların ön plana çıktığı bir dönemdir. Duygusal olan bu dönemin de okul motivasyonuna etkisi yadsınamayacak kadar fazladır.

“Öğrencilerin okul başarılarını arttırmak hem ailelerin hem de okulun ortak sorunudur. Okul ve aileler bu amacı gerçekleştirmeye yönelik programlarını düzenlemek ve uygulamak için birlikte çalışabilir”³.

Okul bireylerin topluma açıldığı, toplumsallaştığı yeni deneyimler kazandığı bir sosyal alandır. Bu sosyal alanda hem alanın kendisinden kaynaklanan hem çevresel etkenlerden kaynaklanan hem de bu alana yönelik oluşturulan bazı olumsuz düşünceler vardır.İşte bu gibi sebeplerden dolayı okula ve derse karşı istek de azalmalar görülebilir.

“Öğrencilerin bir kısmının bir derse veya okula karşı geliştirdikleri olumsuz tutumlar ve öğrenme çalışmalarında zevk almamaları onların ders dinlememek, arkadaşlarıyla muziplikler yapmak gibi başka faaliyetlere neden olur”⁴.

“Son dönemde bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle birlikte, okulların da bu değişme ve gelişmelere ayak uydurması, yeni bilgilerin sentezini ve değerlendirmesini yapan, kritik düşünen, problem çözen bilgili bireyler yetiştirmesi önem kazanmaktadır. Bunu yapabilmek için okulların, öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini çekecek içerikte ödev, çalışma ve etkinlikler tasarlaması, öğrencilerin kendilerini okulda mutlu, güvenli hissetmelerini sağlaması önem kazanmaktadır.

---

³ Tutkun,Ö.,Köksal,A.,’’Okul aile işbirliğinde yeni yaklaşımlar’’Eğitim Araştırmaları Dergisi,2000,s.216.

⁴ Yavuz, a.g.t.,s.3.

Öğrenciler okulu, sıkıcı ve nota dayalı bir oyun olarak görmektedirler. Öğrencilerin sınıf ilerledikçe motivasyonlarında hızlı düşüşler yaşadıkları da yine yapılan araştırmalar sonucunda saptanmıştır⁵.

Bireylerin gerek sosyal gerekse eğitim yaşamlarında başarılarını belirleyen çeşitli etkenler vardır. Bunların başında ise bireylerin motivasyonu gelmektedir. Motivasyon, insan davranışlarının istenilen doğrultuda yönlendirilmesi olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle, motivasyon insanların faaliyetlerinin ve çabalarının sürekliliğini sağlayan ve onları harekete geçiren güçlerin tümüdür.

Birey gerçekten iyi motive olmuşsa bu durum yaptığı uğraş ve faaliyetlerine yansımakta ve başarıyı getirmektedir. Motivasyon tüm yaştaki bireyler için önemlidir. Ancak 9. sınıfta bu sınava girecek olan ergenlik dönemindeki bireyler için ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü bu sınav ile eğitim hayatlarına yön verecekler 10.sınıfa geçerek bölümlerini seçip ilerde yapmak istedikleri mesleğin eğitimlerini alacaklardır.

Her yıl Ortalama Yükseltme Sınavına bir çok öğrenci girmektedir. Bu araştırmayla, Ortalama Yükseltme Sınavı'na giren 9. sınıf öğrencilerini motive eden faktörleri ve bu faktörlerin etki derecelerini, kullanmış olduğumuz anket çerçevesinde belirlemeye çalıştık. Bu amaç doğrultusunda çalışma üç ana bölümde ele alınmıştır.

Birinci bölüm; "Ergenlik Dönemi ve Özellikleri" başlığında olup, bu bölümde öncelikle ergenlik döneminin tanımı yapılmış, ergenlik dönemindeki gelişimi öne çıkan problemleriyle beraber ele alınmış ve ergenlik kuramlarına yer verilmiştir. İkinci bölüm "Güdülenme (Motivasyon)" başlığındadır. Bu bölümde güdülenmenin tanımı yapılarak güdülenme çeşitleri açıklanmıştır. Ardından güdülenme teorilerine yer verilmiş ve güdülenmeyi etkileyen faktörlere yer verilerek ailenin rolü ve tutumu üzerinde durulmuştur. Motivasyon ve Akademik başarı ise bölümde ele alınan son konu olmuştur. Üçüncü bölüm ; "Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9.Sınıf Öğrencilerinin Okul Motivasyonunu Etkileyen Faktörler" başlığında olup bu bölümde araştırmanın amacı,problemleri,sınırlılıkları,hipotezleri, modeli, evren örnekleme, verilerin toplanması,

---

⁵ Arastaman, G., "Ankara ili Lise 1.sınıf öğrencilerinin Okula Bağlılık durumlarına İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin görüşleri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006, s.2.

özümlenmesi ve ne şekilde yorumlandığı açıkladıktan sonra konu ile ilgili yapılmış anket çalışmasının bulgu ve yorumlarına yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

ERGENLİK DÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ

1. ERGENLİK DÖNEMİNİN TANIMI

Ergenlik değişik açılardan bakılarak tanımlanan bir kavramdır. Bazı uzmanlar olayı sadece biyolojik açıdan anlatmaya çalışmışlar bazıları ise olayın psikolojik boyutunu ön plana çıkarmışlardır. Bazıları ise olayı sosyolojik açıdan değerlendirmişler ve tanımlarını buna göre şekillendirmişlerdir. Bu tanımlardan hiçbirisi tam anlamıyla konuyu bize yansıtabilecek ifadelerden oluşmamaktadır. Çünkü bu değişik yönleriyle beraber düşünülmesi gereken bir kavramdır.

“Çocukluktan yetişkinliğe geçiş köprüsü olarak nitelendirilen ergenlik döneminin ne zaman başlayıp ne zaman bittiği ile ilgili birçok görüş vardır. Ergenliğin başları erinlik (buluğ) dönemi olarak adlandırılır”⁶.

Bazı araştırmacılar ergenliği bir karmaşa, kriz ve problemler yumağı olarak değerlendirmişler ve tanımlarını da buna göre yapmışlardır.

“Ergenlik, ilkel ve uygar insan arasındaki kesişme noktası olduğuna inanıldığı için fırtına ve stres dönemi olarak tanımlanmıştır.

Ergenlik, geçici bir rol kararsızlığının yaşandığı, bir yandan yıkıcılığa kadar varan kararlı bir bağımsızlık, diğer yandan bebeksi bağımlılık gösteren ergenin, sürekli olarak ileriye, geriye gidip geldiği bir dönemdir.

Ergenlik, bedensel değişimlere ruhsal devinimlerin eşlik etmesi olarak ifade edilir ve gencin, çocukluk dönemlerinin sona ermesiyle gerçek yaşam beklentileri ile baş etme çabasına giriştiği savunulur.

Ergenlik gencin hızla oluşan biyolojik ve psikolojik değişmelere sağlıklı uyum yapmakta zorlandığı bir kimlik arayışı dönemi olarak belirtilmiştir”⁷.

---

⁶ Kulaksızoğlu,A. Ergenlik Psikolojisi, 3. Basım, İstanbul, 2000, s.18.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere ergenlik dönemini tek yönlü inceleyerek tarif etmek yanlış olacaktır. Ergenlik, biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan yetişkinliğe geçişin hızlı olduğu bir geçiş dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu geçiş dönemi bazen sancılı olur bazen de normal şekilde atlatılır. Geçişin normalleşmesi için ergenlik dönemindeki bireylerin ergenlik gelişimine uygun bir şekilde desteklenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu tanımların çeşitleri daha da çoğalacaktır.

Ergenlik dönemine giriş yaşı konusunda da değişik görüşler vardır. Burada coğrafyanın, bireysel farkların, kalıtımın, çevrenin ve daha birçok sebebin etkisi vardır.

“Sosyal bilimciler ergenliğin başları, ortaları ve sonları şeklinde ergenlik dönemini 3’e ayırarak çocukluk ve yetişkinliğin yada ergenlik ve yetişkinliğin arasındaki farklılıklardan öte ergenliğin kendi içinde de farklılaştığının altını çizmektedirler. Söz konusu sosyal bilimciler, ergenlik başlarının 10 yaşından 13 yaşına, ergenlik ortalarının 14 yaşından 17 yaşına, ergenlik sonlarının ise 18 yaşından 22 yaşına kadar olan dönemlerden oluştuğunu belirtmektedir”⁸. Yapılan sınıflamaya dikkatli bakıldığında okul dönemlerini esas aldığı fark edilmektedir. Şöyle ki, ortaokul döneminde başlayan ilk ergenlik liseye başlama zamanı ile orta ergenliğe yerini bırakmakta ve lise ile başlayan orta ergenlik de lise ile beraber biterek yerini ergenlik sonları dönemine bırakmaktadır. Lise sonunda başlayan ergenlik sonları dönemi ise genellikle üniversite bitirme yaşı olan 22 de biterek üniversiteyi bitirip işgücüne katılmaya hazır bireyi ergenlikten çıkarıp yetişkin payesiyle payelendirmektedir.

Bu noktada ergenliğin başlangıcı ve bitişi ile ilgili bakış açısı farklılıklarının üzerinde durmak gerekmektedir. Steinberg’in söz konusu bakış açılarını kıyaslayarak hazırladığı tablo bu anlamda dikkate değer bir çalışmadır⁹:

---

⁷ Aşık,E., “Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Ergenlik Sorunları ve Baş Etmeleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2006, s.19

⁸ Arnett, J., “Emerging Adulthood: A Theory Of Development From The Late Teens Through The Twenties”, American Psychologist, Vol. 55, 2000, s.469-480.

⁹ Steinberg, L., Adolescence, 7th Edition, Sydney, 2005, s. iv.

Tablo 1. Ergenlik Döneminin Başlangıç ve Bitişine Dair Bakış Açıları

Bakış Açısı	Ergenliğin Başlaması	Ergenliğin Bitmesi
Biyolojik	Pubertinin başlamasıyla	Cinsel üretkenlikte bulunabilecek olgunluğa ulaşmasıyla
Duyusal	Aileden bağımsızlığın başlamasıyla	Farklı kimlik algılayışları kazanmasıyla
Bilişsel	Soyut düşünce kabiliyetinin görünmesiyle	Soyut düşünce becerilerinin sabitleştirilmesiyle
Kişilerarası	İlginin anne-babadan akranlarına geçmeye başlamasıyla	Akranlarıyla samimiyet kapasitesini geliştirmesiyle
Sosyal	Meslek, aile ve vatandaşlık rolleri ile ilgili eğitimlerin başlamasıyla	Tamamıyla yetişkin statüsünü ve ayrıcalıklarını kazanmasıyla
Eğitimsel	Orta okula girmesiyle	Resmi eğitimi tamamlamasıyla
Yasal	Genç birey statüsünü almasıyla	Oy kullanma yaşına gelmesiyle
Kronolojik	Ergenlik için belirlenen yaşa gelmesiyle (mesela 10 yaş)	Yetişkinlik için belirlenen yaşa gelmesiyle (mesela 22 yaş)
Kültürel	Yetişkinlik töreni-ne yönelik eğitim döneminin başlamasıyla	Yetişkinlik töreninin yapılmasıyla

Kaynak: Steinberg, L., Adolescence, 7th Edition, Sydney,2005, s. iv.

2. ERGENLİK DÖNEMİNDE GELİŞİM

Gelişim anne karnından başlayarak kalıtım ve çevrenin etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Her birey bu etkileşimin ürünü olarak gelişimini sürdürür.

“İnsan hayatında doğumdan ölüme uzanan bireysel gelişim süreci, genel anlamda çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere başlıca dört farklı gelişim döneminden oluşmaktadır. İç içe geçmiş aşamalara bağlı olarak her gelişim döneminde, kendine özel bir takım değişimler gündeme gelmektedir. Biyolojik-fizyolojik , psikolojik-zihinsel ve toplumsal-kültürel olarak ifade edilebilen söz konusu değişimler, bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı bir gelecek kurmasında birey için hayati bir önem arz eder. Her hangi bir gelişim döneminde beliren eksiklikler, doyumsuzluklar ya da çözümlenememiş krizler, daha sonraki dönemleri de olumsuz yönde etkilemektedir.

Gelişim evrelerinden biri olan ergenlik dönemi, kendine özgü olan nitelikleri ile hem çok kritik hem de oldukça ilgi çekici karakteristikler taşımaktadır. Ergenlik dönemi hemen hemen tüm gelişim süreçlerinde kritik dönem olma sıfatını üzerinde taşımaktadır. Kelimenin tam anlamıyla bir kırılma yaşayan tüm psikolojik yapılar,hayatın bundan sonraki kısmında daha zor değişen, kristalleşen, daha istikrarlı bir nitelik kazanmaktadır’’¹⁰.

Ergenlik döneminin sağlıklı geçirilmesi bireyin yetişkinlik çağını hem kendisiyle hem de toplumla daha uyumlu yaşamasına olanak sağlamaktadır.

Her birey dünyaya geldikten sonra dünyayı keşfetmeye, çevresindeki insanlarla ilişki kurmaya başlayarak gelişimine yeni ivmeler katmaktadır. Bu gelişim son hızıyla devam ederken birtakım ilkeleri göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Her insanın gelişimi bu ilkelerle gerçekleşir. Bunlar ¹¹;

- Gelişim süreklidir ve belli aşamalardan geçmektedir.
- Gelişim belli bir sıra izler.
- Gelişim nöbetleşe devam eder.
- Gelişimde kritik dönemler vardır.
- Gelişim bir bütündür ve değişik gelişim alanları birbiriyle ilişkilidir.
- Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.

İnsan gelişiminde her dönemin bir takım gelişimsel görevleri vardır. Ergenlik dönemi için sekiz gelişimsel görev tanımlanmaktadır. Bunlar¹²;

1. Fiziksel görünüşünü kabul etmek ve bedenini etkili bir şekilde kullanmak,
2. Kadın ya da erkek olarak toplumsal cinsiyet rolünü başarmak,
3. Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve olgun ilişkiler kurmak,
4. Anne baba ya da başka yetişkinlerden duygusal olarak bağımsız olmak,
5. Bir meslek seçip bunun için hazırlanmak ve ekonomik özgürlüğe kavuşabilmek,
6. Evlilik ve aile yaşantısına hazırlanmak,

¹⁰ Işılak H.Durmuş A.(Ed.),Kara Tahtayı Aşmak Öğrenci Merkezli Öğretmenlik,İstanbul, 2004, s.211-212

¹¹ Koç,M.,Yavuzer,Y.,Demir,Z.,Çalışkan, M., Gelişim ve Öğrenme, Ankara, 2001, s.20-21.

¹² Dinçel, E. ‘‘Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Pskolojik Problemleri’’Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara ,2006 s.11-13.

7. Toplumsal olarak sorumlu davranışlar sergilemeyi istemek ve bunu başarmak,
8. Bir ideoloji edinmek ve davranışlarına yol gösterecek bir takım değerleri ve ahlaki sistemi oluşturmak.

Tanımlardan, ergenlik döneminin gelişimsel görevlerinden ve gelişim ilkelerinden anlaşıldığına göre ergenlik kavramı geniş bir bakış açısı gerektiren bir kavramdır. Ancak bu şekilde baktığımızda bu kavramı daha rahat anlama imkanı elde etmiş oluruz. Bundan sonra ele alacağımız ergenlik dönemi gelişimini yaşayan problemlerle beraber ele alacağız.

2.1. Bedensel ve Cinsel Gelişim

“Çocukluk döneminde göreceli olarak yavaşlayan bedensel büyüme ve gelişme, ergenlik döneminde yeniden hızlanarak, bu dönem sonunda yetişkinlikteki yapısına ulaşır. Gençler ne “yetişkin” ne de “çocuk” olarak kabul edildikleri bu geçiş dönemine uyum sağlamakta güçlük çekerler. Kızlar , genel olarak erkeklerden daha önce ergenlik dönemine girdiklerinden 11-12 yaşlarında boyca ve kiloca erkekleri geçerler”¹³.

Çevremizdeki ergenliğe yakın yaşlarda olan çocukları 5-6 ay gibi bir süre görmediğimiz zaman onlarla karşılaştığımızda bedenlen büyük gelişimlerin olduğunu fark ederiz. Bazen olur ki tanımakta bile güçlük çekeriz. Onun gelişmekte olan bedenini tanımakta güçlük çekeriz. Bedeniyle ergen arasında bağlantı kurmaya çalışırız. “ bu çağ, insanın hayatında “fiziksel ayaklanma”nın en güçlü olarak görüldüğü çağdır”¹⁴.

Bu dönemdeki bireyler hızla büyüyen bedenleriyle beraber duyarlı ve hassas bir yapı içinde olmaya başlarlar.

“Ergenlik büyüme, Ergenlik değişim, Ergenlik başkalaşım, Ergenlik “ikinci doğum”dur. Ergenler de tıpkı yaşamın ilk döneminde yaşama alışmaya çalışan yeni doğan bebekler gibi, kırılgan ve dayanıksızdırlar. Ve onlar kabuk değiştiren yengeçler gibidir. Yengeçler kabuk değiştirdikleri dönemde zayıf ve savunmasızdırlar. Ergen de

---

¹³ Erden, M., Akman Y., Eğitim Psikolojisi, Ankara, 1997, s.41-43.

¹⁴ Işılak, a.g.k., s.217.

kabuk değiştirdiği bu dönemde yaralanırsa aldığı yaranın izini tüm yaşamı boyunca taşır. Öyleyse ergenlik bireyin oldukęa zayıf ve duyarlı olduğu bir süreçtir”¹⁵.

“Fiziksel değişim ve gelişimin temelinde bir taraftan hormon dengesinde ortaya çıkan değişiklikler bulunurken, diğer yandan ikincil cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi bulunmaktadır. İkincil cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi ergenin psikososyal gelişimini etkilemektedir.

Erinlik dönemi başlarında yaklaşık 11-12 yaş bedensel ve hormonal değişikliklerin bir sonucu olarak cinsel dürtüler şiddetlenir”¹⁶. Ergenin cinsiyeti, cinsel konular ve karşı cins gibi konular bu dönemdeki gencin ilgi alanına girmeye başlar.

“Bu dönemdeki bedensel gelişim ,bir anlamda duygusal,sosyal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır.Bir başka deyişle, ergenlik biyolojik değişmeyle başlar ve bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişmeyle son bulur”¹⁷.

“Genç bu dönemde anne-babası ve çevresindeki yetişkinler tarafından ne tam yetişkin ne de ocuk olarak algılanmaktadır. Anne-baba ile yetişkinler, gençlerin neler yapabilecekleri ve neleri yapamayacakları konusunda birbirinden farklı fikir ve yaklaşımlar ileri sürmektedir. Cinsiyet rolü kadının ve erkeğin nasıl düşüneceğini ve hissedeceğini belirleyen ve evre tarafından verilen bir roldür. Cinsiyet rolleri önce anne baba tarafından daha sonra da arkadaş grupları tarafından öğretilir. Özellikle ergenlikte arkadaş grubunun onaylaması ya da onaylamaması gösterilecek cinsel tutum ya da tavırların üzerinde önemli bir gctr . Buluğa girme ile birlikte cinsel davranış ve duygular ortaya çıkmaya başlar. Bununla birlikte suçluluk duyguları da yaşanmaya başlar ve ergenin bu duyguyla baş edebilmesi gerekir. Gençlerin kendi cinsleri ile kurdukları yakınlıklar, bu duygu ve düşüncelerin arkadaşlar arasında paylaşılması, karşılaştırılması gençlere bu açıdan yardımcı olur. Karşı cinsten arkadaşlıklar ise gencin toplumsal cinsiyet rollerini tanınmasını ve hayata geçirmesini kolaylaştırır. Bireyin cinsel eşine ve topluma karşı sorumluluk kazanması, cinselliğin kendi yaşamındaki yerini fark etmesi ve erotizmi bir başkasıyla yakınlığın bir

¹⁵ Evlioğlu, A. “Ergenlikte Gelişim”, <http://www.yeninesil.k12.tr/bulten/Rehbulten4.pdf> (15.07.2009)

¹⁶ Aktuğ, T., “Ergenlerde Akran Baskısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü”, Mersin, 2006 s.10-12.

¹⁷ Yavuzer, H., ocuk Psikolojisi, İstanbul, 2000, s.279.

yönü olarak yaşayabilme becerisini kazanması ergenlik döneminde olur. Aile üyelerine yönelik sevgi ile karşı cinse yönelik sevgiyi ayırt edebilirler”¹⁸.

Ergenliğe geçişle birlikte bedendeki değişiklikler hem kız ergenleri hem de erkek ergenleri etkilemektedir. Bu değişim bazen gerginliklere ve bunalımlara varan sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçlarla yüz yüze gelmenin sebebi, ergenin böyle bir durumla zamansız karşılaşması ve bu değişimlere hazırlıksız yakalanmasıdır. “Kimi genç kız bedenindeki değişimleri bir türlü benimseyemez. Ergenliğe beklenmedik bir biçimde hızlı giren genç kızlarda ilk aybaşı kanaması daha çok tedirginlik ve bocalama yaratır...”¹⁹. “Aybaşı adeti ile beraber vuku bulan rahatsızlık ve ıstıraplar da kızdan kıza geniş ölçüde değişmektedir. Gene, her kızda bu halle beraber görülen ruh çöküntüleri ,ilgisizlik ve sinirlilik halleri de birbirinden pek farklı durumlar göstermektedir”²⁰.

Ergenlik hakkında bireylerin bilinçlendirilmemesi onlarda yanlış inançlara ve saplantılara sebep olabilmektedir.

“Kimi genç kızlar da çok yemek yeme sonucu gebe kaldığına inanır. Böylece bilinçdışı korkuya kapılan genç kız yemeden içmeden kesilir.Tıp dilinde ruhsal iştahsızlık adı verilen bu durum oldukça ağır bir ruhsal hastalık belirtisidir”²¹.

Bedendeki değişimler karşı cinsle olan ilişkiyi de etkilemektedir. Beğenilip beğenilmeme duygusu sorun haline gelebilir.Bu durum ergenin kişiliğini etkilemeye varana kadar devam eder.

“Kızlar ve erkekler sivilcelerini büyük bir sorun yaparlar. Özellikle kızlar için yüz sivilceleri erkeklerce beğenilmeye en büyük engel , yüze vurmuş bir kusur gibi algılanır. Bu gibi irili ufaklı değişiklikler ya da şişmanlık, sıskalık, uzunluk kısalık gibi durumlar gencin beden görünümünü beden imgesini belirler. Bir de bu özellikler yaşitlarınca ad takılarak pekiştirilirse gencin kimlik duygusunu etkiler”²². “Eğer bir delikanlı göze

---

¹⁸ Dinçel, a.g.t., s.39-40.

¹⁹ Yörükoğlu, A, Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi ve Ruhsal Sorunları, Ankara, 1986, s.46-47.

²⁰ Jersild,A.,Gençlik Pskolojisi ,Çev.İbrahim N.Özgür, İstanbul , 1983, s.53.

²¹ Yörükoğlu, a.g.k., s.46-47.

²² Yörükoğlu,a.g.k.s.27.

batacak şekilde farklı bir beden yapısına sahipse ,o zaman akranları tarafından ya bertaraf edilir,ya da takma adlarla çağrılır”²³.

Gelişimin hızlı olması motor hareketler üzerinde etkili olmaktadır.“Ergenin hızlı büyümesi, kas ve kemiklerin aynı hızla gelişmemesi, beden koordinasyonunu bozar. Bu da geçici sakarlığa ve beceriksizliğe yol açar. Diğer taraftan, bedenindeki değişikliklere uyum sağlayamayan ergenin utangaçlığı da sakarlıklar ortaya çıkmasına neden olabilir”²⁴.

Bu dönemde gençlerin dış görünüşleri, benlik algılarını büyük ölçüde etkiler. Özellikle ilköğretim son, lise birinci sınıflardaki fiziksel yapıları arasında büyük farklılıklar göze çarpar. Gerçekten de orta öğretim kurumlarının dışında hiçbir okulda, aynı yaşlardaki öğrenciler arasında böylesine çarpıcı farklılıklar dikkati çekmez.

“Erken yada geç olgunlaşma bireyi farklı biçimde etkilemektedir. Üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve yüksek zeka bölümüne sahip çocukların daha erken olgunlaştıklarını gösteren bazı araştırma bulguları bulunmaktadır. Erken olgunlaşan erkek çocuklar, akranları tarafından daha çok ilgi görmekte ve lider olarak kabul edilmektedir. Geç olgunlaşan erkek çocukları yaşlıları arasında pek popüler değildir.

Erken olgunlaşan kız çocuklarının yetişkinlik döneminde yaşlıları ile karşılaştırıldıklarında daha çekingen oldukları gözlenmiştir. Geç olgunlaşan kız çocukları kendilerine daha güvenli, daha dışa dönük ve yaşlıları arasında da popülerdirler”²⁵.

“Ergenin çoğunlukla cinsel çatışmaları vardır. O zamana kadar öğrendiği cinsel yasak ve engellemelerle kendi cinsel uyarılmalarını bağdaştırmakta güçlük çekebilir. Eğer, daha önceki yıllara ait cinsel çatışmaları çözümleyememişse veya gerçeğe uygun biçimde çözmek yerine başka yollara baş vurmuşsa, ergenlik dönemindeki bu tür cinsel çatışmaları da çözmekte büyük güçlüklerle karşılaşacaktır”²⁶.

---

²³ Jersild, a.g.k.,s.39.

²⁴ Aşık , a.g.t., s.23.

²⁵ Erden, M., Akman Y., Eğitim Psikolojisi, Ankara,1997, s.43.

²⁶ Taylan, a.g.t.,s.10-12.

“Şişmanlık ya da zayıflık gibi durumlar da ergen için önemli sorunlar oluşturabilir. Bu dönemde bedenindeki değişikliklerden etkilenen genç zayıf olması ya da şişman olmasından yeme bozuklukları oluşacak kadar etkilenebilir”²⁷.

“Yeme bozukluklarının başlangıcı çoğunlukla ergenlik dönemidir. Ergenlik bedensel ve ruhsal değişimlerin olduğu zorlayıcı bir dönemdir. Bedensel değişimler ergeni yetişkinliğe doğru sürüklerken psikolojik olarak ergen yetişkin olmaya karşı çelişkili duygular yaşar. Bu durum onun çocukluk ile yetişkinlik arasında sıkışıp kalmasına ve duygusal olarak gelgitler yaşamasına neden olur”²⁸.

“Bu dönem insan yaşamında bebeklikten sonra büyümenin en hızlı olduğu ikinci dönemdir. Onun için çoğu anne-baba ve çocuklar bu hızlı değişimden ötürü bocalama yaşarlar. Bu dönemde ani ve hızlı büyümeye bağlı olarak kas koordinasyonunda bir takım güçlükler ortaya çıkabiliyor. Sakarlıklar bu dönemde sıktır. Bu durum bir müddet sonra düzelir. Bu konuda anne-babanın çocuğa yüklenmemesi gerekmektedir. Vücut enerjisinin büyük bir kısmını cinsel büyüme ve olgunlaşmaya sarf ettiğinden, ergenin dengeli beslenmesi gereklidir. Ergenlik döneminde açlık dürtüleri sık hissedildiğinden bunu bastırmak için abur cubur yeme eğilimi artmaktadır. Bu konuda dikkatli olunmalıdır. Bazı çocuklarda ergenliğin ilk yıllarında yüz ve bedenin bazı kısımlarının simetrisinde bozulmalar olabiliyor. Bu görünüm geçicidir ve bu konuda çocukların kaygıları giderilmelidir. Bazı ergenlerin gelişen bedenleriyle ilgili utanç veya rahatsızlık duymaları mümkündür. Bunun sonucu onlarda kambur oturma, kartal yürüme gibi alışkanlıklar gelişebilmektedir”²⁹. Ailelerin, çocuklarının beslenmesi, kendi bedenlerini algımlarken olumsuz duyguların etkisi altında kalmaması için rehberlik etmeleri gerekmektedir. Tabi burada ailelerin de bu konularda bilimsel ve sağlıklı bilgilerle donanımlı olmaları çocuklarına karşı rehber olmalarında olumlu sonuçlar verecektir.

“Bedenin gelişmesi, büyümesi ve değişmesi diğer insanlar ve çevreyle olan ilişkiler sonucu belirleneceğinden yakınların çocuğun bedenine ve fiziksel özelliklerine karşı tutumu çok önemlidir. Ergenlik dönemi bu değişme ve düzenlemelerin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Ergen bu dönemde kendisini başkalarıyla karşılaştırır ve

---

²⁷ Aşık, a.g.t., s.23.

²⁸ “Ergenlik ve Yeme Bozuklukları Üzerine”, <http://www.dokudanismanlik.com/ergen.yb.htm>, (15.07.2009).

²⁹ “Ergen ve Aile”, <http://okulweb.meb.gov.tr/45/03/218419/rehberlik/ergenveaile.html>, (15.07.2009).

başkalarının görüşlerine değer verir. Ancak bedensel değişimlerle nasıl baş edeceği konusunda da ciddi güçlükler yaşar. İşte bu dönemde yakınların ilgi ve desteğinin yanı sıra gencin bedeninde ortaya çıkan değişiklikler konusunda bilgilendirilmesi de şarttır...

Fiziki görünüm belki ilk anda insanı cezbedebilir ve insanda ilk anda hoş duygular yaratabilir. Ancak daha sonra karşılıklı bir ilişki başladığında ve insan ortaya bir davranış koyduğunda ilk anda duyulanlar değişikliğe uğrayabilir ve başlangıçta beğenilen bir insan daha sonra beğenilmeyebilir. Aynı şekilde aksine başlangıçta fizik olarak beğenilmeyen bir insan, daha sonra davranışlarıyla güzel duygular yarattığında fizik olarak da güzel bulunabilir”³⁰.

“Bu dönemdeki hızlı cinsel uyanış ergeni hazırlıksız yakalamakta ve bunaltmaktadır. Bedensel büyüme değişim hızlanmakta buna karşılık ruhsal olgunlaşma ise yetersiz kalmaktadır. Deneyim ve rol repertuarı sınırlıdır henüz, bu da genci kaygılandırır. Bu dönem çocuğunun cinsel eğitimi önemlidir ve anne ve baba, kız ve erkek çocuklarına bu konuda eğer soru sorarlarsa bilgi vermeli, korkutmamalı, yetersiz kaldıkları noktada yardım almalıdırlar. Cinsellik ile ilgili konuları; tehlikeli, ayıp, yasak olarak ele alan ailelerin çocukları, bilgileri kendi başlarına, üstün körü ve sağlıklı yerlerden öğrenmektedirler. Bu da daha büyük problemlere neden olmaktadır. Karşı cinse karşı ilgi duyulmaya başlanılır. Bu ilgi onlar tarafından beğenilme isteği, ürkme ve çekinme duygusuyla karışır. Bu dönemde ergenin karşı cinse karşı olan ilgisi abartılmamalıdır. Bu duygular geçici duygulardır. Yetişkin dünyasını tanımayla ve yaşadığı değişimle birlikte oluşan duygulardır. Bir müddet sonra her şey rayına oturur. Yalnız anne-babanın tutumu burada önemlidir. Çocuk yaşadığı durumla ilgili dinlenmeli, aşırı tepkiler verilmemeli. Yaşadığı duyguları doğru olarak anlamlandırmasına yardımcı olunmalı ve yönlendirilmelidir”³¹.

³⁰ “Beden Algısı ve Ruh Sağlığı” <http://www.aksarayuniversitesi.com/beden-algisi-ve-ruh-sagligi.htm> (15.07.2009).

³¹ “Ergen ve Aile”, <http://okulweb.meb.gov.tr/45/03/218419/rehberlik/ergenveaile.html> , (15.07.2009).

2.2. Bilişsel ve Kişilik Gelişimi

“Ergenlik dönemi bilişsel gelişim açısından büyük önem taşır, çünkü bu dönem ergenin yetişkin düşüncesine özgü bilişsel yetiler kazandığı dönemdir. Bilişsel gelişim denilen olgu, ergenin yalnızca kendini, ailesini, yaşlılarını, arkadaşlarını ve öğretmenlerini değil, dünyasını görme biçimi üzerinde uzun süreli etkiler yaratır”³².

“Bu dönemde somut işlem nitelikleri aşılmış, soyut işlemler dönemine ulaşılmıştır; artık nesnelere, kavramlarla simgelerle gösterilebildiği bir bilişsel gelişim süreci gerçekleşme yolundadır. Bu dönemin ergeni, çeşitli hipotezler, olasılıklar, seçenekler geliştirerek onları test etme işlemini sürdürmeyi denemektedir. Bilincin, imgeleştirme yeteneği güçlenmiştir”³³. “Öğrencinin dünyaya, yaşama bakışı değişir; geleceğe ilişkin amaçları bu dönemde belirginleşir”³⁴. Gelecekle ilgili sürekli düşünür, hedeflerini sorgular.Acaba hedefim şu olsa ne tür avantajları ve dezavantajları vardır diye hedeflerini gözden geçirir.Zaman zamanda hedefleri arasında gelgitler yaşayabilir.

Bu dönemde “Çocuklar toplumun yapısıyla, felsefesiyle, politikasıyla ilgilenirler”³⁵.Gündemi takip ederler,toplumsal meseleler üzerinde fikir üretip tartışma konusu yaparlar.Tartıştığı konuda hangi fikri savunuyorsa o fikri körü körüne kabullenirler. “Kendini ve başkalarını gözlem yeteneği güçlenmiştir. Coşkuludur hayalcidir, idealisttir. Duygu ve düşüncelerini inançla savunur”³⁶. “Bu dönemde ergenin soyut işlemleri başarabilmesi için beyin olgunlaşmasının yanı sıra , soyut işlem yapmasını gerektirecek bir çevrede bulunması da gereklidir. Yani tüm gelişimde olduğu gibi , soyut işlemler döneminin özelliklerini kazanabilmesi içinde olgunlaşma ve ergenin çevresiyle etkileşimleri sonucu yaşantı kazanması gerekmektedir. Bir çok yetişkin soyut işlemleri geliştiremez. Bunun nedeni içinde yaşadıkları çevrenin niteliğidir. Dil gelişimi bakımından kavramların, atasözlerin, deyimlerin anlaşılmasında artık problem yoktur.

---

³² Dinçel,a.g.t.s.41.

³³ Topses, G.,Gelişim ve Öğrenme, Ankara, 2003, s.96.

³⁴ Başaran, İ.E., Eğitim Psikolojisi, Ankara, 2000, s.85.

³⁵ Koç,M.,Yavuzer,Y.,Demir,Z.,Çalışkan,M.,Gelişim ve Öğrenme, Ankara, 2001,s.90

³⁶ Yörükoğlu, a.g.k., s.31.

Ergen görünen gerçeğin, gerçeğin ta kendisi olduğu konusunda kuşkucudur; olayların derindeki nedenlerini aramaya çalışır görünüşe aldanmak istemez. Ergen düşüncesi daha az saplantılı ve dolayısıyla daha esnekdir”³⁷.

“Soyut işlemler dönemi içinde göreceli düşünce gelişerek, bir sorun değişik biçimlerde ele alınabilir. Genelleme, tümdengelim, tümevarım gibi zihinsel işlemler yapılır. Hipotezler kurularak, doğrulukları kontrol edilir.Tartışmalara katılmayı severler, mantık oyunlarıyla uğraşmaktan hoşlanırlar. Ergenlik çağı içinde ergen benmerkezciliği diye adlandırılan bir düşünce biçimi ortaya çıkar. Bu yaştaki gençler kendilerinin adeta dokunulmazlığı olduğuna inanır ve olmadık riskler alabilirler”³⁸.

Genç zihinsel gelişimini sürdürürken kendini değerlendirir. Zihnindeki soru işaretlerini gidermeye çalışır. Bu soru işaretleri bazen çevresinin yardımıyla giderilir, bazen de kendi zihinsel algısıyla giderilir.

“Bu dönem genç için bir arayış dönemidir. Birey, güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirir ve bu yönleri ile neler yapıp neler yapamayacağını belirler. Genç, nereden geldiği, kim olduğu ve ne yapmak istediği sorularına kendisi yanıt bulmak zorundadır.

Birey, gelişiminin her evresinde psiko-sosyal bir kriz yaşar. Her krizi bir sonraki aşamaya geçmeden yaşamış olmak gerekir. Herhangi bir aşamada krizin yetersiz bir şekilde çözülmüş olması, özel bir yardım alınmadığı takdirde, sonraki bütün aşamalarda gelişimin önünü tıkayacaktır. Her krizde, biri olumlu diğeri olumsuz iki olası çözüm vardır. .... Erikson'nun kişilik kuramına göre ergenlik döneminde geçirilen aşama ise “Kimliğe karşı rol karmaşası”dır (12-18yaş). Bu aşamada ya kimlikle ya da rol karışıklığı ile sonuçlanacak bir dizi kararın alınması gerektiğini ifade etmiştir”³⁹.

Ergen kimlik yolculuğuna çıkarken sosyal çevreye de açılır. Arkadaş ilişkileri önem kazanır. Ergenin gelişiminde bu ilişkiler önemli katkılar sağlamaktadır.Zaman zaman gelişime de yön vermektedir.

---

³⁷ Koç ve diğerleri a.g.k. s.90-91.

³⁸ Erden ve Akman a.g.k., s.59-60.

³⁹ Dinçel, a.g.t., s.62-64.

“Yetişkin olma yolunda kendisi için bir kimlik geliştirme konusundaki aşamaları, ergeni yetişkin beğenisinden çok arkadaş beğenisine yöneltir duruma getirmiştir. Aslında bu durum kişi için duygusal bağımsızlığını kazanma ve akran değerlerini özümleme bakımından önemli bir aşamadır. Gencin arkadaşları tarafından kabul edilmesi onun kendini kabulünde olumlu etki eder. Bu dönemde sayıca çok, kısa süreli arkadaşlıklar ve büyük gruplar yerini, ergenliğin bitimine doğru sayıca az yakın dostluklara ve küçük arkadaş gruplarına bırakmaktadır”⁴⁰.

“Fiziksel değişimler, ergenin benlik kavramında önemli rol oynarlar. Ergenlikte beden benliğin simgesi olur ve değişen bir beden kendisi de değişen bir “benlik” anlamına gelir. Ergen başkalarının yargılarına hastalık derecesinde duyarlıdır. Ahlaki ve kültürel türden yargılara olduğu kadar bedensel görünümüne ilişkin yargılara karşı da aşırı duyarlıdır. Beden tamamen doğal olarak ve açıkça başkalarının değerlendirmelerine sunulmuştur. Şu halde kişi uyumlu olmayı başarabilmek için fiziksel görünüm konusunda yeterli bir duygusal denge kazanmak zorundadır”⁴¹.

“Ergen çocukluk dönemindeki alışkanlık ve fikirlerinin artık kendisi için yetersiz olduğunu görür. Tutarsız davranışlar yerleşmiş olan bu alışkanlıkların yerlerine yenilerinin kazanılması sonucunda ortaya çıkar. Ergenin yeni gereksinmelere doyum getiren aynı zamanda toplumsal kurallarla çelişmeyen davranışlar kazanıncaya kadar pek çok yanlışlar içine düşmesi doğaldır. Yeter ki normal gitmeyen koşullar altında kendi yolunu bulması için gerekli savaşımlarını gücünü kaybetmesin , ergenin ilk zamanlar savaşımlarını gücünü kaybetmişçesine ve arkadaşları dahil çevresine yabancılaşmasını doğal karşılamak gerekir. Kısa bir süre sonra bu durumdan kurtulup kendini coşkulu bir yaşam temposunda çıkış yolu arayacak ve bu arada kaçınılmaz yanlışlıklar yapacaktır. Ergenliğin ilk yıllarında görülen bu kararsızlıkları ve tutarsızlıkları normal ve sağlıklı bir kişilik gelişiminin görünümü saymak gerekir”⁴².

Bilişsel gelişimle beraber kişilik gelişimi serüveni ahlak gelişimini de etkilemektedir. Ahlak kurallarını algılama biçiminde de gelişmeler gözlenmektedir.

---

⁴⁰ “Ergenliğin Son Yıllarında Kişilik Gelişimi”, http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=4082&baslik=ergenligin_son_yillarinda_kisilik_gelisimi&i=ergenlik_sorunlari ,(15.07.2009)

⁴¹“Ergenlik Dönemi”, <http://okulweb.meb.gov.tr/16/15/134680/rehberlik/Ergenlik.htm> , (15.07.2009)

⁴² “Ergenlik Döneminde Bilişsel ve Kişilik Gelişimi”, <http://www.rehberlikweb.net/gelisim-donemi/ergenlik-doneminde-bilissel-ve-kisilik-gelisimi.html>, (15.07.2009)

“Ergenlik döneminde ahlâk gelişimi ile kişilik gelişimi arasında önemli bir ilişki vardır. Bu bağlamda kendini doğru değerlendirebilmesi, dengeli ve sürekli bir öz/benlik kavramına sahip olabilmesi ve kendini kabul edebilmesi gibi önemli bazı faktörler ergenin, dinî olgunluk ve moral gücü açısından uyumlu bir kişilik geliştirebilmesinde ayrı bir önem arz eder. Bunun yanı sıra ergen, ahlâk kurallarını, cezadan korktuğu için değil, zarurî anlamda uyulması gerekli kurallar olarak gördüğü için uygulamaya çalışır. Bu durum ergende, alışkanlığa dayanan dış disiplinin tersine bir iç disiplin eğilimi meydana getirir. Bu dönemde ahlâkî gelişim bağlamında, ahde vefâ, cömertlik ve sadâkat gibi sosyal alanlardaki ahlâkî faziletler de önemini hissettirir. Öte yandan ahlâkın toplumsallaşmasıyla birlikte ergende, “hak ve adalet” fikri de egemen olmaya başlar”⁴³.

Ergen kişilik konusunda idealist bir yaklaşım sergiler. İçinde bulunduğu kişilikle idealindeki kişilik arasında bir karşılaştırma yapar. Kişiliğinin idealleriyle uyumunu kontrol eder.

“Gerçek ve idealdeki kişilikler çok tutarsız olduğunda, ergen uyumsuzluk yaşamaktadır. Bir takım yeni araştırmalarda bu bulguyu desteklemekte ve depresyonun idealdeki kişilikle gerçek olan kişiliğin çatışmasından doğabileceğine yönelik bulgular sunmaktadır. Gerçek kişilikle idealdeki kişilik arasındaki tutarsızlık en yoğun şekilde ergenliğin ortalarında yaşanmaktadır”⁴⁴.

“Lise eğitimine yeni başlanması nedeniyle lise 1. sınıf, öğrencilerin eğitim hayatı açısından ciddi kararlar aldıkları bir yıldır. Bu dönem sosyal çevrenin, rollerin ve bunlara bağlı olarak yaşantıların değişime uğraması bakımından önemlidir. Öğrencilerin bu değişen ortamda kendilerini ve başkalarını tanıyabilmeleri için akranları ile beraber olmaya ihtiyaçları vardır. Ancak öğrencilerin gelişimsel özellikleri nedeniyle bu dönüşümü sağlamada güçlük çektikleri düşünülmektedir. Ergenlik ve delikanlılık çağlarındaki hızlı büyüme, cinsel dürtü artışı, kimliğin henüz tam olgunlaşmamış olması ve toplumsal yerin kesinleşmemesi, aileye bağımlılığın sürmesi gibi etkenlerle bu çağ sorunlarla yüklü, fırtınalı bir çağdır. Ergenlik döneminde,

---

⁴³ Koç M. “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi S. 17, 2004, s.237.

⁴⁴ Dinçel, a.g.t., s.87.

öncelikle cinsel dürtülerin taşınması ile ilgili duygusal coşkular ve düşünsel bocalamalar ortaya çıkar. Bu dönem kimlik gelişimi açısından da oldukça önemlidir’’⁴⁵.

“Ergenlik dönemindeki bireyin bir takım tepkileri ile insani değerlerinin çatışması sonucu stres yaşanır. Bu nedenle ergenlik dönemini “fırtına ve stres” dönemi olarak nitelendirilmiştir. Bu çatışma ergenlik döneminde her insanda yeniden yaşanır.

Ergenliğin stresli ve fırtınalı bir dönem olduğunu destekleyen Rutter da (1976) ergenin sessiz bir çalkantı içinde olduğu görüşündedir’’⁴⁶.

Dışarıdan bakıldığında sessiz ve uysal gibi görünen ergen, aslında içinde sert fırtınalar beslemektedir. Ve bu fırtınalar ergeni çok etkilemektedir. Duygusal gelgitlerin yaşandığı bu dönem ergene zor bir dönem yaşatmaktadır.

“Dengeli ve uzun bir çocukluk çağından sonra fırtına ve gerginlik dönemi olarak adlandırılan ergenlik dönemi ergen için yaşanması oldukça zor bir süreçtir. Ergen çoğu zaman korku, öfke ve kıskançlık gibi toplum tarafından hoş karşılanmayacak olan duygularını gizler. Ergenlikte sık rastlanılan sertlik ve kabalık gibi davranışlarının ardında, diğer insanlarla ilgilenmeme ve sadece kendi düşüncelerine önem verme olabilir. Ergen kendisi hakkında gerçekçi olmayan beklentilere ve olumsuz duygulara sahip olabilir. Bu duygular ergenin karamsarlığa kapılmasına yol açar. Güvensizlik duygusu ve çevrenin takdirini kazanma isteği, ergenin başarısızlıklarını incelemesine yol açar. Bu tür duygu durumu, ergenin bir gün neşeli iken başka bir gün üzüntülü ve içine kapanık olmasına neden olur’’⁴⁷.

“Fırtına ve stres sürecinin yokluğu her zaman olumlu olduğu anlama gelmemektedir. Uysallık ve uyumluluk ebeveynler için uygun olabilir, ancak bu büyüme ve özerklik kurma yönünde isteksizlik anlamına da gelebilmektedir. Elbette aşırı stres ve karmaşa uyumu güçleştirecektir, ancak stresten tamamen arınmış durumlar da uygunsuz olabilir. Ergenler son derece egoisttirler, diğer yandan ise kendilerini bir şey ya

---

⁴⁵ Çiğdemoglu S., “Lise 1.Sınıf Öğrencilerinin Akran Baskısı Özsaygı ve Dışadönüklük Kişilik Özelliklerinin Okul Türlerine Göre İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006, s.12

⁴⁶ Dinçel, a.g.t., s.11-13.

⁴⁷ Aşık, a.g.t., s.22.

da bir insan için feda ederler. Seçtikleri bir lidere körü körüne bağlanmakla, otoriteye karşı çıkmak arasında gidip gelirler. Bazen yorulmak bilmeden çalışır, bazen de ilgisiz ve tembel olurlar’’⁴⁸.

“Ergen kişiliğini oluştururken şu tanıma uygun hareket etmeye çalışır. “Bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, onu diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir.”⁴⁹. Eğer tutarlılığı sağlayamazsa kişilik problemleriyle mücadele etmek zorunda kalır.

“Ben kimim?” sorusuna her bireyin kendi içinde verdiği yanıt o kişinin kimliğini tanımlar. Kişilik gelişimi yalnızca, değişen birey ile onun değişen toplumsal çevresi arasındaki etkileşimin incelenmesi ile anlaşılabilir. Ergenin yaşadığı içsel değişiklikler (fiziksel ve bilişsel) ve toplumun beklentileri de kimlik oluşum sürecini belirgin düzeyde etkiler. Kimlik oluşumunu etkileyen unsurların önemlerinden biri aile içi etkileşimdir. Bir yanda bedendeki değişiklikler gencin kendini algılamasını değiştirirken diğer yandan da çevredekilerin genci algılaması da bu dönemde değişmeye başlar. Gencin fiziksel gelişim hızı, karşılaşacağı tutumları belirleyen önemli bir faktördür. Gencin çevresindeki kişilerin kendisine karşı değişen davranışlarına uyum sağlaması gerekir. Çevre gençlerden belli davranışları bekler ve genç de bu beklentilere uygun davranışlar sergilemek için kendini zorunlu hisseder. Bu da ergenin kişilik gelişimini etkiler.

Aile, bir sorun kaynağı olmaktansa, ailesel ilişkilerde ergene bir destek unsuru olmuştur. Ergenin kişilik gelişiminde, eğer aile ergene kendini bir birey olarak geliştirmesine yetecek kadar özgürlük vermişse, ergenin ailesine bağlı olması olumlu bir özelliktir. Eğer aileler, ergenin bireyselleşmesine izin veriyorlarsa, o zaman ergenin geçiş dönemi olumlu yönde olacaktır. Diğer taraftan eğer aileler, çocuklarındaki değişikliklerden endişe ediyorlar, özgürlük isteklerine cevap veremiyorlarsa o zaman ergenlerin gelişimine etkisi olumsuz olmaktadır’’⁵⁰.

---

⁴⁸ Dinçel,,a.g.t., s.19-20.

⁴⁹ Cüceloğlu, D. ‘’İnsan ve Davranışı’’,İstanbul, s.404.

⁵⁰ Dinçel,a.g.t., s.61-62.

“Yetişkin olma yolunda kendisi için bir kimlik geliştirme konusundaki aramaları, ergeni, yetişkin beğenisinden çok arkadaş beğenisiyle yönetilir durumuna getirmiştir. Aslında bu durum kişi için duygusal bağımsızlığını kazanma ve yaşdaş değerlerini özümleme bakımından önemli bir aşamadır. Ancak bu aşama içinde ham ve uyum gücü sınırlı olan katı bir kişilik yapısının gelişmesine neden olabilecek bir tehlikenin de gizli olduğunu unutmamak gerekir. Erikson, bugünkü hızlı teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan ve aşırı uçlarda sağ-sol doktrinlerin ergenin özerkliğine ulaşmasını engelleyici katı ve kesin sınırlı yapay bir benlik tasarımı geliştirmeye neden olduğunu ve bu yapay özdeşimin de arkadaşlık gruplarıyla gerçekleştiğini ifade etmektedir”⁵¹ .

“Ergenlerin çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde, gerçek kimlikleri konusundaki kaygı ve arayışları ciddi sarsıntılara ve zaman zaman kendileri üzerindeki denetimlerini kaybetmelerine yol açabilmektedir”⁵² .

Çocukluk dönemine göre ergenlik döneminde bireyin, arkadaş ilişkileri ve belli arkadaş grupları içine kabul edilmesi hem sosyalleşmesi açısından hem de kimlik gelişimi açısından önemli olmaktadır. Ergenlik dönemine girmeye başlayan veya girmiş ergen daha fazla arkadaşlarına yönelmektedir. Bu şekilde aileden uzaklaşarak özerklik duygularını tatmin etmektedir. Ergenin bu özerklik isteği her zaman güzel sonuçlar vermemekte, aile ilişkilerinde uyumsuzluklara sebep olmaktadır. Ailelerin, eyvah çocuğum elden gidiyor, onunla anlaşamıyorum, bizimle yabancılaşıyor, sanki benim çocuğum değil, biz böyle değildik gibi olumsuz yaklaşımlarıyla karşı karşıya da kalabiliyor. Bu çatışmadan uzlaşıyla çıkan ergen ve aile problemi kendi içinde çözüyor.

“Gencin arkadaşları tarafından kabul edilmesi onun kendini kabulünü de olumlu yönde etkilemektedir. Arkadaş beğenisini kazanma gencin kendine güven ve saygı duymasına neden olmaktadır. Çocuklar ergenliğe geçiş döneminde arkadaşlarından daha fazla etkilenmektedirler. Bu eğilim erken ergenlik döneminde doruğa ulaşmaktadır. Çocukların arkadaşlarından etkilenme eğilimi, aileleri ile olan ilişkilerinde bir uzlaşmaya vardıklarında ve olgun bir özerklik duygusu geliştirdiklerinde derece derece azalmaya başlamaktadır”⁵³ .

---

⁵¹ Kılıçcı, Y., Okulda Ruh Sağlığı, Ankara, 1992, s.78-79.

⁵² Çiğdemoğlu, a.g.t., s.25.

⁵³ Kılıçcı, a.g.k., s.83.

Ergen ideal kişiliğini arkadaşları arasında bulacağını düşünür. Bu düşünceyle arkadaş grupları içine girer. Fakat burada aradığını bulamayınca ergen hayal kırıklığı yaşar ve yalnızlık duygusunu tadar.

“Yapılan çalışmalar yalnızlık duygularının ergenler arasında oldukça sık görüldüğünü göstermektedir. Çalışmalar ergenler arasındaki yalnızlık duygusunun depresyon, özgüven eksikliği, alkolizm, mutsuzluk duyguları, kendini çekici bulmama ve sosyal çekingenlikle ilintili olduğunu göstermektedir. Diğer gelişimsel dönemlerde olduğu gibi yalnızlık, ergenlik döneminde de bireyi intihara iten nedenler arasında önemli bir yere sahiptir. Erickson’a göre, yalnızlık duygusu ergenlikte önem kazanmaktadır. Bu devrede genç, hem insanlara gereksinim duyar hem de ideal kişi olduğunu zannettiği insanların gerçekte ideal kişiler olmaktan uzak olduğunu görerek düş kırıklıklarına uğramaktadır”⁵⁴.

“Gençlik çağı benlik kavramının öne geçtiği bir çağdır. Genç çocukluğunda dışa dönük antenlerini kendi içine çevirmeye başlar. Duygularını inceler, bedenini inceler, nasıl bir kişi olduğu, ne olmak istediği konusunda kafa yormaya başlar. Bu çağda benlik kavramı sürekli iniş çıkış ve dalgalanma gösterir. Çünkü genç kendine yakışacak bir kimlik aramaktadır. Kendisini sürekli tartmakta,değerlendirmekte, eleştirmektedir”⁵⁵.

Yaşadığı arkadaş, aile ve diğer sosyal ilişkiler ergende belli bir benlik oluşumunu sağlamaktadır.Yaşadığı çevreyle kendini gözden geçirir.Ve benlik saygısı oluşur.

“Benlik saygısı, kendini olduğundan aşağı yada olduğundan üstün görmeksizin kendinden memnun olma durumudur. Aile köylü olsun kentli olsun, üst veya alt sınıftan olsun gencin benlik saygısı ana babasının ilgisi oranında yükselmektedir”⁵⁶. Ergenin ailesinin ekonomik durumu iyi olsa, bu duygusal döneminde ergene gerekli olan ilgiyi göstermese ergenin benlik duygusu ve benlik saygısı zedelenecektir.Bu kırılğan dönem ailevi ilgiye en fazla muhtaç olunan bir süreçtir.

---

⁵⁴ Hortaşsu, N., İnsan İlişkileri, Ankara, 2003, s.128

⁵⁵ Yörükoğlu, a.g.k., s.91-92.

⁵⁶ Yörükoğlu, a.g.k., s.94.

“Ergenler kademeli olarak, benlik duygusunu yeniden düzenlemeye başlarlar, ergenliğin diğer aşamalarına gelindikçe, daha fazla özsaygı ve daha net bir kimlik edinmeyi başarırlar. Psikoanalitik kurama göre ergenlik geçici bir rol kararsızlığı dönemidir. Çeşitli roller, düşünceler, idealler ve değerler denenir, benimsenir, sonra terk edilir ve yenileri aranır. Bazen yıkıcılığa kadar varabilen kararlı bir bağımsızlık diğer bir an bebeksi bir bağımlılık gösteren ergen sürekli bir ileriye, bir geriye gider gelir”⁵⁷.

Ergen yavaş yavaş kimliğini kazanırken çeşitli rollere uygun hareket eder.Yapılan bu denemelerin hepsi biran önce kimliğini bulma çabasından kaynaklanmaktadır.

“Bu dönemin çözülemeyen problemleri kimlik problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergen, daha önce öğrendikleri ile toplumun kendisinden bekledikleri arasında ortaya çıkan durum karşısında çelişki yaşamaktadır. Çocuklukta anne babaya da öğretmenleri tarafından belli bir düzeyde bağımlılık geliştirmesi desteklenen bireyin, ergenlikte özerk ve bağımsız olması beklenmektedir .

Bandura (1959) ise ergenliğin buhranlı bir dönem olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Ona göre ergenlikte bunalım geçirenler, yeterince toplumsallaşmamış olanlardır. Ergenlik döneminde saldırgan davranışlar sergileyen gençlerin durumu normal büyüme sancısı olarak kabul edilemez, onlara aileleri tarafından uygun eğitim verilmemiştir. Bandura düzenli, istikrarlı, sevecen ailelerden gelen ergenlerin bu dönemi rahat geçirdiklerini belirtmiştir”⁵⁸.

Ergenliğin sıkıntılı bir döneme dönüşmemesi çevresel desteklerden mahrum bırakılmaması ve gelişimine uygun bağımsızlık isteğine cevap verilmesi bu dönemin başarılı bir şekilde atlatılmasına sebep olmaktadır. “Ergenin ergenlik görevlerini sağlıklı bir biçimde tamamlayabilmesinde etkili olan ailesel özellikler; özerkliğin ve bağımsızlığın desteklenmesi, ebeveynlerin ergen üzerindeki kontrol düzeyleri, aile üyeleri arasındaki çatışmaların yoğunluğu, aile içi sınırların belirginliği ve ergene verilen sevgi ve desteğin niteliğidir. Ergenlik dönemine ilişkin gelişimsel görevler, özerkliğin desteklendiği, ebeveynlerin ergen üzerindeki kontrolünün makul düzeyde olduğu, aile içi

---

⁵⁷ Dinçel, a.g.t., s.18.

⁵⁸ Dinçel, a.g.t., s.24-25.

çatışmaların az, aile bireylerinin hissettikleri sevgi ve destek düzeyinin yüksek olduğu aile ortamlarında başarılı bir biçimde tamamlanabilir”⁵⁹.

Ergenlik gelişimi gecikenlerin aileleriyle iletişimleri erken gelişim sağlayanlara göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık sorunlara karşı yaklaşımı ve tutumu da etkilemektedir.

“Geç ergenlik dönemindeki erkeklerin aynı dönemdeki kızlara göre ana-babadan daha fazla etkilendiklerini, yani ebeveyne daha bağımlı oldukları belirtilmektedir. Ayrıca her iki cinsiyet için, aile içindeki duygusal yakınlık ve özerklik algısı arasında kurulan dengenin önemi de vurgulanmaktadır. Bu tür dengenin olduğu ailelerde, ergenler sorunları ile ilgili daha olumlu başa çıkma yolları geliştirebilmekte, ana-babaları ile daha olumlu iletişim kurmakta, stres düzeyleri daha düşük olmaktadır. Sorunlarla baş etme konusunda cinsiyet farklılığı ile ilgili bulgular bakıldığında; kızların problem çözme konusunda sosyal desteğe daha sık başvurduğu, erkeklerin ise sorunu göz ardı etme yöntemini kullandıkları görülmektedir. Kızların problem çözme konusunda daha fazla kaderciler oldukları, problemin kendi kontrolleri dışında olduğuna inandıkları, erkeklerin ise problemler karşısında espiritueller yöntemleri kullandıkları saptanmıştır. Buna karşın, bizim ülkemizde bir çalışmada kızların erkeklere oranla daha fazla sağlıklı baş etme yöntemleri kullandığı saptanmıştır”⁶⁰.

Ergenler hızlı gelişen bedensel değişikliklere karşı değişik tepkiler gösterirler. Bu değişikliklerin bir bölümü sevinç, bir bölümü üzüntü kaynağı olabilir.

Ergenlik döneminin tanımlarına baktığımızda bu kavrama değişik açılardan yaklaşmış ve tanımlar bunlar üzerine geliştirilmiştir. “Ergenlik dönemi, bağımsızlık çabası ve özerklik isteğinin arttığı bir dönem olarak da tanımlanır. Birçok araştırma, aile içinde ergenin özerkliğini kazanması ve bağımsızlık çabasının doğal olduğunu ortaya koymaktadır. Bazen de bu konuda ebeveyn ve ergen arasındaki kuşak çatışmasından söz edilmektedir”⁶¹.

---

⁵⁹ Dinçel, a.g.t., s.78.

⁶⁰ Dinçel, a.g.t., s.82-83.

⁶¹ Aşık, a.g.t., s.24.

“Gençlik çağının karmaşık ruhsal özellikleri bir arada incelenince ortaya dengesiz ve sağlıksız bir görünüm çıkmaktadır. Sinirlilik, birden tepki gösterme, öfke patlamaları, atak ve düşüncesiz davranışlar, çabuk sevinip, çabuk üzülmeye, içe kapanma ile coşku arasında gidip geliş, bencillik, sayısız kaygılar, güvensizlik, kararsızlık”⁶².

Dışarıdan gözlenen bu durum aynı zamanda onun görülmeyen iç dünyasını da fark etmemizi gerektirmektedir. Gözle görülmeyen fakat bireyin içinde ne tür duygular beslendiğini bilmek aile ilişkilerinde ve arkadaş ilişkilerinde bize yol gösterecektir.

“Ergenlik çağı genci görülmemiş şekilde hırçın ve sinirli olduğu zaman onun iç dünyasında daha da karmakarışık ve çapraşık şartlar hüküm sürüyor demektir. Açıkta açığa sakın ve durgun görülürken bile o,gerçekten bir barut fiçisini andırmaktadır”⁶³.

“Ergenler kaygı ve gerginliklerini içe kapanma ve iletişimden kaçınma ile ortaya koymaya çalışırlar. Bazı gençlerin arkadaş toplantılarında kenarda kaldıkları gözlenir. Arkadaşları ile tartışmaya katılamaz veya katıldığında fikri dinlenmez. Bu gençler muhtemelen bir güvensizlik nedeni ile veya bir iç çatışma yüzünden yeterince kendilerini ifade edememektedirler”⁶⁴.

Bu dönem hayatının ilerleyen yıllarını etkileyecek olan kararların alınmaya başladığı bir dönemdir. Bu kararlar verilirken aileyle olan ilişkiler, sosyal çevreyle olan ilişkiler ve bu ilişkilerin olumlu ve olumsuz yönleri önemlidir.

“Ergenlik dönemi okul, meslek ve evlilik gibi sonraki hayatını etkileyen önemli kararların alındığı kritik bir dönemdir. Meslek seçimi ergenlik döneminin önemli bir boyutunu oluşturur. Çalışma dünyası içindeki başarı ve doyum için büyük önem taşıyan meslek araştırması, karar verme ve hazırlık yıllarını kapsar. Bu yıllarda ebeveynler, model olarak çocuklarının meslek seçimini etkilemektedir. Yapılan araştırmalar ergenlerin anne ve babalarının mesleklerini seçtiklerini saptamıştır. Ayrıca baba

---

⁶² Yörükoğlu, a.g.k., s.113.

⁶³ Jersild,a.g.k., s.174.

⁶⁴ Kulaksızoğlu,a.g.k., s.97.

mesleğini seçmede babaya olan yakınlık ya da baba mesleğinin saygın bir meslek olması da kriterdir’’⁶⁵.

Çocukların bilişsel yapılarındaki gelişim olaylara bakış açılarını, arkadaş ilişkilerini, toplumsal kuralların yorumlanmasında ekili olmaktadır.Bu gelişim objektif bakış açısını kazandırmada birey için önemlidir.

“Çocuklar giderek birbirlerini daha iyi anlayabilirler, başkalarının görüş açılarına göre düşünebilirler. Bu durum olaylar olmadan sonuçlarını kestirme yeteneğini geliştirir. Toplumun gelenek ve göreneklerine, kurallarına karşı tutumu değişir. Bunların değişmez olduklarını düşünen çocuğun tersine, genç bunların yetişkinler tarafından kararlaştırıldıklarını ve değişik gruplara göre farklılık gösterebileceklerini kavrar. Gerçek ya da olası sosyal sistemlerin çeşitliliği konusuna ilgisinin artması sonucu, genç kendi standartlarına eleştirici bir tavır takınır, böylece kendisine ve üyesi olduğu çeşitli grupların görüşlerine tarafsız bir gözle bakmaya başlar’’⁶⁶.

Bu gelişime zeka açısından da bakmak gerekmektedir. Gelişen zihinsel süreçlerin zekaya olumlu katkıları olmaktadır.

“Aynı yaştaki gençlerin ortalama zekaları karşılaştırıldığında ,ergenliğe girenlerin zekası biraz daha yüksek çıkmaktadır. İlk gençlik döneminde kızların zeka ortalaması erkeklerinkinden biraz daha yüksek bulunmaktadır. Gencin ailesi ve yetiştiği ortam ile zeka arasında sıkı bir bağlantı vardır. Üst sosyal sınıflarda ve yüksek düzeyde meslek sahibi ana babaların çocukları zekaca 8-18 yaşları arasında alt sosyo ekonomik sınıflardan gelen çocuklara göre ortalama 10 puan daha ilerdedir. Yüksek sosyal sınıflardan gelen çocuklar, alt sosyal sınıflardan gelenlerden hem sözel hem de pratik, mekanik becerilerde ileridedir’’⁶⁷.

Ergen okuldaki başarısızlığını zeka üzerine temellendirip bunun üzerine düşüncelerini yapılandırıyorsa, zaman zaman kendisi için sorun olabilecek duygulara kapılabilir.

---

⁶⁵ Aşık , a.g.t., s.24.

⁶⁶ Yavuzer , a.g.k.,s,283.

⁶⁷ Yörükoğlu,a.g.k., s.37-39.

“Eğer bir ergenlik çağı genci , doğru veya yanlış olarak kendisinin abtal olduğuna inanmışsa,bu kanaat hayatta onun için açık olabilecek bütün yolları kapayabilir...”⁶⁸

“Ergenlik çağının başlangıcına doğru vuku bulan entelektüel alandaki değişiklik, çocuğun kendi çevresinin dışında kalan dünyadaki şartlarla ve insanlarla kendisini eşit görme ve benzetme kabiliyetidir”⁶⁹.

“Ergenlik döneminde yakın arkadaşlıkların kişiliğin gelişimi açısından bir çok işlevleri vardır. Bunlardan birincisi, kişinin kendisini benzerleri ile kıyaslayarak değerlendirmesi ve tanınmasıdır. Başka bir işlev ise gencin tek başına girişmekten korktuğu veya tek başına yapmasının zevksiz ya da anlamsız olduğu bazı deneyimlerden birlikte geçebileceği dost kişilere sahip olmasıdır. Bu dönemde arkadaşların insana sağlayabileceği başka bir yarar da, ergenin bazı konuları tartışarak kendi bilişsel düzeyini yükseltmesidir”⁷⁰.

“Benlik, yaşamın ilk on iki ya da daha fazla yılını kapsayan dönem içinde oluşur. Ergenlikte benlik, yaşamın çocukluk döneminde oluşan temeli üzerine yapılanmaktadır. Bu kavram ile ilgili araştırmalar benliğin zaman içindeki durağanlığından söz etse de, benlik kavramının her zaman değişebilir olduğuna inanmak için de bir çok neden bulunmaktadır. Benlik kavramı bir seferde gelişmez; ergenlikte, ilk yetişkinlikte, son derece dinamik ve yaşam boyu süren bir süreç içinde gelişir. Diğer insanlarla etkileşimlerden, kişinin kendi duygularından, düşüncelerinden; disiplin ve sevgi aracılığı ile anne-babadan; sosyal baskı aracılığı ile yaşıt grubundan; başarı ya da başarısızlıklarla okul yaşantısından ve buna benzer pek çok olaydan etkilenir. Buna karşılık ruh ve beden sağlığını, diğer insanlarla ilişkileri, akademik başarıyı ve meslek seçimini etkileyebilir”⁷¹.

“Her insanın ulaşmak istediği bir benlik kavramı vardır. Kişi özlediği, kendine yakıştırdığı bu ideal benlik kavramını geliştirmeye çabalar; ideal bene yaklaştıkça mutlu olur. Aksi takdirde mutsuz olur. Kişinin kendisinden beklentisi yüksekse ve

---

⁶⁸ Jersild,,a.g.k.,s.88.

⁶⁹ Jersild,,a.g.k.,s.94.

⁷⁰Çevik Büyüksahin,G., “Lise 3.Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2007, s.19.

⁷¹Dinçel,a.g.t., s.69-70.

bunu karşılayamıyorsa kendine olan saygısını yitirir. Ayrıca başkalarının kişiyi algılayışı ile kişinin kendini değerlendirmesi arasında belirgin farklar varsa ortaya, uyumsuzluk ve sorunlar çıkar⁷².

“Gencin benlik saygısı ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Birçok çalışmada da görüldüğü gibi; demokratik anne-baba tutumu gencin yüksek benlik saygısına sahip olmasına neden olurken, otoriter ve ilgisiz tutum düşük özsaygıya yol açmaktadır. Algılanan olumlu ebeveyn tutumlarının gencin kendisi hakkında olumlu duygular geliştirmesine yol açtığı söylenebilir. Aile içi ilişkiler ve iletişimin boyutu ergeni sağlıklı ya da sağlıksız olarak nitelendirilen sonuçlara götürebilmektedir. Örneğin ebeveynini aşırı kontrol edici, otoriter ve baskıcı olarak algılayan ergenin özdeğeri ve kendine güveni düşük olmaktadır. Ancak ebeveyninden gelen desteğin ergenlerin bağımsızlık kazanma sürecinde önemini koruduğu bilinmektedir. Aile açık iletişimin ve dayanışmanın olduğu bir ortam olarak algılandığında aile üyelerinin kaygıları düşmekte, özdeğer artmakta, akademik başarı yükselmekte ve problemlili davranışlar azalmaktadır. Bu bulgulara dayanarak, aile etkileşiminin sağlıklı bir kimlik gelişimi açısından, duygusal dayanışmayı, açık iletişimi ve esnek kuralları teşvik edici bir ortam olması gerektiğine işaret edilmektedir⁷³.”

“Anne - babanın ve arkadaşlarının ergenle olan ilişkisi, ergenin benlik değerine katkıda bulunur. Özellikle ebeveyn desteği çocukların ve ergenlerin kendilerini önemli ve değerli algılamaları için önemli bir faktördür. Ergenin benlik değerini arttırmak için yeterli oldukları ve başarılı olacakları alanların onlara tanıtılması ve bu alandaki başarıların teşvik edilmesi, duygusal destek ve sosyal onay vererek ergenlerin güven duygularının pekiştirilmesi önerilmektedir⁷⁴.”

Ergenlik döneminde ön plana çıkan ve ergenin ahlaki gelişimine önemli katkıları olan iki etken vardır. ” Bunlardan birincisi, bilişsel gelişimde soyut işlemlerin başlamasıdır. İkincisi ise Erikson tarafından ifade edilen, yeni bir kimliğin ve benlik duygusunun oluşmasıdır.

---

⁷²Yörükoğlu ,a.g.k., s.91.

⁷³ Dinçel, a.g.t., s.72-73.

⁷⁴ Kulaksızoğlu, a.g.k.,s.100.

Soyut işlemler ergen kişiliğinin tüm yönlerini etkilemektedir. Soyut işlemsel dönemde kazanılan yeni düşünce ve duygular, daha büyük bir yaratıcılığa, güçlü dinsel duygulara ve kişinin kendisiyle ve duyguları ile ilgilenmesine yol açmaktadır.

Ahlaki gelişim kuramına göre, ergenlik dönemine karşılık gelen, yaklaşık 10-18 yaşları arasında “geleneksel aşama”dan geçilir. Bu aşamanın ilk evresinde birey, grup normlarına uyum sağlamaya çalışmaktadır. Doğru olmak, başkaları ile ilgilenmek, iyi olmak, sadık ve güvenilir olmak çabasıdır. Grubun beklentileri ve kuralları doğrultusunda davranmayı öğrenir. Başkaları tarafından sevilmemek ve onaylanmamak kaçınılması gereken davranış biçimleridir. Ergen, başkalarının davranışını değerlendirirken sonucu değil, niyeti göz önünde bulundurmaktadır⁷⁵. Bu şekilde hareket etmek olayların ve çevrenin sağlıklı anlaşılmasına yardımcı olur. Nerede ne yapacağını, yaptıklarının içinde bulunduğu grubun beklentilerine uygun olup olmadığını bilmesinde yol gösterici olacaktır.

“Ergenlik çağının başlangıcında mantıklı ve soyut düşüncenin başlamasıyla ahlaki değeri akla-kara gibi görülmez olmaktadır. Genç işlenen bir kabahatin bilerek mi, bilmeyerek mi yapıldığına bakmakta, kişinin niyetine göre değişik yargıya varabilmektedir. Bu dönemde iyi davranış artık başkalarını sevindiren, başkalarınca da onaylanan davranıştır. Kurallar, doğru ve iyi kavramları, ortak değer yargıları gencin üst benliğinin bir parçası olmuştur. Yanlış davranmaktan, ceza korkusuyla değil, kendisi de doğru ve uygun bulmadığı için kaçmaktadır. Uygun davranışı hem kendi yararına, hem de toplum değerlerine ve düzenine uyduğu için benimsemektedir. Bir sonraki basamakta genç, ahlak değerlerinin yere, zamana ve koşullara göre değişebildiğini, bunların göreceli olduğunu kavramaktadır. Gencin ahlaki değerlerinin gelecekte seçeceği meslekle sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Seçeceği meslek onun için bir geçim kaynağı değil, aynı zamanda nasıl bir insan kişi olmak isteğiyle yani idealleriyle ilgilidir⁷⁶.”

Ergenlerin oluşturdukları değerleri, ahlaki bakış açısı ailesinin, arkadaş çevresinin ve etrafındaki sosyal yapının değerlerinden etkilenir.”Ergenler, çevrelerindeki insanların görüşlerinin bir bileşimini yapmaya çalışırlar. Eğer ergenin dünya görüşü ve

---

⁷⁵ Dinçel, a.g.t., s.45.

⁷⁶ Yörükoğlu, a.g.k., s.42-44.

değerleri akranlarından ve çevresindeki diğer önemli kişilerinkinden bariz biçimde farklılaşıyorsa o zaman ergen bir rol ve kimlik karmaşasıyla karşı karşıya kalır”⁷⁷ .

2.3. Duyuşsal ve Sosyal Gelişim

Ergenlik dönemi, ergenle anlaşma sağlamaya çalıştığımız ve bu yönde çabalarımızın doruk noktaya çıktığı bir dönemdir.”Bu evre, “gence hiçbir şey anlatamadığımız için, anlatma çabasının yoğun olarak sürdürüldüğü bir dönem” şeklinde açıklanabilmektedir.

Ergenin duygusal tepkilerini etkileyen başlıca faktörler sağlık durumu, zeka düzeyi, cinsiyet, okul başarısı ve sosyal kabul düzeyidir. Özellikle sağlık koşuluyla duygusal tepkiler arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Kötü sağlık koşulları bünyeyi aşırı duygusal kılabilmektedir.

Çevrenin istediği biçimde davranma, duygularını gizlemek güvensizlik duygusu, çevrenin takdirini kazanma arzusu, gencin başarısızlıklarını ve motivlerini incelemesine yol açar ki, bunun sonucunda genç kendini yetersiz bulduğunda içine kapanabilmektedir. İşte bu tür farklı etkenler, gencin duygusal dünyasında dengesizliklere neden olmaktadır.

Bu çağ, utangaçlık duygusunun ve dikkati çekme korkusunun yoğun olarak görüldüğü dönemdir”⁷⁸ .

Bu dönemde ilgilerin yönü değişmeye başlamıştır. Karşı cins ilgi odağı haline gelmiş ve bu ilgiyle beraber kıskançlık, imrenme, utangaçlık ve toplumdaki sosyal statüsünü yitirme korkusu gibi bazı duygular ön plana çıkmıştır.

“Ergenlik çevresinde kıskançlığın kaynağı karşı cinse başlayan ilgidir. Karşı cinslerce beğenilen kişiler, kendi cinsleri arasında kıskançlığa ve kavgaya yol açabilmektedir.

---

⁷⁷ Çiğdemoğlu, a.g.t., s.13.

⁷⁸ Yavuzer, a.g.k., s.284-285.

İmrenme ergenler arasında çok görülen bir davranıştır. Gençler, kendilerinde olmayan, güzel buldukları nesnelere edinmek istemektedirler.

Gençlik evresinde korkunun, utangaçlık, bıkkınlık gibi duyguların gençte görülen belirgin sonuçları, davranışlarda donma, becerisizlik, terleme, şaşkınlık ve kaçmadır; toplumdaki konumunu yitirme korkusu en baskın olanıdır. Ergenlik yılları korku evresi olmaktan çok endişe ve üzüntü evresidir.”⁷⁹.

Aile ve çevrenin oluşturduğu kültürel birikim, ergenliğe giren bireye içinde bulunduğu duruma uygun bilgi akışını sağlayamamasından dolayı “ergenlik dönemi bir cehennemdir. Bunun nedeni kültürel yapının, ergenlikteki cinsel ilginin karşı cinse yönelmesi konusunda gençleri yeterince hazırlamaması, hatta engellemesidir.”⁸⁰.

“Dinamik ve gelişimi yaşam boyu süren benlik-kavramı özellikle ergenlik ve genç yetişkinlikte son derece önemli olmaktadır. Benlik kavramı,bireylerin diğer insanlarla etkileşiminden yada bireyin kendi duygu ve düşünceleri arasındaki iç diyaloglardan oluşur.Ana-babadan(disiplin ve sevgi aracılığıyla), yaşlılardan(uygun davranışı gösterme baskısıyla) okul yaşantılarından(başarı ve başarısızlıkla) ve daha başka bir çok olaylardan etkilenir...Eliot (1986)benlik saygısı ve benlik tutarlılığının benlik kavramının vazgeçilmez parçaları olduklarını,ancak benlik saygısının bu anlamda öncelik taşıdığını ve bireyleri motive etmede en güçlü öge olduğunu ileri sürmektedir. Campbell’a (1990) göre ergenlerde benlik kavramı ve benlik saygısı; akranlarla olan iletişimin niteliği ve spesifik baş etme becerilerini kazanma ile yakından ilişkilidir...Coopeersmithe’e (1967) göre, ergenlerde benlik saygısının gelişimi önemli aile deneyimleri ile ilişkilidir....Benlik saygısı anlık olarak değişmeyip ,uzun süre değişmeden aynı kalabildiği için genel bir kişilik özelliği olarak kabul edilebilir.Ancak yaşantının farklı alanlarına ,cinsiyete,yaşa ve farklı rollere göre değişebilir. Kıran-Ersen’e (2003) göre ise ergenler sorunlarını akranları ile paylaşınca kendilerini rahatlamış hissederler. Akranlarının duygularını yetişkinlerden daha iyi anladığına inanırlar ve sonuçta akran gruplarıyla daha fazla vakit geçirirler. Kendilerini o grubun bir parçası olarak görmeye başlarlar. Grubun aldığı kararları uygular ve diğer üyelere benzemeye çalışırlar. Ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma ,kabul görme,bağlanma gibi sosyal gereksinimler,gençin tümüyle akran grubunun kontrolüne

---

⁷⁹ Başaran,a.g.k.,s.101-102.

⁸⁰ Dinçel,a.g.t., s.23.

girmesine yol açabilir.Çünkü bu gruptaki arkadaşları da onun durumundadırlar.Akran grubunun kontrolüne girme akran baskısını da getirmektedir.

Bazı araştırmacılar ,akran baskısının sadece olumsuz değil olumluda olabileceğini belirtmektedirler. Onlara göre olumlu akran baskısı; müzik, spor gibi etkinliklere ve toplumsal yardım faaliyetlerine katılmada ergenleri cesaretlendirirken ;bağımsızlığın artması, cinsiyet rollerini öğrenme, ahlaki yargı ve değerleri güçlendirme ve benlik saygısını artırma gibi olumlu etkileri yapmaktadır.”⁸¹.

Bu dönemde duyguların çelişkili halleri göze çarpar. Aynı anda iki farklı duyguyu yaşar.Bazen bir duygudan diğer bir duyguya sığınır. İşte bu şekilde ergen içindeki devamlı olmayan çelişkilerle duygusal karmaşayı yaşar.“Ergenlik dönemi duyguların şiddet kazandığı bir dönemdir. Bu dönem abartılmış, aşırı, çabuk ve kolay değişen duygular ve coşkularla yaşanır. Ergenlik duyguları devamlılık göstermez. Kaygıdan mutluluğa , sevinçten sıkıntıya, öfkeden sevgiye geçme halleri sık sık görülür. Ergenin dünyasında bazı çelişkiler dikkatimizi çeker. Yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra, bir gruba katılma özlemi; yetişkinleri hor görme ama ona dayanma; endişe ve umutsuzluğa karşın geleceğe coşkuyla yöneliş bu dönemin çelişkili duyguları arasında sayılabilir”⁸².

“Ausubel (1954), ergenlik döneminde yaşıt grubunun hizmet ettiği temel işlevlerden bahseder: Yaşıt grubu belirli bir ölçüde ailenin yerini alır, ergen ailesinden bağımsız olarak kendini bu grupta konumlandırır. Yaşıt grubu, ergenin yansız geribildirim alabileceği önemli bir ortamdır. Yaşıt grubu deneyerek öğrenme açısından, özellikle flört etme, ders dışı etkinliklere katılma, geleceğe ilişkin amaçlar gibi önemli yaşam deneyimleri sağlar. Bunun yanı sıra yaşıt grubunun önemli bir dengeleyici etkisi vardır; gelişimsel ve toplumsal olarak değişikliklerin başkaları tarafından da yaşandığını bilmek rahatlatıcıdır. Bu ortam benlik saygısının da geliştirildiği, aile ortamı dışında önemli bir kaynaktır. Ayrıca ergenin davranış standartları geliştirmesi aşamasında ailesinden sonra önemli bir etkiye sahiptir. Ailelerin ergenlere karşı koymuş oldukları zorlamalara karşı, arkadaş grubu, aile için önemli bir ikna edici kaynak olmaktadır. Anne babanın fikirlerini değiştirmek için de önemli bir yaptırım

---

⁸¹ Kıran Esen, B., Aktuğ,T., “Ergenlerde Akran Baskısı Ve Benlik Saygısının incelenmesi” Çukurova Üniversitesi eğitim Fakültesi Dergisi, C.3, S.33, 2007, s.13-15.

⁸² Koç ve diğerleri, a.g.k.,s.40.

olabilmektedir. Bazı durumlarda yaşıt grubu, anne babanın sağlayamadığı psiko-sosyal desteği sağlayarak ergen için model olabilmektedir’’⁸³.

Bazı konularda ailesinin onayını alamayan ergen akran gruplarının desteğiyle bu düşüncelerine onay bulmaya çalışmaktadır. Her olumsuz durumun sadece kendisinin başına gelmediğini arkadaşının da başına geldiğini görünce rahatlama duygusu yaşar. Ve bu rahatlama ergeni evden uzaklaştırıp yeni bir çevreye girme isteğini uyandırır.

‘‘Bebeklik ile başlayıp, çocukluk ile devam eden toplumsallaşma ergenlik döneminde de ergenin evden kopmak istemesi ve topluma açılmak istemesi ile devam etmektedir’’⁸⁴.

Topluma açılan ergen tamamen ailesini bir kenara itip tek başına böyle bir şeye kalkışması yalnızlık duygusunu yaşatır ve olaylar karşısında ne yapacağını bilememe sorunuyla karşılaşmasına sebep olur.‘‘Bağımsız olmaya çaba gösterirken ergenlik çağı genci ana-babasından rehberlik ve sevgi belirtileri görmeğe ihtiyaç duymaktadır’’⁸⁵.

Toplumsallaşma çabası ergende bir gruba ait olma ve çevreye kendisini bu grupla tanıtmaya düşüncesini ortaya çıkarır. Ergenler arasında hep beraber hareket etme,birimiz hepimiz hepimiz birimiz için duygusunun hakim olduğunu görürüz. ‘‘Ergenin toplumsallaşması için ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri ön plana çıkar. Bu dönemde ergen kendi özel arkadaş çevresini oluşturmak ister ve arkadaş çevresini oluşturduğunda, hem kendisine hem de çevresine karşı kendini tanımlama yoluna girer. Ergen olumlu arkadaşlık ilişkilerine girerek, yetenekleriyle kendini kanıtlar ve kişiliğini geliştirir. Aynı zamanda arkadaşlık ilişkileri ergene hem tek başına bir birey hem de topluluğun bir üyesi olma yeteneğini kazandırır’’⁸⁶.

Belli gruplar içinde yer bulan ergenler grup liderlerinin etkisi altında kalırlar. Grup liderlerinin istekleri doğrultusunda grupla beraber hareket edip suça eğilimli hale gelebilirler. Bunun sebebi içinde bulunduğu duygusal yapıdan kaynaklanmaktadır.

---

⁸³ Dinçel, a.g.t., s.59-60.

⁸⁴ Aşık ,a.g.t., s.21.

⁸⁵ Jersield, a.g.k., s.297.

⁸⁶ Aşık ,a.g.t., s.21.

“Bazı genç grupları dışarıya kapalı, kendi aralarında ilişki kuran, çoğunlukla çevresini etkisi altında tutan bir-iki gencin önyak olduğu gruplardır. Gencin belli bir alanda hünerinin veya becerisinin olması onun arkadaşlarınca daha kolay benimsenmesine yol açar ve böyle gençler arkadaşları arasında sivrilebilirler. Grup liderlerinin saldırganca davranış sergilemesi ve suçta eğilimli olması durumunda gruptaki gençler suç oluşturacak davranışlar sergileyebilirler. Ergenlik dönemindeki bireyler ise grubun etkisine her zamankinden daha açıktır”⁸⁷.

“Ergenlikte duygusal sorunlara ve strese yol açan faktörler toplumdan topluma ve kültürden kültüre değışiklik göstermektedir. Çünkü ergenin gelişimsel görevleri büyük ölçüde sosyal çevre tarafından belirlenir ve her toplumun ergenlik dönemindeki gence yaklaşımı farklıdır. Kùltürler arasında yapılan karşılaştırmalı çalışmalar ergenlik özelliklerinin bazı benzerlikler yanında kültüre bağı önemli farklılıklar da gösterdiğini ortaya koymaktadır”⁸⁸.

Toplumun ve kültürel bir yapının üyesi olan aile ergen üzerinde etkinliğini korumaktadır. Ergenin karşılaştığı sorunlarda ailenin desteğı ve ergene rehberlik etmesi ergenin gelişimine katkı sağlamakta ve motivasyon düzeyi üzerinde etki oluşturmaktadır.

“Shiek (1999) yaptığı bir araştırmada, ebeveyn özelliklerinin ergenin yaşam doyumu, umutsuzluğu, benlik saygısı ve yaşamdaki amaçları gibi özelliklerini yakından etkilediğini ortaya koymuştur. Olumsuz ebeveyn özellikleri ile ergenin ruh sağlığının ve baş etme becerilerinin sorunlu olması arasında bir ilişki bulunmuştur. Ailenin desteğı gencin kendini değerli ve yeterli hissetmesine yardımcı olduğu gibi uyarıcı oluşturarak entelektüel gelişime katkıda bulunur. Bu katkılar örneğın, karar verme sürecini hızlandırmak, motivasyonu artırmak olabilir. Öztürk-Kılıç ve arkadaşlarının (1994) çalışmasında, ergenlik döneminde algılanan aile ve arkadaş sosyal desteğinin yaş, cinsiyet, çalışan-öğrenci olma durumuna bağı olarak değıştiğı ortaya konmuştur”⁸⁹.

Ergen toplumun değışen değerlerine ayak uydurmaya çalışırken çevresel onaylara ihtiyaç duymaktadır. Aile, arkadaşlık ilişkileriyle sosyalleşmeye çalışan çocuğuna gerekli

---

⁸⁷ Çiğdemoğlu, a.g.t., s.29.

⁸⁸ Dinçel, a.g.t., s.54.

⁸⁹ Dinçel, a.g.t., s.56.

desteği sunmalı ve çocuğunu anlamaya çalışmalıdır. Çocuğun düşebileceği kaygı durumunu onu anlayarak, onunla ilgilenerek bertaraf etmelidir.

“Ergenin arkadaşlık kurmadan toplumsallaşması düşünülemez. Yani arkadaşlık ilişkileri toplumsal ilişkilere öncülük eder. Ergen için arkadaşlar tarafından aranmak, beğenilmek ve benimsenmek benlik saygısının önemli bir koşuludur. Arkadaşlık kurabilmeyi ve sürdürebilmeyi başaran ergen, toplumsal becerilerini de geliştirmiş demektir”⁹⁰.

Akran gruplarına girebilmek ergenin mutluluk kaynağı olabilmektedir. Hatta bu mutluluk tüm yaşamını etki altına alabilmektedir.

“Arkadaşları tarafından kabul edilmek, sevilmeğ isteyen ergen, bu isteğini birtakım yollarla ifade etmeye çalışır. İstek ve gereksinimleri olumlu olarak karşılandığında mutlu olur. Aksi halde endişelenir, öfkelenir ve kıskanır. Birçok araştırmacı, ergenlik döneminde yüksek bir duygusallık görüldüğü konusunda birleşmektedir. Bu dönemde duyguların şiddet kazandığı ve ergenin tüm yaşamında etkili olduğu görülür. Küçük bir kırgınlık ergenin yakın vresindeki ilişkilerini etkiler. Duyguların şiddetlenmesi sonucu, gerginliğin doğurduğu belirli alışkanlıklar görülür. Bu alışkanlıklardan en yaygın olanı, iyi uyum sağlayamayanlarda görülen tırnak yeme alışkanlığıdır. Gerginlik azaldıkça bu alışkanlıklarda belirgin bir şekilde azalma görülür”⁹¹.

Formal işlemlere bağlı olarak ergenin kendi farkındalığı ve varoluşsal kaygıları artmaktadır. İkinci olarak, çocukluktan ergenliğe geçildiğinde arkadaşlık ilişkileri ebeveyn ilişkilerinden daha fazla önem kazanır. Örneğin; ergen, zamanının büyük bir bölümünü akranları ile geçirir. Arkadaş ilişkilerinin ana-baba ilişkilerinden farklı yanı, ilkinin ikincisi gibi bireyi koşulsuz kabul eden yönünün olmamasıdır. Bu yönüyle arkadaş ilişkileri ergen için hem mutluluklarının hem de hayal kırıklıklarının sebebi olabilir”⁹².

---

⁹⁰ Aşık ,a.g.t., s.24.

⁹¹ Aşık ,a.g.t., s.22.

⁹² Eskin, M., “Ergenlikte Yalnızlık, Baş etme Yöntemleri ve Yalnızlığın İntihar Davranışı İle İlişkisi”, Klinik Psikiyatri Dergisi , S.4, 2001, s.6.

Yapılan bir araştırmada, ‘‘ ebeveynle olan ilişkilerin ergenlerde yalnızlığa yol açtığı ve akranlarıyla iletişimi iyi olmayan ve duygularını paylaşamayan ergenlerin yetişkinlikte yalnızlığı yaşama olasılığının yüksek olduğunu belirtmiştir’’⁹³ .

‘‘Gençlik ağı evden kopma ve topluma açılma çağıdır. Ergenliğe giren bir gence evi dar gelir. Ana babanın tlerinden, eleştirilerinden ve karışmalarından usanan genç kendini dışarı atar. Çünkü soluk alabildiği, zgr davranabildiği tek yer evin dışıdır. Evle bağları gevşeyen genç kendini boşlukta bulur, kendi gibi bağımsızlık arayan, aynı kaygıları taşıyan, benzer bocalamaları yaşayan yaşıtlarına katılır. Ergenlikte yakın arkadaşlıkların kişilik gelişimi açısından birçok işlevleri vardır’’⁹⁴.Ergen yalnızlık duygusundan kurtularak ,arkadaş çevresini bir sığınma kapısı olarak görür.Sorunlarını ailesiyle paylaşamamış genç kendisiyle aynı sorunları yaşayan arkadaş grubuna girer.Ve derdini birileriyle paylaşarak, kaygılarının bir kısmından kurtulup kişilik gelişimine önemli katkılar sağlar.

‘‘Sosyalleşmenin en st düzeye ulaştığı ergenlik döneminde birey, sosyal ortamda kendi yerini alma kaygısı yaşamaktadır. Ergenlik dönemindeki yaşantılar gencin akademik yaşamını, meslek seçimini, yetişkinlikte sosyal konumunu ve toplumsal rollerindeki başarısını belirleyen en önemli etkenlerdir’’⁹⁵ .

‘‘Ergenlik ağındaki gençler arkadaşlarından, ğretmen ve ebeveynlerinden yakın ilgi ve kabul görmek isterler. Ergenlik döneminin en belirgin özellikleri arasında dikkat çekme ve beğenilme isteği vardır. Bu ihtiyaçların karşılanmasını istemelerine rağmen çoğu zaman bir toplulukta odak noktası olmak, eleştirilmek ve komik duruma düşmek korkusu sosyal ortamlarda kaygıya neden olabilmektedir’’⁹⁶.Böyle durumlarda evde aileye, okulda öğretmenlerine ve çevresinde bulunanlara büyük görev düşmektedir.Genci anlamaya çalışıp kaygılarını giderme konusunda ona yardımcı olunmalıdır. ‘‘zellikle yakın çevresinden kabul görmeyen gençler kendilerini

⁹³ Köse,E., ‘‘Liseli Ergenlerde Kişilik ve Sosyal Desteğin Yalnızlığa Olan Etkisinin İncelenmesi’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara niversitesi eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.3.

⁹⁴ Yörükoğlu, a.g.k., s.69.

⁹⁵ Kseler, A., ‘‘Lise ğrencilerinde İletişim Kaygısı’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Ondokuz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale,2006 s.23.

⁹⁶ Koçak, A., ‘‘Sosyal Kaygıyla Başa Proğramının Lise ğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeylerine Etkisi’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Ankara , 2001 ,s.3.

engellenmiş hissedebilir. Fizyolojik olarak değişen, toplum tarafından eskisinden farklı yerlere konulan, kendine ilişkin bir çok soruyu cevaplamaya, değişimleri anlamaya, kendini tanımaya çalışan ergenin tüm bunları tek başına yaşaması, çözümlemesi ve anlamlandırması düşünülemez. Ergen yaşadıklarını, hissettiklerini, korkularını, kaygılarını, umutlarını, planlarını, ebeveynlerine yaşıtlarına ya da öğretmenlerine açıklamak, paylaşmak, sorunlarına çözüm aramak, ihtiyacı içerisinde'dir''⁹⁷.

3. ERGENLİK KURAMLARI

Ergenlik dönemiyle ilgili çalışmalar çok eski dönemlerden bu yana yapılmaktadır. Bu dönemi anlama ve aydınlatma düşüncesi tarihin değişik dönemlerinde bilim adamlarının ilgi odağı haline gelmiştir. Ve günümüze kadar bu döneme dair görüşler ortaya atılmış ve savunulmuştur.

''Ergenlik dönemi ile ilgili ilk çalışmalar Antik Mısır'da gençlerin özelliklerini içeren yazıtlara kadar gitse de ergenlik teorilerinin bilimsel temelini oluşturacak ilk görüşler 3000 yıl önce Sokrates'in başını çektiği ilkçağ düşünürleri tarafından ortaya atılmış ve onların görüşleri ortaçağ boyunca Avrupa'da etkisini sürdürmüştür. Ergenlikle ilgili görüşler önceleri olumsuzluk içermiş, Yunanlı şair Hesiod gençlerin çok saygısız ve küstah olduğunu ve ülkenin geleceği için umutsuz olduğunu söylerken, Sokrates de gençlerin lükse düşkün olduklarından, terbiyesiz ve küstah davranışlarda bulduklarından ve ailelerine saygı göstermediklerinden yakınmıştır. Sokrates'in öğrencisi olan Platon ise daha bilimsel ve olumlu bir bakış açısı sergilemiştir. Ona göre ruh üç tabakaya ayrılmakta, tecrübelerin ve etkilenmenin uzun süren etkisi nedeniyle kişinin karakteri erken yaşta oluşmaktadır. Bununla beraber Platon genç insanların karakterlerinin yaşamları boyunca pek çok değişime gebe olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla bu dönemde ruhsal bazı değişiklikler yaşayan ergenlerin spor yapmaları ve müzik çalışmaları gerektiğini tavsiye etmiştir. Ayrıca Platon yaptığı gözlemlerin sonucunda ergenlerin kolay bir şekilde

---

⁹⁷ Gültekin, F., "Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarının Kimlik Gelişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.14, S.1, s.233.

etkilendiklerini fark etmiş ve bu nedenle 18 yaşına kadar şarap içmelerine izin verilmemesi gerektiğini ifade etmiştir”⁹⁸.

“Aristo ise Platon’dan farklı olarak gelişim dönemlerini 7’şer yaştan oluşan 3 bölüme ayırmıştır. İlk yedi yılı bebeklik, ikinci yedi yılı ergenlik ve çocukluk, üçüncü 7 yılı da genç erkeklik olarak adlandırmıştır. Bu gelişim dönemleri genel olarak ortaçağ boyunca kabul görmüştür”⁹⁹.

“Aristo’nun görüşüne göre ergenlik dönemi seçim yapabilme yeteneğinin geliştiği bir aşamadır. Gençlerin dengesiz, sabırsız, kendini kontrolden yoksun kişilik özellikleri taşıdığını ileri sürmüştür”¹⁰⁰.

Ergenliğe bakış açısı sadece bilim adamlarının görüşleri doğrultusunda olmamış, bu konuda dinin de etkisi görülmektedir.

“Ortaçağ boyunca Hristiyanlığın İnsan Gelişimi görüşünün etkisiyle çocuğun dünyaya minyatür yetişkin olarak geldiği kabul edilmiş ve bu düşünceyle çocukların ve yetişkinlerin aynı ilgilere sahip olduğu, fiziksel açıdan fark olmaması gerektiği ve ergenin görevinin itaat etmek olduğu iddia edilmiştir.

16 ve 17. yüzyılın tarıma dayalı Avrupa toplumunda ergen bireyler eğitim ve tecrübe kazanmaları için başka ailelerin yanına çırak olarak verilir ve böylelikle ergenlerin yetişkin rollerini öğrenmeleri ve yetişkinliğe geçişin kriz ve psikolojik travma olmadan gerçekleşmesi beklenirdi”¹⁰¹.

Sosyal ve ekonomik alandaki gelişmelere paralel olarak ergen ve ergenin yetiştirilmesi konusu ilgi görmeye başlamıştır.

---

⁹⁸ Demir, M., “Ergenlik Kavramına Tarihsel Bir Bakış”, Türk Psikoloji Bülteni, Sayı:21, Haziran 2001, s. 39-40.

⁹⁹ Aydın, B., Çocuk ve Ergen Psikolojisi, İstanbul, 1997, s.148.

¹⁰⁰ Aydın, a.g.k., s.147.

¹⁰¹ Demir, a.g.m., s. 41-42.

“Endüstrileşmenin etkisiyle de ailede roller değişerek çocukların eğitim sorumluluğu baba dışarıda çalıştığı için anneye geçmiştir”¹⁰². “Çalışma yerinin değişmesiyle oturma yerleri de değişmiş, insanlar köylerden şehirlere taşınmaya başlamışlar, eğitim önem kazanmış ve ergenler okullara gitmeye başlamışlardır. Bu gelişmelerin sonucunda sayısı hızla artan lise, kolej ve akademiler 19. yüzyılın sonunda yeni gençlik imajını popüler hale getirmişler ve bu dönem “yaratıcı ve gelişen yaşam dönemi” olarak adlandırılmıştır”¹⁰³.

Her ne kadar ergenliğe bakış açısı değişmiş ve ergenlikle ilgili merak toplumda gelişmiş olsa da ergenliği insan gelişiminin ayrı bir basamağı olarak gören ve bilimsel olarak yapılan ilk çalışma G. Stanley Hall (1844-1924)’ in iki ciltlik “Ergenlik” çalışmasıyla 1904’te başlamıştır. Darwin’in evrim teorisinden etkilen Hall ergenliği gen, hormon ve evrimsel tarihle açıklayan biyolog ve bazı psikologların temsil ettiği biyolojik ergenlik kuramlarının başını çekmiştir. Sonradan ergenliği biyolojiden çok bireysel tecrübe ve kültürün şekillendirdiğini savunan psikolog, antropolog ve sosyologların temsil ettiği sosyal-bilişsel teoriler de ortaya çıkmıştır.

3.1. Biyolojik Kuram

Bu görüşe sahip bilim adamları, ergenliği; çocuğun vücudunda gerçekleşen önemli değişimler sonucu oluşan fiziksel ve cinsel olgunlaşma dönemi olarak tanımlamışlardır. Ayrıca bu görüş “genetik faktörlerin ergenlikteki davranışsal ve psikolojik değişmelerin esas sebebi olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre gelişme ve davranışlar, çevrenin çok az etkisiyle esasen içsel olgunlaşma güçlerinin kontrolü ile gerçekleşmektedir. Gelişme kaçınılmaz olarak sosyokültürel çevre farkı gözetmeksizin evrensel olarak gerçekleşmektedir. Bu görüşün başlıca temsilcileri G. Stanley Hall ve Arnold Gesell’dir”¹⁰⁴.

“G. Stanley Hall (1844-1924): Ergenlik Psikoloji’sinin babası olarak kabul edilen Hall ergen davranışlarının evrimsel güçlerin şekillendirmesiyle oluştuğuna ve

¹⁰² Güngörmüş Özkardeş, O., Baba ve Çocuk, Morpa Yayınları, İstanbul, 2006, s.15.

¹⁰³ Demir, a.g.m., s. 43.

¹⁰⁴ Youniss, J., “G. Stanley Hall: Neither Psychology Alone Nor Basic Research Is Sufficient”, Journal of Research on Adolescence, Vol.15, Issue:4, s.360.

saygısızlığın, çabuk öfkelenmenin ergenliğin doğasından kaynaklandığına inanmaktadır. Hall, ergenliğin fırtına ve stres zamanı olduğunu söylemiştir’’¹⁰⁵.

Hall (1844-1924) ergenliğe pskoloji penceresinden bakarak görüşlerini ifade etmiştir. Onun yaşadığı karmaşaları, bu karmaşaların sebeplerinin nelerden kaynaklandığını araştırmıştır.

‘‘Hall, ergenlik karmaşası kavramını psikolojiye kazandıran bilim adamıdır. Hall’ın düşüncesine göre, çocukluğun çeşitli evreleri insan evriminin çeşitli dönemlerine karşılık düşer. Hall, ergenlikteki şiddetli ruh hali değişimleri olduğunu vurgulamıştır. Ergenin, enerji ve coşkuya karşı, kayıtsızlık ve sıkılma; neşe ve kahkahaya karşı, hüznün ve melankoli, kibirlilik ve övünmeye karşı, aşağılanma ve utangaçlık; duyarlılığa karşı, vurdumduymazlık; şefkatliliğe karşı, acımasızlık gibi çelişkili eğilimler sergilediğini belirtmiş ve bunun önemi üzerinde durmuştur. Bahsedilen ergenliğin karakteristik özellikleri duygusal karışıklıklar, yoğun stres ve sıkıntı olarak görülmüştür’’¹⁰⁶.

3.2. Psikoanalitik ve Psikososyal Kuram

Psikoanalitik kuram erkek ve kadını farklı değerlendirir. Cinsiyetten kaynaklanan biyolojik yapının bireyler üzerinde etkilerinin farklı olduğunu savunmuştur.

‘‘Bu görüşün kurucusu Sigmund Freud’dur. Her ne kadar o nöroloji, beyin araştırmaları ve sinir hastalıkları üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmış ve teorilerini bunlar üzerine çıkarmışsa da kızı Anna Freud babasının bulgularını ve iddialarını ergenliğe uygulamıştır. Freud’un bakış açısında her ne kadar kendisi psikolojiye yoğunlaşmışsa da güçlü bir biyolojik bakış açısının etkisi vardır ve biyolojinin kader olduğunu söylemiştir. Erkek ve kadınların genlerindeki anatomilerin farklı oluşundan dolayı tecrübelerinin kesinlikle aynı olamayacağına ve böylelikle birbirlerinden farklı olduklarına inanmıştır’’¹⁰⁷.

---

¹⁰⁵ Kulaksızoğlu, a.g.k., s.19-21.

¹⁰⁶ Dinçel, a.g.t., s.16-17.

¹⁰⁷ Kulaksızoğlu, a.g.k., s..21-24.

“Sigmund Freud (1856-1939): Freud davranış etkenlerine erken çocukluk tecrübeleri ve bilinçaltı motivlerine vurgu yaparak önemli katkıda bulunmuştur. Cinsel içgüdülerin tatmini ve şefkate olan fiziksel ihtiyaç arzusunun ergen bireyin davranışlarını etkileyen faktörler olduğunu söylemiştir. Ergenlik dönemindeki anne babadan ayrılma arzusunun da akranlarıyla arkadaşlık kurma isteğinin bir neticesi olarak görmüştür. Freud ergenlerin yeni uyanan cinsel güduları nedeniyle kaygılı ve duygu durumların sık değişimli olduğunu iddia etmiştir”¹⁰⁸.

Bireyin bedensel yapısındaki değişime bir anda ayak uyduramaması ve dengesizlik içine düşmesi onun savunma mekanizmalarına başvurmasına sebep olabilir.

“Anna Freud (1895-1982): A. Freud ergenin pubertiye girmesiyle fiziksel dengesizlik dönemine girdiğini çünkü id’in güçlenip davranış üzerinde baskın olduğunu iddia etmiştir. Bu dengesizlikten dolayı ergen fiziksel savunma mekanizmalarını problemleri çözmek için devreye sokmaktadır”¹⁰⁹.

Ergenin fiziksel yapısındaki değişimler diğer alanlardaki gelişmeleri de etkiler. Kişilik gelişimi ve kimlik arayışında karmaşalar göze çarpmaktadır.

“Erik Erikson (1902-1994): Erikson yaşam üzerinde 8 bireysel gelişim dönemi olduğunu söylemiştir. Ergenliği beşinci dönem olarak alıp 11 yaşından 20 yaşına kadar devam ettiğini söylemiştir. Erikson’a göre ergenlik kimlik arayışının yaşandığı dönemdir ve bu dönemde ergen bugüne ve geleceğe dair bir düşünce geliştirmektedir. Bu dönemde ergende düzenli bir ruh hali yada çalışma görülmez. Erikson kimlik terimini ergenin hedef arayışını ve öz-algısını tabir için geliştirmiştir. Kimlik arayışı bugün ergenin karşılaştığı en önemli ödevlerden biri olarak kabul edilmektedir”¹¹⁰.

3.3. Bilişsel Kuram

Biliş bilme sürecidir. Bu süreç; anlayışa, zihin faaliyetlerinin ve düşüncelerinin dahil olduğu bir süreçtir. Biyolojik teorilerin ardından şimdi bilişsel teori tartışılacaktır. Çünkü

---

¹⁰⁸ Parman, T., “Ergenlik ve Psikanaliz”, Klinik Psikiyatri Dergisi, C.1., S.2, 2 1998, s.74.

¹⁰⁹ Geçtan, E., Psikanaliz ve Sonrası, İstanbul, , 2000, s.11-119.

¹¹⁰ Kulaksızoğlu, a.g.k.,30-32.

düşünce becerisinin gelişimi beynin fiziki gelişimine bağlıdır. “Bu kuramın en önemli temsilcilerinden Jean Piaget biyolog olarak başladığı çalışmalarında biyolojinin etkisini bırakmıştır. Piaget bilişsel gelişimin, beyin olgunlaşması ve bireysel tecrübe ile gerçekleştiğine inanmaktadır”¹¹¹.

“Jean Piaget (1896-1980): Piaget bireyin çevresine adaptesine yardımcı olacak yeni bir bilişsel yapı geliştirerek öğrenilebileceğine inanmaktadır. Bilişsel gelişimin 4 bölümde ortaya çıktığını iddia etmiştir. Ergenlik öncesinde birey somut operasyon dönemindedir ve gerçekten tecrübe ettikleri hakkında mantıklı düşünebilir. Ergenler ise formal operasyon dönemindedirler ve soyut düşünebilirler. İçgözlem yapabilir ve fikirler hakkında düşünebilirler. Problemleri çözmek ve sonuç çıkarmak için sistematik bir mantık kullanabilirler. Birden fazla etkeni bir araya getirip bu etkenlerin üzerinden bir sonuç oluşturabilirler. Ötesinde ne olduğundan ne olabileceğini düşünebilir ve kendilerine bir gelecek planı çıkartıp onu takip edebilirler”¹¹².

Birey ergenlik dönemindeki gelişimini sürdürürken toplumsal olaylara yönelmiştir. Sadece kendi duygu ve düşüncelerinin değil başkalarının da duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışır. Davranışlar ardında yatan niyetleri de dikkate alır.

“Robert Selman (1942-): Selman sosyal bilişe ve sosyal ilişki anlayışına vurgu yapmıştır. Çocuklardan farklı olarak ergenlerin nasıl 3.bireyin bakış açısını anladığını ve diğer insanların davranışlarını bu bakışla yorumladığını tanımlamıştır”¹¹³.

3.4. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

Bu kuram bireyin çevresinin onun farklı davranışları yapmaya yada yapmamaya yönelik bireyi nasıl etkilediği ile ilgilenmiştir.

“Albert Bandura (1925-): Bandura’nın sosyal öğrenme kuramı öğrenme sürecinde model almanın önemi üzerine vurgu yapmıştır. Bir başkasının davranışını gözleyerek ve

---

¹¹¹ Ausubel , D., Ausubel, P., “Cognitive Development in Adolescence”, Review of Educational Research, Vol. 36, Issue:4, 1966, s.403.

¹¹² Aydın, a.g.k., s.131-134.

¹¹³ Gurucharri , C., Selman, R.L., “The Development Of İnterpersonal Understanding During Childhood, Preadolescence And Adolescence: A Longitudinal Follow-Up Study”, Child Development, Vol. 53, Issue: 4 1982, s. 924.

taklit ederek öğrenmenin üzerinde durmuş, olumlu ve olumsuz davranışların gözlemlenmesi, olumluların teşvik edilerek, olumsuzların kaçındırılarak öğretilmesinin kalıcılığını savunmuştur. 1980’lerde Bandura sosyal öğrenme teorisine bilişselliğin rolünü de katarak teorisini genişletmiştir. Böylece Bandura bireyin kesin olarak çevresel faktörlerle şekillenmesinin ve onlardan etkilenmesinin ötesinde gelecekte içinde yaşayacağı çevreyi seçerek kendi kaderini belirleme gücünün üzerinde durmuştur. Buna göre birey çevrenin kendisine sunduğu ve hayatını etkileyen her şeyi edilgen olarak kabul etmekten öte etken olarak kendi hayatını kontrol edebilir. Mutlu, saygılı ve kolay anlaşılır bir ergen; ailesi üzerinde olumlu bir etki oluşturacak ve onları arkadaşça,sıcak ve sevgi dolu davranmaya itecektir. Buna karşılık aşırı tepkili ve öfkeli zor bir ergen; ailesinin kızgınlığını ve tepkisini çekecektir. Bu bakış açısı ergenin kendi çevresini yaratmada bir etken olduğunu ileri sürmektedir’’¹¹⁴.

3.5. Kültürel Etki Kuramı

Ülkelerin farklı olması ve değişik coğrafyaların etkisi gibi sebeplerden dolayı kültürel etki ergenleri etkisi altına almaktadır.

“Robert Havighurst (1900-1991): Havighursts en büyük ergenlik gelişim ödevlerini ortaya çıkarmıştır. Buna göre;bireyin vücudundaki değişimleri kabul etmesi, diğer insanlarla daha anlamlı ilişkiler geliştirilmesi, duygusal bağımsızlığın kazanılması ve sosyal sorumluluk davranışlarının edinilmesi söz konusu gelişim ödevlerindedir.

Kurt Lewin (1890-1947): Lewin; ergenliğin, yetişkinliğin ayrıcalıkları kazanılmadan çocukluğun keyiflerinden vazgeçilmek zorunda olduğu ve ergenlerin neleri yapabileceklerinin açık olmadığı bir dönem olduğu için ergenlerin mutsuz ve kafalarının karışık olduğunu iddia etmektedir. Bu iddialarıyla temellendirdiği “alan teorisi” ergen davranışlarındaki belirsizliğin bilişsel yapı eksikliğinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Söz konusu teorinin en güçlü yanı ise ergen davranışlarında görülen çok geniş bireysel farklılığı hem kişilik, hem de kültürel farklılıklarla açıklamasıdır.

---

¹¹⁴ Tekneci, M., “Davranışçı Terapiler”, www.hipnoz.info/index.php/makaleler/120-davranisci-terapiler.pdf - (17.07.2009).

Urie Bronfenbrenner (1917-2005): Bronfenbrenner, araştırmacıları ergenlerin anlık irtibat ve tepkilerinin ötesinde çevrelerinin özelliklerinin onlar üzerindeki etkilerine bakmaya yönlendirmiştir. Ergen gelişiminin üzerinde kültürel değerlerin çok büyük etkiye sahip olduğuna inanmıştır. Bu bağlamda 1980 yılında geliştirdiği ekolojik model son 20 yıldır çok geniş kitleler tarafından kabul edilmiş ve kullanılmıştır. Ekolojik sisteme göre ergenin merkezinde bulunduğu ve birbiri peşisıra bulunan 4 tabaka vardır. Mikro sistem, meso sistem, ekso sistem ve makro sistem. Mikro sistem ergenin direk irtibatta bulunduğu insanları kapsar. Öncelikle ailesini, arkadaşlarını ve okulunu içerir. Ergenin davranışlarını hem olumlu hem de olumsuz şekilde etkileyebilir. Sağlıklı bir mikro sistem ergene olumlu bir öğrenme ve gelişme ortamı sağlayarak ergeni başarılı bir yetişkinlik yaşamına hazırlar. Meso sistem mikro sistem faktörlerinin birbirini etkilediği sistemdir. Ailede olanların okulu etkilemesi yada tam tersi. Ekso sistem ergenin aktif olarak etkileme gücünün bulunmadığı ama etkilendiği sistemdir. Mesela babasının patronunun babasını işten atma kararından ergen etkilenmekte ancak durumu değiştirecek bir şey yapamamaktadır. İdeolojilerin, geleneklerin ve kanunların içerisinde olduğu makro sistemde ise ergen yine etkilenen ama etkiye sahip olmayan taraftır. Makro sistem ülkeden ülkeye yada millettten millete farklılık gösterir’’¹¹⁵.

---

¹¹⁵ Kulaksızoğlu, a.g.k., s.25-27.

II. BÖLÜM

GÜDÜLENME (MOTİVASYON)

1. GÜDÜLENME (MOTİVASYON) TANIMI

“Güdü, davranışa enerji ve yön veren güçtür, bu güç organizmayı etkileyerek bir amaç için, harekete geçirmeye sevk eder. Güdü istekleri, arzuları, ihtiyaçları, dürtüleri ve ilgileri kapsayan genel bir kavramdır”¹¹⁶.

“Motivasyon “motiv” sözcüğü Latince “hareket ettirmek” anlamına gelen “movere” sözcüğünden gelmektedir. Motivasyon, bir gereksinime doyum sağlayıcı ya da bireyi bir amaca ulaştırıcı davranışın biçimini de belirler. Bir davranışı açığa çıkaran, başlatan, anlaşılır kılan, açıklayan, sürdüren ve yönlendiren bilinçli ya da bilinçsiz etmenlere psikolojide güdü (motiv) denir. Güdülerin etkisiyle bir davranışın oluşması sürecine de güdülenme (motivasyon) denir”¹¹⁷.

Motivasyon; “Kişilerin belirli bir amacı gerçekleştirmek maksadıyla kendi arzu ve istekleri ile davranışlarıdır. Bireyleri beklenen ve istenen yönde hareket etmelerine ve davranışlarına teşvik eden, kendilerinden veya çevrelerinden kaynaklanan çeşitli güdü ve güdüler topluluğudur”¹¹⁸.

Motivasyon; “Bir şey yapma isteğidir ve yapılan fiilin bireyin ihtiyaçlarını tatmin etme yeteneği sürdükçe bireyde bulunur. Güdülerin etkisiyle eyleme geçme ve gerçekleştirme sürecidir”¹¹⁹.

“Güdü organizmayı belirli tepkilerde bulunmaya ve sonuç olarak bir şeyler öğrenmeye zorlamaktadır. Buna bağlı olarak güdülenme, öğrenme için gerekli ön şartlardan biri olmaktadır”¹²⁰.

---

¹¹⁶ Selçuk, a.g.k., s.211.

¹¹⁷ Yavuz, a.g.t. , s.10.

¹¹⁸ Küçükahmet, Leyla, Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar, Ankara, 2001, s.11.

¹¹⁹ Fidan, N., Okulda Öğrenme ve Öğretme, İstanbul, 1997, s.13.

¹²⁰ Selçuk, a.g.k.,s.211.

“Güdü ve güdülenme kavramı psikolojinin keşfetmiş olduğu en önemli kavramlardan biridir. İnsanların ve hayvanların davranışlarının temelinde güdüler yatar.... Nerede olunursa olunsun ve ne yapılsa yapılsın her davranış altında bir güdü veya güdüler zincirinin yattığı unutulmamalıdır. Güdüler organizmayı uyarır, faaliyete geçirir ve organizmanın davranışını belirli bir amaca yönlendirir. Organizmanın davranışında bu özellikler gözlemlendiği zaman organizmanın güdülenmiş olduğu değerlendirilir”¹²¹.

Motivasyon, birçok alanda özellikle de eğitimde çok etkili bir faktördür. Bazen farkında oluruz bazense farkında olmadan motivasyonu sağlayan eylemlerde bulunuruz.

“ Motivasyon fonksiyonları çok değişik şekillerde hayatın her alanında ve hemen herkes tarafından uygulanır. En küçük sosyal grup olan ailede anne ve baba, sınıfını geçerse kendisine bisiklet (ya da herhangi bir hediye) alacağını müjdeleyerek okula giden çocukların davranışlarını yönlendirmeye çalışır. Devletler vatandaşlarını, uygarlık düzeyine yetiştirmek amacıyla çok çalışmaya özendirirler. Kendi üzerine bir takım motivasyon unsurları tatbik edilen biri, başka bir amaçla yine diğer bir kişiyi güdülemeye çalışabilir. Kısaca insan davranışlarına yön vermek isteyen hemen herkesin başvuracağı en güçlü yöntem motivasyon olarak görülmektedir”¹²².

“Motivasyon eksikliği bulaşıcıdır, diş ağrısına benzer, hayatınızı tehdit etmez ama çok rahatsızlık verebilir. İnsanların yaptıkları işten memnun olmadıklarını fark edebilmek, onları motive etme yolunda atılacak ilk önemli adımdır. Motive etmek istediğiniz insanları otopsi masasında ayrıntılı şekilde incelemeye gerek yoktur. Ama niçin çalıştıkları ve çalışmalarını karşılığında ne bekledikleri konusunda belli bir fikir sahibi olmak şarttır. Motivasyon tıpkı güzellik gibi, bakanın gözlerindedir. O nedenle, birisini motive eden bir şey, başka birisinin motivasyonunu bozabilir”¹²³. Bundan dolayı motivasyonda bireysel farklar ön plan çıkmaktadır. Aynı motive edici faktör herkes için aynı etkiyi yapmayabilir.

---

¹²¹ Cüceloğlu, a.g.k., s.230.

¹²² Keskin, A., “ Motivasyon ve Dikkatin Öğrenme Üzerine Etkisi”, egitim.aku.edu.tr/motivasyondikkat1.pdf, (17.07.2009).

¹²³ Aydemir, O., “Öğrenmede Motivasyon ve Dikkatin Önemi”, egitim.aku.edu.tr/motivasyondikkat2.doc -, (17.07.2009).

2. GÜDÜLENME ÇEŞİTLERİ

Eğitim-öğretime öğrenciyi motive etmeden başlamak hüsrarla sonuçlanabilir. Öğrencilerin hangi durumlarda derse veya okula karşı güdüleneceğini bilmek eğitim faaliyetleri açısından olumlu sonuçların doğması için bizlere yardımcı olacaktır.

“Öğrenme motivasyonunu etkileyen içsel ve dışsal etkenler vardır. Dışsal etkenler çok çeşitlidir. İçsel etkenler ise daha çok öğrenmeye ve başarmaya karşı olan tutumlarımız, ilgileriniz, dikkat düzeyiniz ve kişilik özellikleriniz gibi içsel sebeplerle ilgilidir. Dışsal etkenlerin motivasyonu arttırmadaki rolü önemli olmakla birlikte, içsel etkenler olmadan dışsal etkenler çoğu zaman gerekli motivasyonu sağlamaz. Birey kendi iç dünyasında başarının en büyük motivasyon olduğunu kabullenmeyip kendi amaçlarını sadece dışsal etkenler üzerine yoğunlaştırırsa hedefe ulaşmada zorlanır¹²⁴.

Motivasyonu araştırırken ,motive eden etkenleri tamamen birbirinden ayrı düşünmek doğru olmaz.Çünkü bu etkenler zaman zaman birbiriyle iç içedir.

2.1. İçsel Güdülenme

“İçsel güdülenme insanın özünde olan bir ihtiyaçtır; yetenek ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı gibi bebeklikten başlar. İçsel güdülenme, kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanması için bireye araştırma yapması ve meydan okuması için yol gösterir. Kendini gerçekleştirmiş bireyler gerçeği olduğu gibi algırlar ve çevre ile olan etkileşimlerine ve nasıl davranacaklarına kendileri karar verirler. Eğer kolaylıkla bir işin üstesinden geliyorlarsa daha zorunu araştırırlar, eğer kendi yeteneklerinin üstünde olduğu için çok zorsa daha fazla çaba sarf etmekten vazgeçebilirler .

Akademik davranışlarda içsel zorlamalar vardır. Örneğin, bir öğrenci kitabı iyi okuduğunda, onu çok ilgi çekici buluyordur. Okumadan kaynaklanan eğlence ya da memnuniyet okuyan için içsel bir zorlamadır. İnsanlar bir konu üstünde çalışmaya

---

¹²⁴ Koç ve diğerleri, a.g.k., s.109.

güdülenmişse, onu eğlenceli buluyor demektir. Konuya katılma, konuyla çalışma başlı başına birey için ödüdür ve dışsal ödüllere açık olarak bağlı değildir.

Öğrenme problemleri olan öğrenciler sık sık başarısız olurlar ve bir işi başarmak için yeteneksiz olduklarına inanırlar. Böyle bireylerin içsel güdülenmesi düşüktür’’¹²⁵.

Kişinin tamamen kendi istekleri doğrultusunda severek yaptığı şeylerde içsel güdülenme gözlenmektedir. Örneğin futbolu seven birisinin futbol oynamak için istekli olması.

“Öğrenme için çaba harcama düzeyini, öğrenme iç ve dış şartları belirler. İç şartlar öğrencinin öğrenme sürecinin başında sahip olduğu yeterliliklerle ilgilidir. Dikkat, güdülenme, bedensel ve zihinsel hazır oluş, çabayı belirleyen ve yönlendiren iç değişkenlerdir’’¹²⁶.

İçsel güdülenmesi yüksek olan öğrenci kendini daha iyi algılar ve yeterli olduğu alanları bilir.

“Gottfreied (1985) yaptığı araştırmasında ,içsel güdülenme ile öğrencilerin yeterlik algıları arasında ilişki bulunmuş ve içsel güdülenmesi yüksek olan öğrencilerin diğerlerinden daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır’’¹²⁷.

2.2. Dışsal Güdülenme

Bireyin güdülenmesi dışsal etkilerle öğrenci için özendirici hedefler seçilerek yada pekiştireçler kullanılarak geliştirilirse bu durumda güdülenme dışsaldır. Örneğin soruyu ilk önce çözen öğrenciye çikolata vereceğim diyen öğretmenin güdülenmesi. Dışsal güdü dışarıdan gelen ödül ceza gibi etkilerle ortaya çıkar.

---

¹²⁵ Ertem,H., “Ortaöğretim Öğrencilerinin Kimya Derslerine Yönelik Güdülenme(İçsel ve Dışsal)Ve Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir, 2006, s.15-16.

¹²⁶ Büyükkaragöz,S.,Muşta, M.,Yılmaz, H., Pilten, Ö., Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Konya, 1998,s.122.

¹²⁷ Kelecioğlu, H.,”Güdülenme”, H.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi, S.7, 1992,s.177.

“İçsel güdülenme ile karşılaştırıldığında, dışsal güdülenme hareket hedeflerinin ötesinde hareketin kendine özgü bir davranış çeşididir. Bu davranışlar bireyin kendi hatırı için değil, bir hareketin sonucunun anlamı ile ilgili davranışlardır.

Orijinalinde, dışsal güdülenmede kendi geleceğini belirlemenin olmadığı davranışlar gösterildiğinden ve bu yüzden dışsal ihtimaller tarafından ortaya konduğundan söz edilmiştir”¹²⁸.

Eğitim-öğretim faaliyetlerini planlarken içsel ve dışsal güdüleyici faktörleri iyi tespit etmek gerekmektedir.Dışsal güdülenme dışa bağımlı olduğu için uzun vadeli hedeflerde başarı oranını düşürmektedir.Fakat içsel güdülenmede bireyin kendisi de etkili olduğu için uzun vadeli hedeflerde kullanmak başarıyı getirecektir.

3. GÜDÜLENME TEORİLERİ

3.1. Davranışçı Yaklaşım Göre Güdülenme Teorileri

“ Davranışçı yaklaşımı benimseyen psikologlar koşullanma teorilerini ortaya koymuş ve bu yüzyılın başlarında Amerika’da koşullanma teorileri en önde gelen psikoloji araştırmaları olmuştur. Thorndike, Pavlov ve Skinner gibi davranışçı psikologlar, davranışların uyaranlara karşı verilen mekanik cevaplar olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bu teoriler güdülenme çalışmalarını da ilgilendirmektedir. Çünkü davranış seviyelerine etki eden güdülenme, cevaplanma olasılığı ve oranına etki etmektedir. Koşullanma teorilerine göre, bazı kompleks davranışlar azaltılabilir ve davranışın bütün yolları; uygulaması ile birlikte bir kural setiyle verilebilir”¹²⁹.

“Organizma pekiştirilen davranışı tekrar etme eğilimindedir. Sınıfta sorulan sorulara doğru cevap veren öğrenciler pekiştirildiğinde daha sonraki sorulara cevap vermeye güdülenebilirler. Öğrencilerin yaşına göre uygun pekiştireçler verilirse öğrenciler öğrenmeye karşı istek duyarlar”¹³⁰.

---

¹²⁸ Ertem,a.g.t., s.16.

¹²⁹ Ertem,a.g.t., s.5.

¹³⁰ Selçuk,a.g.k.,s.212.

Öğrencilere sunulan pekiştireçler onların okula bağlılıklarını güçlendirmede etkilidir. Bu bağlılığı sürekli hale getirmek için onların içinde bulunduğu gelişim düzeyine uygun uyarıcılardan faydalanmak gerekmektedir.

“Bu yaklaşıma göre bir öğrenciyi okula, belli bir derse güdülemek için olumlu yaşantılar geçirmesini sağlamak, cezadan kaçınmak gerekir.

Davranışçı yaklaşıma göre okulda öğrencilerin başarılarının yüksek notla yıldızla yada aferin, çok güzel gibi sözel mesajlarla ödüllendirilmesi öğrenciyi öğrenmeye karşı güdüler”¹³¹.

Ödüle sürekli dışsal uyarıcılar kullanılmamalı, içsel uyarıcı da kullanmak gerekir. Bir davranışın içinden gelerek yapmak daha sonra tekrar yapma ihtimalini yükseltir. Bu uyarıcılar verilirken öğrencinin fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimi dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde verilen uyarıcı birey için anlamlı olmaz ve beklenen etkiyi ortaya çıkarmaz.

3.1.1 Bağlantı Teorisi (Etki Kanunu):

“Thorndike (1882-1976) davranışların öğrenilmesi ile ilgili görüşünde öğrenmenin uyarıların algılanması, sinirsel tepkilerin açıkça davranışa dönüştürülmesi arasında bir ilişkinin oluşması gerektiği üzerinde durur. Organizmalar bir problemle karşı karşıya kaldıklarında üstesinden gelebilmek, bir hedefe ulaşabilmek için girişimlerde bulunurlar. Öğrenme çeşitli cevapların denenmesi sürecinde meydana gelir; başarılı cevaplar tespit edilir, başarısızlardan vazgeçilir. Etki kanununda davranışın sonuçları vurgulanır.

Etki kanununun temel prensibi: Eğer tepkinin sonucu tatmin edici, haz verici ise uyarıcı ve tepki arasındaki bağın gücü artar; tepki rahatsız edici bir duruma yol açarsa uyarıcı-tepki arasındaki bağın gücü zayıflar ....

Öğrencileri güdülerken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, öğrencilerin çalışmaya hazır olması ve sonucunda tatmin olmasıdır ¹³².

---

¹³¹ Erdem ve Akman, a.g.k., s.233.

¹³² Ertem, a.g.t., s.5-6.

3.1.2 Klasik Koşullanma

“Pavlov’un (1927) klasik koşullanma teorisi öğrenme alanında çok önemli bir yere sahiptir ve güdülenme için uygulanabilir. Klasik koşullanmada koşulsuz bir uyarıcının koşulsuz bir tepkiye yol açması gerekir. Koşulsuz uyarıcı daha sonra nötr bir uyarıcı ile eşleştirilir ve bu uyarıcı en sonunda koşullu uyarıcı olur. Pavlov yapmış olduğu deneyinde, aç bir köpeğe et gösterdiğinde köpek salya akıtmıştır. Koşullanmada koşulsuz uyarıcı gösterilmeden önce nötr bir uyarıcının verilmesi gerekir (metronom sesi). En sonunda metronom sesini duyan köpek salya akıtarak cevap verecektir. Metronom koşullu uyarıcı haline gelmiştir ve koşullu tepkiye neden olmuştur Aynı şekilde duygusal tepkiler nötr uyarıcıların koşulsuz uyarıcılarla eşleştirilmesiyle koşullandırılabilir. Örneğin; öğrenciler öğretmen, sınıf, okul gibi kavramları hiç hoşlanmadığı olaylar (sınavda başarısızlık) ile eşleştirilerek bu kavramlara karşı endişe ve korku reaksiyonu geliştirebilir. Pavlov’un klasik koşullanma teorisi güdülenme ve eğitim çalışmalarında önemli bir faktördür. Çünkü klasik koşullanma ile bazı duygusal tepkilerin koşullanması sağlanabilir. Bu duygusal tepkiler güdülenmenin sağlanmasında kullanılabilir”¹³³.

Okula, derse öğretmene ,ders çalışmaya karşı ilgi ve tutum geliştirmede bu koşullanma önemli rol oynamaktadır.Bazı çocukların mutlu bir şekilde ,bazılarının ise kaygılı ve korkarak okula gitmesi,daha önce okulda geçirmiş olduğu yaşantılarla ilgilidir.Öğrencilerin okula karşı olumsuz duyguları sönme yoluyla giderilebilir hatta bu duygular olumluya da çevrilebilir.Okula karşı olumsuz düşüncelerin giderilmesi ve yeni olumlu düşüncelerin oluşturulmasında etkili bir koşullanma türüdür.

---

¹³³ Ertem, a.g.k., s.5.

3.1.3 Edimsel(Operant) Koşullanma

“B.F.Skinner (1929)’in edimsel koşullanma teorisi eğitimde güdülenme için dikkate alınması gereken etkili bir teoridir .”Skinner’e göre bir davranışın sonucu ,organizma için hoş giden olumlu bir durum yaratıyorsa ,o davranışın tekrar ortaya çıkma olasılığı artar. Davranışın arkasından olumlu uyarıcı verilerek yapılan koşullanmaya edimsel koşullanma denir”¹³⁴ .

“ Skinner insan hayatındaki davranışların büyük bir kısmının operant olduğuna inanmaktadır.Ayrıca, davranışların eylemlerden önceki olaylardan çok, eylemlerin sonuçları tarafından kontrol edildiğini öne sürmektedir.Burada ifade edilen sonuç kavramı, davranıştan sonra ortaya çıkan ve gelecekteki davranışları etkileyen neticelerdir.Örneğin bir soruya doğru cevap veren öğrenciye öğretmenin aferin demesi bir sonuçtur”¹³⁵ .

Davranışın sonunda olumlu yada olumsuz bir karşılığın gelmesi gerekir. Bu karşılığa göre davranışın devamı veya ortadan kalkması sağlanacaktır.Eğer karşılık gelmese yine bu davranışın devamı olmaz.Bu şekilde de amaca ulaşılmamış olur.

“Edimsel koşullanmada tepki önemlidir. Edimsel koşullanmada davranış kendiliğinden ortaya çıkar ve sonuçları birey tarafından kontrol edilir. Uyarılar ya da olaylar, uyarıcı gösterildiğinde yapılacak tepkinin olasılığını ya da oranını etkiler. Pekiştirme tepkinin meydana gelme olasılığını artırır.

Edimsel koşullanma güdülenmenin sınırlandırılmış bir tanımını gösterir. Öğrenciler pekiştirme tarifelerine uygun olarak kurallı güdülenmiş davranışlar sergiler. Edimsel koşullanmada ihtiyaçlar, dürtüler ve duygular gibi içsel süreçler güdülenmiş davranışı açıklamak için gerekli değildir. Buna rağmen güdülenme ve öğrenme ilişkilendirilir, fakat aynı anlama gelmez. Aynı zamanda pekiştirme ve ceza öğrencileri güdüler, bunların etkileri otomatik değildir, öğrenci inançlarına bağlıdır.

---

¹³⁴ Erden ve Akman,a.g.k.,s.128.

¹³⁵ Selçuk ,a.g.k., s.137.

Öğrenciler pekiştirileceklerine inandıkları etkinliklerle meşgul olur ya da cezalandırılacaklarına inandıkları etkinliklerden kaçınırlar”¹³⁶.

3.2. Hümanist (İnsancıl) Yaklaşım Göre Güdülenme Teorisi

Bu teoride en fazla dikkat çeken kavram bütünlük ve kendini gerçekleştirme çalışmasıdır. Bu yaklaşım, güdülenmede bireylerin içsel ihtiyaçları üzerinde durur. Bu ihtiyaçların giderilmesi, içinde yaşanılan dünyanın anlamlandırılmasında kullanılan bilişsel süreçlerin önemi, güdülenme konusunda da kendini göstermektedir

“Hümanist teori, insanların kapasitelerini ve potansiyellerini vurgular. Bireylerin seçimlere sahip oldukları ve yaşamlarını kontrol altına almak için çabaladıkları düşünülür. Bu görüş içsel güdülenme çalışmalarında önemli bir varsayımdır. Hümanist teoriler arasında ortak varsayımlar vardır. Birinci varsayım, insanlarla ilgili yapılan çalışmalarda bütünsel (holistic) olunmalıdır. Yani hümanistler, kişisel özelliğin farkında olunması gerektiğini ve farklı uyarılara bireysel tepkilerin verildiğini vurgularlar. Hümanist bakış açısına göre ikinci varsayım; birey seçimlerinin, yaratıcılığının ve kendini gerçekleştirme çalışmalarının önemli olmasıdır. Yapılan çalışmalarda güdülenmenin kişiden kişiye değişmesi, kişinin psikolojik fonksiyonları, yaratıcılık ve maksimum kapasite ve potansiyele verilen önem, kendini gösterir. En iyi bilinen hümanistçiler Maslow ve Rogers’tır”¹³⁷.

3.2.1 Rogers’ın Teorisi

“Rogers bu sürecin kişinin özünden kaynaklandığına inanır ve “Öğrenmede Özgürlük” adlı kitabında eğitim için kullanılabilecek teorilerinden bahseder. Rogers insanların öğrenme için doğal bir potansiyele sahip olduğuna, dünyaları hakkında meraklı olduklarına ve öğrenme için hevesli olduklarına inanmaktadır Öğrencileri güdülemiş olmak zorunluluğu beni çok sinirlendiriyor. Gençler özünde zaten yüksek derecede güdülenmiş durumdadırlar. Çevresindeki bir çok element onun için meydan okumalar oluşturur. Meraklıdır, araştırmaya, keşfetmeye, bilmeye ve problemleri çözmeye heveslidirler. Günümüz eğitim sisteminin en kötü yanı

---

¹³⁶ Ertem, a.g.t., s.7.

¹³⁷ Ertem, a.g.t., s.8.

zamanın önemli bir bölümünü okulda geçiren çocukların içsel güdülenmelerinin bastırılmış olmasıdır. Bizim görevimiz güdülenmeyi sağlamak için gençleri gerçeklerle yüzleştirmek, onlara bunların üstesinden gelmesini sağlamak için fırsatlar vermektir.”¹³⁸

3.2.2 Maslow’un İhtiyaçlar Teorisi

“A. Maslow (1943), güdülenme için ihtiyaçlar teorisini geliştiren Hümanist (İnsancıl) bir psikologdur. İnsanın gelişimi ve güdülenmenin temelinde yatan en önemli prensibin ihtiyacın karşılanması olduğuna inanır. Maslow en düşükten en yükseğe doğru ihtiyaçları bir hiyerarşi şekline belirlemiştir. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi çok dinamik ve öğrenci güdülenmesini ana hatları ile en iyi açıklayan öneridir. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi (en düşükten en yükseğe doğru)

1. Fiziksel ihtiyaçlar
2. Güvenlik ihtiyacı
3. Sevgi ihtiyacı
4. Saygı ihtiyacı
5. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı”¹³⁹.

“**Fizyolojik ihtiyaçlar:** İnsanların doğuştan sahip oldukları ve arzu ettikleri temel ihtiyaçlardır. Yemek, uyumak, hava teneffüs etmek vs. ihtiyaçlar bu kategori için örnek olarak gösterilebilir.

Güvenlik ihtiyaçları: İnsanlar, can ve mal varlıklarının korunmasını isterler. Aynı şekilde insan, doğası gereği özgürlüğü ve mülkiyeti seven bir yaratıktır. Bu nedenle, tüm insanlar baskıya ve zorlamaya karşı kendilerini korumak isterler. Bunların dışında yaşlılık, hastalık, işsizlik vs. durumlara karşı da insan, geleceğinin güvenlik içerisinde olmasını arzular.

Sevgi ve aidiyet ihtiyacı: Fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarından sonra insanın sosyal yönü ağırlık taşıyan ihtiyaçları ortaya çıkar. Örneğin, sevme, sevilme, bir gruba

---

¹³⁸ Ertem, a.g.t., s.10-11.

¹³⁹ Ertem, a.g.t., s.10-11.

mensup olma, şevkat, yardımseverlik vs. türünden ihtiyaçlar bu gruba örnek olarak gösterilebilir.

Saygı ihtiyacı: İnsanlar sevmek, sevilmek dışında saygı duyulmak da isterler. İnsanlar temel fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını ve ardından sevgi ve aidiyet ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra tanınma, sosyal mevkii ve statü sahibi olma, başarı elde etme, takdir edilme, saygı görme vs. türden ihtiyaçlara ilgi gösterirler. Maslow bu gruptaki ihtiyaçları saygı görme (esteem) ihtiyaçları olarak sınıflandırmaktadır.

İdeallerini ve yeteneklerini gerçekleştirme ihtiyacı: Fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını ve diğer belirtilen türdeki ihtiyaçlarını karşılamış olan birey son aşamada ideallerini ve yeteneklerini gerçekleştirme ihtiyacı duyar. Bu son aşamada birey, ideallerini gerçekleştirmeye, başarmaya ve haz duymaya daha fazla önem verir’’¹⁴⁰.

“Maslow’un sıraladığı gereksinimler arasında en çok kendini gerçekleştirme gereksinimi üzerinde durulmuş ve konu çeşitli araştırmalarda da ele alınmıştır. Maslow, kendini gerçekleştirmeyi bütün insanların ulaşmaları gereken bir hedef olarak görmüştür. Maslow, bireyin ihtiyaçlarının belirlenmesiyle davranışlarının yönlendirilebileceğini vurgulamıştır¹⁴¹.

3.2.3 Sosyal Bilişsel Teori

“Davranışçı yaklaşımda dışsal etkenler önemli görülürken, bilişsel yaklaşımda içsel etkenler öne çıkmaktadır. Davranışlar üzerinde bilme, dengeleme, dünyayı anlama gibi ihtiyaçlar etkili olmaktadır. Hoşlandığı bir dersin sınavına çalışan öğrenci yorgunluğunu, açlığını yada uykusuzluğunu fark etmeyebilir çünkü yeterli olma ve amaçlarını gerçekleştirme gibi içsel ihtiyaçların etkisi altındadır.

Öğretmenlerin ders esnasında merak uyandırma, kavramsal zıtlık oluşturma gibi öğrencilerin içsel ihtiyaçlarını harekete geçirerek etkinliklerde bulunmaları gerekir.’’¹⁴²

¹⁴⁰ Aktan C. “Motivasyon Teorileri”, <http://www.canaktan.org/yonetim/insan-yonetim/motivasyon-teorileri.htm>, (15.07.2009).

¹⁴¹ Acat, ve Yenilmez, a.g.m., s.126.

¹⁴² Selçuk, a.g.k, s.213.

Bu kuramda içsel süreçler ön plana çıkmakta, dışsal süreçler etkisini kaybetmeye başlamaktadır. Eğitimde de hedeflerin uzun soluklu olması için içsel süreçleri daha fazla kullanma önemlidir.

“Bireyin davranışlarının ceza ve pekiştirici gibi dış uyarıcılardan çok bireyin inançları beklentileri, amaçları, değerleri vb. belirler. Bilişsel kuramcıların önemle üzerinde durdukları gereksinimlerden biri, çevreyi anlama ve yeterli değildir. İnsanlar çalışmaktan hoşlandığı için yada anlamak istediği için çalışırlar. Örneğin bireyin bir problemi doğru olarak çözmesi ya da amacına ulaşması kendisi için bir ödüldür. Bilişsel kuramcıların geliştirdiği en kapsamlı güdüleme kuramı “ Neden Bulma Kuramı ‘dır. Bu kurama göre, insanlar sürekli başarı ve başarısızlıklarının nedenlerini bulmaya çalışırlar. Neden bulma kuramı, bireyin kendi başarı veya başarısızlığını açıklama biçiminin nasıl etkilediğini incelemektedir”¹⁴³.

Burada içsel güdülenme üzerine vurgu yapıyoruz fakat güdülenmeyi tek başına değerlendirdiğimiz zaman eksiklikler olabilir. Çünkü güdülenme değişik etkenlerin iç içe geçmiş olduğu karmaşık bir kavramdır.

“Sosyal öğrenme kuramına göre, sadece dışsal uyarıcılardan etkilenmediğimiz gibi, yalnızca içsel etkilerle yönlendirilmeyiz. Çevresel değişkenler ve bilişsel özellikler kadar, öz-yeterlik, bağımlılık, başarı, saldırganlık gibi kişisel özelliklerde bireyin davranışını etkiler. Davranışlar çevresel değişkenler, bilişsel özellikler ve kişisel özelliklerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkar.

Sosyal Öğrenme Yaklaşımına göre, güdülenmeyi etkileyen 3 ana etken vardır:

- a) Bireyin amacına ulaşma beklentisi.
- b) Amacın birey için değeri.
- c) Bireyin yapılacak işe yönelik tepkisidir.

Birey geçmiş yaşantılarına dayalı olarak ve ya başka kişilerin yaşantılarını gözleyerek, bir işin sonucunu tahmin eder. Beklenen sonuçlar olumlu ise ve yapılacak iş yarar sağlayacaksa güdülenme gerçekleşir.”¹⁴⁴

¹⁴³ Erden ve Akman, a.g.k., s.237.

¹⁴⁴ Selçuk, a.g.k., s.214.

4. GÜDÜLENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

4.1. Uyarılma ve Kaygı

“Genel uyarılmışlık hali, organizmanın verimli bir öğrenme sağlayabilmesi için hazır ve tetikte bulunmasıdır.... Düşük uyarılma seviyesi öğrenme için uygun değildir. Uyarılma belirli bir noktaya geldiğinde öğrenme için en ideal olan, optimal düzeye ulaşmaktadır. Optimal düzeyi aşan aşırı uyarılma hali öğrenme üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır”¹⁴⁵.

Ergenlik dönemindeki birey çevresel uyarıcılara karşı hassas bir dönem içindedir. Duygusal olması genel uyarılmışlık halini de etkiler. Sınavlara yüklediği anlam,geleceği ile ilgili düşünceleri onu etkilemektedir.Meslek seçiminin eşiğinde olan ergen sınavları bazen ölüm kalım meselesine çevirir.Ve bundan sonra sınavlar kaygıya dönüşür.

“Kaygı dendiğinde ilk akla gelen sınav kaygısıdır. Sınav kaygısının genel bir tanımı, bir sınav ya da değerlendirme durumunda, psikolojik ve davranışsal etkilere sahip olan hoş gitmeyen bir his ya da duygudur. Sınav kaygısı teorikileri sınav endişesinin bilişsel ve duygusal bir öğeden oluştuğuna inanır. Testten kalma kaygısı, tanınan sürede bitirememeye kaygısı, zayıf not aldığıında oluşacak utandırıcı durum kaygısı, endişelerin sebep olduğu düşünceler olarak tanımlanır. Bireylerin bir testi alırken hoş gitmeyen duyguların uyanması olarak tanımlanır. Sınav kaygısı olan insanlar için bu endişe bir konuda performans göstermek için gerekli yeteneklerini engeller. Yapılan araştırmalarda sınav kaygısı ve akademik başarı arasındaki ilişki gösterilmiştir. Sınav kaygısı daha zayıf bir performans yaratır. Aynı zamanda özsaygı ile negatif ilişkilidir”¹⁴⁶.

“Liebert ve Morris (1967) sınav kaygısının "kuruntu" (worry) ve "duyuşsallık" (emotionality) olmak üzere iki faktörü olduğunu ifade eden ilk gözlemcilerdir. Liebert ve Morris'e göre "kuruntu" faktörü, sınav kaygısının bilişsel boyutunu oluşturmakta ve kişinin kendisiyle ilgili olumsuz değerlendirmeleri, içsel konuşmalarını göstermektedir. Örneğin, sınav sırasında sınavda başarısızlığın sonuçları

---

¹⁴⁵ Selçuk, a.g.k., s.217.

¹⁴⁶ Ertem, a.g.t., s.21.

üzerinde düşünme gibi."Duyuşsallık" (heyecansallık) faktörü, sınav esnasında, bireyde ortaya çıkan fizyolojik reaksiyonlardır. Hızlı kalp atışı, terleme, sararma ve benzeri belirtiler duyuşsallık faktörü olarak değerlendirilmektedir"¹⁴⁷ .

“Bireysel psikoloji kuramını ortaya atan Alfred Adler (1870-1937), kaygıyı insanların güçsüz yetersiz kaldıkları durumlarda ortaya çıkan duygulanım olarak tanımlamış, kaygının aşağılık duygusu içinde yer aldığını belirtmiştir"¹⁴⁸

Sınav kaygısının yüksek veya düşük olmasının akademik başarı üzerinde etkisi vardır.

“Sınav kaygısı ile performans arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalardan elde edilen bulguların genellenmesi sonucu; yüksek sınav kaygılı bireylerin düşük sınav kaygılı bireylere göre sınavlarda daha düşük düzeyde performans gösterdikleri düşüncesini oluşturmaktadır"¹⁴⁹.

“Günümüzde birçok insan, kaygılarını aşırı derece de denetim altına almalarının bedelini psikosomatik hastalıklarla ödemektedir. Kaygıya ilişkin olarak hafif tedirginlik ve panik arasındaki çeşitli belirtiler, kişilik uyumunu bozan ya da bozmayan düzeyde olabilir. Çeşitli uyumsuzluk ya da başarısızlık nedeniyle yardım istenen olguların altında genellikle şiddetli bir kaygı ve gerginlik vardır. Yaşam koşullarının bireyi tehdit edici olduğu zamanlarda kaygı şiddetlenir; bu durumda, ruhsal alanda zorlanma belirtisi ya da tepkisi oluşur. Öğrencilerde görülen kaygıların çoğunda –özellikle okulda– anne-babanın yüksek beklentilerine uygun bir başarıya erişememe kaygısı vardır. Temelde; korkunun kaynağı belli olmasına karşın, kaygının kaynağının belirsiz olması, korkunun şiddetinin kaygının şiddetinden fazla olması ve korkunun kısa süreli olması şeklinde korku ile kaygı arasındaki farklar vurgulanabilir .

Kaygı ve engellenme, çoğu kez bir arada olabilir. Kaygı; daha çok geleceğe dönük bir durumun veya davranışın ortaya çıkaracağı sonuçla ilgiliyken; engellenme, daha çok

---

¹⁴⁷ Aslan S., “Ergenlerde Ana-Baba Tutumu,Sınav Kaygısı,Ders Çalışma Becerilerinin Lise Giriş Sınavını Yordama Düzeyleri,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin ,2005, s.3.

¹⁴⁸ Köknel Ö,Kişilik; Kaygıdan Mutluluğa, İstanbul, 1987 s.140.

¹⁴⁹ Aslan, a.g.t., s.22.

kızgınlık ve saldırganlık duygularının ağır bastığı bir süreçtir. Örneğin; sınava gecikme durumunda olan öğrenci hem kaygı hem de engellenme duyar. Ancak iki duygu aslında birbirinden farklıdır. Sınavda başarılı olup olamayacağını düşünerek kaygılanan öğrenci, kendisini uyandırmadığı için arkadaşına, çalar saati kurmadığı için kendisine kızar. Kızgınlık duygusu mantıklı olmak zorunda değildir, engellenme karşısında gösterilen bir tepkidir. Engellenme durumunda kızgınlık ya da saldırganlık, içe kapanıklık, karamsarlık ya da "Battı balık yan gider." düşüncesiyle önemsememe davranışları da sergilenebilir”¹⁵⁰.

Sınav kaygısının çok yüksek olması veya hiç olmaması bireyi başarısızlığa mahkum edebilir. Birey ulaşabileceği hedeflerini belirleyip ona göre performansını ayarlamalıdır. Ulaşılması zor hedeflerin peşine düşmesi sınav kaygısını artırabilir. Sınav kaygısı da performansını etkiler.

4.2. İhtiyaçlar

“İhtiyaçlar basit ve somut olabileceği gibi karmaşık ve soyut da olabilir. İhtiyaçlar konusunda dikkate değer isimlerden biri Maslow’dur. Ona göre güdülenmenin temelinde ihtiyaçlar vardır.

Çeşitli fizyolojik ya da psikolojik ihtiyaçlarla ilgili ödül ve cezalar öğrenciyi güdülemenin odak noktasıdır. Ancak öğrencinin güdülenmesi her zaman dışsal uyarıcılarla olmamaktadır. Öğrenci kendisi için önemli olan bazı istek ve arzular istikametinde kendi kendisini güdeleyebilir”¹⁵¹.

Ergenin içinde bulunduğu okul mesleki seçimini veya mesleki gelişim ihtiyaçlarını karşılıyorsa, okula karşı güdülenme düzeyi yükselecektir. Kendisine faydası olmayan veya ailesinin zorlamasıyla okuduğu alan bireye anlamlı gelmeyecektir.

---

¹⁵⁰ Albayrak İ., “Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerde Sınav Kaygısını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s.43-46.

¹⁵¹ Selçuk, a.g.k., s.124.

“Yapılan araştırmalar motivasyonun algı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Birey herhangi bir motivasyon uyandırıcı faktörle güdülendirildiği zaman, görmek istediği ya da ihtiyaç duyduğu şeyi görmekte, işitmek istediğini işitmektedir. Buna göre motivasyon halleri neyin algılanacağını tayin etmektedir. Motivasyon uyandırıcı faktörler algıyı belirli uyarıcı kaynaklarına karşı duyarlılaştırmaktadır. Bir başka ifadeyle, olaylar, kişiler ve nesnelere, yani dış dünya, önemli oranda ihtiyaçlarımızın hazırladığı bir süzgeçten geçerek algılanmaktadır”¹⁵².

Ergen aynı anda hüzün ve sevinç gibi karşıt duyguları yaşar. Bu okul başarısı ve başarısızlığı konusunda da yaşanır. “İnsanı ve toplumu en fazla etkileyen ihtiyaç başarı ihtiyacıdır. Başarılı olmayı çok isteyen insan aynı derecede başarısız olmaktan da korkar. Bu korku nedeniyle kendisini başarıya götürecektir fiilleri işlemekten uzak durabilir. Ancak bu korku yenilebilirse insan yönlendirilebilir”¹⁵³.

4.3. İnançlar

Ergenlik dönemindeki bir öğrenci yeteneklerini tanıımıyorsa kendine olan güveni dışsal kaynakların olumsuz tepki vermesiyle sarsılabilir. Çocukların küçük yaşlardan itibaren yetenekleri belirlenmeli ergenlik döneminde de yeteneklerinin farkında olup olumsuz düşüncelerin etkisinde kalmamalıdır.

“Yeteneklerle ilgili inançlar hakkında da farklılıklar vardır. Küçük yaştaki çocuklar yetenekleriyle ilgili olarak iyimserdir ve yüksek bir başarı beklentisi içindedirler. 7-9 yaşlarında ise çaba ve yeteneğin aynı olduğuna inanırlar. Bu yaştaki çocuklar zeki insanların çok çalıştığını, çok çalıştıkları içinde zeki olduklarını düşünürler. Daha ilerdeki yaşlarda başarı beklentileri ve yetenekleriyle ilgili olumlu algıları düşer. Bununla beraber öğretmenlerin kendi yeteneklerine ilişkin fikirlerinden oldukça etkilenirler. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerin yetenekleriyle ilgili duygu ve düşüncelerini açıklarken oldukça

---

¹⁵² Yavuz, a.g.t.,s.14.

¹⁵³ Yavuz, a.g.t.,s.19.

dikkatli olmaları gerekir aksi takdirde yetenekleri konusunda yanlış inançlara sahip öğrencilerin güdülenmesi oldukça zorlaşır”¹⁵⁴.

“Eğer öğrencilerin benlik kavramları pozitif değilse; öğrenme için güdülenmenin sağlanması çok zordur. Öğrenciler kendi imajları ile tutarlı davranışlar göstermeye çalışırlar. Öğrenciler öğrenmeye karşı pozitif bir tutuma sahiptirler, öğrenmeyi motive eden pozitif bir tutum geliştirirler. Eğer öğrenmekle ilgili negatif bir imaja sahiptirler, başarısızlığı merkeze alan bir kişilik geliştirir ve her işe başarısız olacağım diye başlarlar”¹⁵⁵.

Öğrenciler öğrenmeye karşı negatif duyguları beslerlerse, bu zamanla onların öğrenmeye karşı tutumlarını oluşturur.

“Tutum, sosyal psikolojide genel olarak “bir bireye atfedilen ve onun psikolojik bir nesneye ilişkin düşünce, duygu ve davranışlarını organize eden bir eğilime işaret etmek için kullanılmaktadır. Tutumlar kendileri gözlenemeyen, fakat gözlenebilen davranışlara yol açtığı varsayılan bazı eğilimlerdir”¹⁵⁶.

Diğer bir tanımda ise tutum ; “Yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici yada dinamik etkiye sahip ruhsal ve sinirsel hazırlık durumudur”¹⁵⁷.

“Davranış, karmaşık güçlerin etkisi altındadır. Diğer bir deyişle dört etkenin karmaşık etkileşimi sonucu davranışlar ortaya çıkmaktadır. Bunlar; tutum, ortam, alışkanlık ve beklentidir. Bu belirtilen dört etkenin hepsi aynı doğrultuda ise ya da birbirleriyle tutarlı ise, davranışın tahmin edilmesi daha geçerli olacaktır”¹⁵⁸.

Aileden bağımsızlaşma duygusunun yaşandığı ergenlik döneminde ailenin ve arkadaşlık çevresinin çocuğun tutumları üzerindeki etkisinde değişimler gözlenmektedir. “Çocuklar büyüdükçe ana-babaların tutumları üzerindeki etkisi azalır ve

---

¹⁵⁴ Selçuk, a.g.k.,s.221.

¹⁵⁵ Ertem,a.g.t., s.28.

¹⁵⁶ Kağıtçıbaşı, Ç.,Yeni İnsan ve İnsanlar ,İstanbul,1999, s.102.

¹⁵⁷Eşsizoglu, A., Arısoy, Ö., “Hemşirelerin Depresyona Ve Depresyon Hastalarına Karşı Tutumları:Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, Dicle Tıp Dergisi, C.35, S.3, 2008, s.168.

¹⁵⁸ Kağıtçıbaşı, a.g.k., s.129.

özellikle ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte diğer sosyal etkenlerinin rolü giderek fazlalaşır. Bir bireyin tutumlarının büyük bir kısmı 12 ile 30 yaş arasındaki dönemde son şekillerini alır ve daha sonra çok az değişir. Tutumlarının kesinleştiği 12-30 yaşlar arasındaki bu süre “kritik dönem” olarak adlandırılır. Kritik dönem boyunca tutumlarının oluşmasında üç ana etken rol oynar. Akranların etkisi, kitle iletişim araçları ve diğer kaynaklardan edinilen bilgi ve eğitim”¹⁵⁹.

4.4. Amaçlar

“Öğrencilerin öğrenme ve derslerle ilgili amaçları onların güdülenme düzeylerini etkilemektedir. Ancak, birçok öğrenci etkili amaçlar oluşturmayı becerememektedir. Kimi zaman çok kolay, kimi zamanda çok zor amaçlar saptarlar. Bu tür bir yaklaşım onların güdülenme düzeyini olumsuz yönde etkiler. Etkili bir amaç kısa vadeli ve özgül olarak öğrenilecek konuyla ilgili olmaktadır”¹⁶⁰.

4.5. Ailenin Rolü ve Tutumu

“Aile çocukların yaşamında çok önemli bir yere sahiptir. Okula karşı aile tutumları öğrencilerin hislerini ve davranışlarını etkiler. Ailelerin çocuklarının güdülenmesi için kullandıkları yöntemler çocuğun ileriki yaşantısında geliştireceği güdülenme modellerini etkileyebilir. Etkili öğretmenler, ailenin öğrencinin yaşamında çok önemli bir rol oynadığını kabul eder ve onlarla iyi bir iletişim için metotlar bulduğuna işaret eder.Çocukların okul ile ilgili tutumları aileler tarafından etkilenir”¹⁶¹.

Aile, evde çocuğunu okula karşı olumlu duygularla beslerse, okul başarısını takip edip desteklerse çocuğun okula karşı tutumu etkilenir. Çünkü başarısı ailesi tarafından görmezlikten gelinmemiş ve desteklenmiştir.

Aile arasında anne-baba arası ilişkiler de yine çocuğun duyguları üzerinde etkilidir.“Ana – baba arasındaki anlaşmazlıklardan huzursuz olan çocuklar, çok zeki

---

¹⁵⁹ Küçük Kurt, Ş., “Lise ve Dengi Okullarda Öğrencilerin Felsefe Dersine Karşı Olan Tutumları ve Başarıları Arasındaki İlişki”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,2006, s.31.

¹⁶⁰ Selçuk,a.g.k.,s.217-220.

¹⁶¹ Ertem,a.g.t., s.30.

olsalar bile, duygusal hayatlarındaki karışıklıkların etkisiyle okullarında başarılı olamazlar. Bu durumdaki çocuklar, evlerinden olduğu kadar okullarından da soğuyabilirler’’¹⁶² .

“Her anne-babanın bilerek yada bilmeyerek çocuklarına karşı tutumu değişik olabilmektedir. Bazı çocuklar daha çok sevilmekte, bazılarında baskı yapılmakta, bazıları istenmeyen çocuk olarak kabul edilmekte, bazılarında daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Bütün bu tutumlar çocuğun hem kişiliğinin, hem de sosyal gelişiminin değişik biçimler kazanmasına neden olmaktadır’’¹⁶³ .

“Ergenlik döneminde ebeveyn ve ergen arasındaki ilişkide ciddi bir değişim söz konusudur. Genel olarak arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirmeyi tercih eden ergen, bu dönemde ebeveynlerinden uzaklaşır ve sorunlarına çare bulmak için arkadaşlarına başvurmayı tercih eder. Ebeveyn-ergen ilişkisinin güç ve otorite açısından asimetrik olduğunu fark eden ergen, bundan rahatsızlık duymaya ve daha simetrik bir ilişki kurabildiği arkadaşlarıyla birlikte olmaya başlar. Ebeveyn-ergen ilişkisindeki değişiklikler ve bunların boyutu bir çok etkene bağlıdır.

Bunlardan ilki, ebeveyn-ergen çatışmalarının en çok erken ergenlik dönemlerinde sıklaştığını ve daha sonra azaldığını göstermiştir. Bunun yanında bu çatışmalar en çok erken ve orta ergenlik dönemleri arasında şiddetlenmektedir. Bu dönem ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlarıyla fazla vakit geçirdiğini fark ettikleri ve endişe duymaya başladıkları döneme denk gelmektedir. Ebeveynler çocuklarının kendilerinden uzaklaşarak kopmaya başladığını sezdiklerinde, bunu kabullenemeyip, gençleri anlamak yerine yargılamayı ve suçlamayı tercih ederler. Bu tavır, çatışmaları daha da körükler. Çatışmaların bir başka sebebi de ergenlerin yetişkinliğe adım atarken ebeveynlerinin onlara aşılacağı gerçekleri ve tercihleri sorgulamaya başlamalarıdır. Ergeni kendi doğrularını bulup kendi tercihlerini uygulamak isterken bir yandan da hala ailesine bağımlı olduğu gerçeğiyle yaşamak zorundadırlar. Bu da, onu bir çıkmaza sürükler. Ergen bağımsızlığı için savaş verirken, aynı zamanda bu bağımsızlığın beraberinde getirdiği ve ailesi

---

¹⁶² Gençtürk, Ö., “Meslek ve Anadolu Meslek Liselerinde Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul ,2001, s.26.

¹⁶³ Yavuzer, H.,Ana Baba Okulu, İstanbul,1998, s.129.

tarafından kendisine yüklenen sorumlulukları da yerine getirmek zorunda kalır. Ebeveyn-ergen çatışmalarının başlıca konularından biri de budur”¹⁶⁴.

Araştırmamızın bundan sonraki bölümünde anne ve babaların çocuklarına karşı geliştirdikleri tutumları inceleyeceğiz. Her ne kadar her aile için farklı bir tutumun varlığından söz edilebilirse de genel hatları ile tutumlar; baskıcı ve otoriter, demokratik ve diğer anne-baba tutumları başlıkları içerisinde ele alınabilir. Bunlar aşağıda sırasıyla açıklanmaktadır.

4.5.1 Baskıcı ve Otoriter Anne Baba Tutumu

“Otoriter tutum, çocuğu büyüklerin düşüncelerini ve isteklerini soru sormaksızın benimseyip yerine getirmeye yönelir. Çocuğun her çeşit özerklik ve bağımsızlık girişimlerinin otoriter ana-babalar tarafından başına buyrukluk ve itaatsizlik olarak algılanması, ana-babaların sık sık güç gösterisinde bulunmalarına, çocuklarına karşı fiziksel şiddet de dahil çeşitli cezalar uygulamalarına yol açar. Bu türden dış denetim mekanizmaları altında eğitilen çocuğun kendisi hakkında olumlu düşünceler geliştirebilmesi büsbütün olanaksızlaşır. Kendi düşünceleri, duyguları ve davranışları hakkında kuşku geliştiren bir birey olarak, giderek gerçek düşüncelerinden ve duygularından kopar, ve dıştan denetimli bir kişilik özelliği geliştirir”¹⁶⁵.

“Çocuğa yeterli derecede sevgi ve sevecenlik gösterilmemektedir. Aile ortamı gergin, ilişkiler düşmancadır. Bol eleştiri, azar, aşağılama ve şiddet vardır. Çocuğu dinlemek, onu anlamaya çalışmak, davranışlarının nedenini araştırmak gibi duygusal paylaşımlar yoktur. Bu evlerde çocuk eğitiminin tek amacı çocuğu baskı altında tutmak ve göz açtırmamaktır. Çocuğa karşı takınılan tavır soğuk, anlayışsız ve kırııcıdır”¹⁶⁶.

Çocuk söz dinlesin, yeter ki bana karşı gelmesin, isteklerime koşulsuz itaat etsin düşüncesi hakimdir. Bu düşünce özerklik kazanma çabasında olan ergenin sosyal yönünü zedelemektedir. Baskı yoluyla sağlanan itaat ilk zamanlar aileler için güzel gibi görünse de sonraki zamanlarda ergeni derinden etkileyen bir hal alır.

¹⁶⁴ Sayar, K., Ruh Hali, İstanbul, 2006, s.127.

¹⁶⁵ Can, G., “Çağdaş İnsanın Yetiştirilmesinde Aile ve Okulun Rolü”, Çağdaş Yaşam ve Çağdaş İnsan, Eskişehir, 1998, s.118.

¹⁶⁶ Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı, İstanbul, 1990, s.149.

“Otoriter aileler, çocuğun davranışını sıkı denetim yoluyla şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Böyle ailelerde yetişen çocuklar, zihinsel ve sosyal açıdan yetersizdirler. Genellikle olumsuz kişilik sergileyen bu tip çocukların akran ilişkileri de zayıftır. İlerleyen yıllarda ana babadan bağımsız, özerk bir kişilik geliştirmede çok zorlanmaktadır”¹⁶⁷.

Bu şekilde yetişen ergenlerde karar verme sürecinde zorlanmalar görülür. Bir türlü karar veremezler. Başkalarının düşüncelerine uygun karar vermek isterler. Yada çevresi ergeni karar verme sürecinde çok kolay etkiler.

“Baskı altında büyüyen çocuk, çekingen, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabilir. Anne babanın aşırı koruması, çocuğa gerekenden fazla kontrol ve özen göstermesi sonucu çocuk, genellikle diğer kimselere bağımlı, özgüveni olmayan bir birey olarak yetişir”¹⁶⁸.

4.5.2 Demokratik Anne Baba Tutumu

“Demokratik anne ve babaların çocukların davranışlarını daha akıllıca yönlendirdikleri söylenmektedir. Demokratik anne ve babalar çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul etmektedirler. Çocuklarına değer verirler ve onların özerk ve bağımsız olarak kişilik geliştirmesine destek olurlar.

Bu tip aileler çocuklarına karşı hoşgörü sahibidirler, ona insan olarak saygı gösterirler. Çocuklarını çok az kısıtlarlar. Çocukların arzularını diledikleri gibi gerçekleştirmelerine izin verirler. Çocuğun kabul edilme ve onaylanma isteklerini göz ardı etmezler. Çocuğun kendine has gelişimine destek olurlar. Bu tür aileler çocuklarının kendilerini gerçekleştirmesine izin verirler. Bunu yaparken her bireyin kendine has ve biricik olduğunu unutmaz ve göz ardı etmezler. Bu bakımdan çocuk anne babasından yeterince hoşgörü görmektedir. Bu da çocuğun kendine güvenen ve toplumsal bir birey olmasına büyük oranda yardım eder”¹⁶⁹. “Çocuk belli sınırlar içinde özgürdür. Söz hakkı vardır ve duygu ve görüşlerine saygı duyulur. Çocuk ailesinden sevgi ve saygı

¹⁶⁷ Bayraktar, R., Okul Ve Aile Dergisi, Ankara, 1998, s.42-43.

¹⁶⁸ Herken, H., Özkan, İ. “Sigara Alışkanlığı ve Anne Baba Tutumu”, www.aile.selcuk.edu.tr/text/makale5.pdf - (17.07.2009).

¹⁶⁹ Kulaksızoğlu, a.g.k., s.103.

görmektedir. Söyledikleri yetişkinler tarafından dinlenmektedir. İçinde yaşadığı bu ortamdan faydalanan çocuk girişimci özellikler sergiler, özgüveni tam olur ve kendi kararlarını kendi verip bu kararların sorumluluklarını almasını öğrenir. Demokratik aileler çocuğun sadece beslenme ve barınma gibi ihtiyaçlarını değil ama aynı zamanda sevgi ve diğer manevi ihtiyaçlarını da karşılarlar’’¹⁷⁰. Demokratik tutumdan yana olan ana-babaların çocuklarına yönelik eleştirileri, hiç bir zaman çocuğun kendini aşağılanmış ve örselenmiş hissetmesine, değersizlik duyguları yaşamasına yol açacak biçimde olmaz. Demokratik ailede eleştirilen çocuk da kişiliğinin değil, fakat olumsuz davranışlarının kabul edilemez olduğu biçiminde bir anlayış egemen olur’’¹⁷¹.

Ana-baba tutumları içinde, ergenlik döneminin fiziksel, zihinsel ve duyuşsal gelişimine en uygun tutum demokratik tutumdur. Ergen kendisine değer verildiğini görünce kişiliğine karşı saygısı artmaktadır. Duygusal açıdan da özgüveni yüksek bir birey olmaktadır. Bireyin gelişimindeki bu olumlu etkiler diğer alanlardaki gelişimine de katkı sağlamaktadır.

4.5.3 Diğer Anne-Baba Tutumları

4.5.3.1 Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu

‘‘Kimi ana-babalar çevreden gelecek tehlikeleri abartarak çocuğun her hal ve koşulda korunup kollanmaya ihtiyacı olduğunu düşünürler. Böyle ana-babalar aşırı koruyucu bir tutum içinde, çocuğun her türden ihtiyacını kendileri karşılamak isterler. Çocuğun kendi başına hiç bir gereksiniminin üstesinden gelemeyeceği inancında olan bu tür ana-babalarda, çocuk adına her şeyin incelikle düşünülüp yerine getirilmesi ölçüsünde, daha iyi bir ana-baba olacakları duygusu hakimdir. Aşırı koruyucu tutumun beraberinde getirdiği en yaygın anne davranışları ise, çocukla sürekli birlikte olmak ya da çocuğa sürekli bebek muamelesi yapmaktır’’¹⁷². ‘‘Bu ana babalar çocuklarına her zaman yaşından

---

¹⁷⁰ Örgün, S. K., ‘‘Anne Baba Tutumları İle 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları Ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2000, s.26.

¹⁷¹ Can, a.g.k., s.117.

¹⁷² Can, a.g.k., s.120.

küçük bir çocuk gibi davranmaktadırlar. Kendi kendine yemek yiyebilecek duruma gelen çocuğu beslerler, giyinebilen çocuğu giydirebilirler’’¹⁷³.

‘‘Aşırı koruyucu ana-baba tutumlarının çocuk üzerindeki etkisi ise, çocuğun bağımlı bir kişilik geliştirmesine yol açmasıdır. Ana-babasının dikkat ve ilgisini her an üzerinde toplama ihtiyacında olan bu tür çocukların, aile ortamı dışında sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri güç olur. Aşırı ölçülerde korunmuş, her hal ve koşulda hoşgörölümüş olmanın yarattığı bağımlı ilişkiler içinde girişkenlik yeteneklerini geliştiremeyen bu tür çocukların kendilerine güvenleri de yetersizdir’’¹⁷⁴.

‘‘Aşırı korunan çocuklar kendi başına karar vermekten aciz, sormadan danışmadan bir şey yapamayan, girişim yeteneklerinden yoksun olurlar. İsteklerini ağlayarak ister, verilmezse verilene kadar ağlar, mızızızlanır veya aşırı dediğim dedik, inatçı olmaya yönelirler’’¹⁷⁵.

Aşırı koruyucu bir tutum altında yetişen çocuk ergenlik döneminde vereceği kararlarda yada yapmak istediği işlerde hep birilerinin yardımını beklemektedir. Bu duygular aileye yada başka birilerine sürekli bağımlı olmayı gösterir.

4.5.3.2 İzin Verici Anne Baba Tutumu

‘‘Bu tür tutumun en önemli özelliği ebeveynlerin çocuğun yaptıklarına hiç karışmayışlarıdır. Çocuğun her yaptığı hoş karşılanır. Bu tür ailelerin çocukları ile olan ilişkileri zayıftır. Çocuğa karşı bazen ilgisizdirler ve duygusal bağları zayıftır ve bazen de sıcak ve yakındırlar. Çocuk hiçbir şekilde denetim altında değildir. Bu bakımdan çocuklar bir çeşit aile otoritesi eksikliği çekmektedirler. Çocuk evde ne isterse onu yapmaktadır. Ne zaman isterse o zaman yemek yer, ne zaman isterse o zaman ders çalışır ve ne zaman isterse o zaman uyur. Çocuğun her davranışı tamamı ile kendi isteklerine göredir. Bu tür çocuklar kendi arzu ve isteklerini denetlenmesini pek öğrenemezler ve bu bakımdan dış dünyada çeşitli problemlerle karşılaşırılar. Yani bu tür çocuklar evlerinden ayrıldıklarında ya da sosyal yaşama katıldıklarında çeşitli sorunlarla karşılaşırılar. En büyük sorun evdeki

¹⁷³ Yörüköğlü, a.g.k., s.144-145.

¹⁷⁴ Can, a.g.k.,s.120.

¹⁷⁵Navaro, L., Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri, 6. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırması Semineri, İstanbul, 1989, s.123.

izin verici tutumun dış dünyada bulunamayışıdır. Bu bakımdan bu şekilde izin verici bir tutum ile yetişmiş olan bu çocuklar dış dünyada hayal kırıklığına uğrarlar. Bu tip çocuklar kendi arzularını ve isteklerini denetleme yeteneğinden yoksundurlar ve bu bakımdan özellikle sebat ve konsantrasyon gerektiren işlerde başarılı olamazlar. Onlar hep kendi isteklerine göre yaşamaya alışmışlardır ve bu bakımdan da okul hayatında ya da iş hayatında başarılı olamazlar’’¹⁷⁶. Aileler için ise çocukların bu başarısızlıklarını anlamak çok güç olmaktadır. Aile çocuğa her istediğini yapması konusunda izin verdiği halde nasıl olup da başarısız olduğunu anlamamaktadır. Bu sorunun cevabı ise oldukça basittir.

‘‘Çocuk kendini denetlemeyi öğrenemez ve bu bakımdan kendini denetleme ve zamanını iyi kullanmayı öğrenmenin şart olduğu okul ve iş hayatı çevresinde çocuk başarısız olmaktadır. Bu tür izin verici bir tutumla yetişmiş olan çocuklarda okul hayatının başlangıcı ile birlikte çeşitli problemlerde baş göstermeye başlar. Öncelikle çocuğun her istediğini karşılamaya alışkın olan ailesi giderek artan ve pahalılaştan istekler karşısında ne yapacağını bilemez durumdadır. Buna ek olarak çocuk okul hayatında da yeterince başarı sağlayamamaktadır. Bu durumda ise çocuk engellenme ve tatminsizlik duyguları yaşamaya başlar. Tatminsizlik duygusu sebebi ile çocuğun psikolojisi bozulur ve çocuk çeşitli kötü alışkanlıklar edinir. Bu kötü alışkanlıkların başında ise alkol, sigara, uyuşturucu ya da araba yarışı merakı gibi aşırı tutkular gelmektedir. Bu tür kötü alışkanlıklar ve okulda başarısız olma neticesinden çocuğun ailesi ile olan ilişkisi de bozulur. Kendisinden daha önce hiç istekte bulunmamış olan ailesi de çocuktan bazı isteklerde bulunur ya da çocuğu maddi yönden kısıtlarlar. Ayrıca çocuk kötü alışkanlıkları ve başarısızlıkları sebebi ile suçlanmaya başlar. Bu bakımdan izin verici tutum çocuğun kişiliği üzerinde kötü ve olumsuz etki yapmaktadır. Bu tür çocuklar ergenlik yaşlarına kadar rahat ve disiplinden yoksun olarak yetiştikleri için sonradan bu şekilde bir disipline alışamazlar ve hayal kırıklığına uğrarlar. İzin veren ana baba tutumu bir yere kadar normaldir ancak aşırı olduğu vakit çeşitli problemlere sebep olabilir.

Çocuk merkezci aileye, genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde yada çocuğun kalabalık yetişkinler grubu içinde tek çocuk olması halinde sıklıkla rastlanır. Böyle bir ortamda çocuk, ailede insiyatif sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar’’¹⁷⁷.

¹⁷⁶ Şendil, G., Çocuk, Ergen ve Anne Baba, İstanbul, 2003, s.178.

¹⁷⁷ Yavuzer, H., Çocuk Psikolojisi, İstanbul, 1997, s.29.

4.5.3.3 Tutarsız Anne Baba Tutumu

“Bazı ana-babaların çocuk yetiştirme konusunda daha önce söz konusu olan ana-baba tutumlarından herhangi birine eğilimli olmadıkları görülmektedir. Böyle ana-babalar kimi zaman demokratik ana-baba rollerine, kimi zaman da otoriter ya da ilgisiz ana-baba rollerine bürünebilirler. Tutarsız ana-baba tutumları olarak adlandırılan bu tür kusurlu tutumlar, çocuğun kendi değerlerini oluşturabilmesinde zorlanmasına yol açar. Aynı davranışı nedeniyle kimi zaman cezalandırılması, kimi zaman ödüllendirilmesi, kimi zaman da görmezden gelinmesi, çocuğu şaşkına çevirir”¹⁷⁸.

“Ana babanın “ dengesiz ve kararsız” tutumu, çocuğun eğitim ve gelişimini olumsuz açıdan etkiler. Buradaki dengesizlik ve tutarsızlık, ana baba arasındaki görüş ayrılığında olabildiği gibi, anne veya babanın gösterdikleri değişken davranış biçiminde de görülebilir”¹⁷⁹.

Birey daha çocukluktan itibaren ailesi tarafından hangi davranışların kesin doğru hangisinin kesin yanlış olduğuna dair cevapları alamadığı için tutarsız tavırlar göstermektedir. Burada aileler çocuktan tam olarak neyi istediğini göstermeleri gerekmektedir. Ailede bu şekilde tutarsız davranışlarla eğitim alan çocuk sosyal normlara karşı yaklaşımını da tutarsızlaştırır.

“Anne babanın çocuğa karşı tutarlı bir disiplin uygulamaları, çocuğun kabul edilebilecek ve kabul edilemeyecek davranışların neler olduğunu anlamasına yardımcı olur. Anne babanın çocuğa karşı değişken bir tutum içinde olmamaları ve aynı görüşleri paylaşıyor olmaları, çocuğun toplumun kurallarına, norm ve standartlarına uygun davranışlar kazanmalarını sağlar. Bu da çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevreye uyumunu kolaylaştırır”¹⁸⁰. ”Tutarsız ana-baba tutumlarının çocuklarda pekiştirdiği ilginç bir davranış ise, giderek ana-babalarını ciddiye almama eğilimine yönelmeleridir. Böyle bir

---

¹⁷⁸ Can,a.g.k.,s.119.

¹⁷⁹ Yavuzer, H., Ana Baba ve Çocuk, (16.basım) İstanbul, 2003, s.31.

¹⁸⁰ Arı, R., ve Seçer, Ş. Z., “Farklı Anne Baba Tutumlarının Çocukların Psikososyal Temelli Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.10, 2003, s.66.

durumun doğal sonucu da, çocuğun ana-babasına büsbütün kulaklarını kapatarak, onlar ne söylerse söylesin kendi bildiğini okuması türünden davranışlar geliştirmesidir”¹⁸¹.

4.5.3.4 Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu

Aileler zamanında elde edemediklerini çocuklarında görmek isterler.Bu şekilde tatmin olmayan duygularını çocukları üzerinden tatmin ederler. Çocuklarının yaptıklarını yeterli görmez ve kolay kolay beğenmezler.

“Bu tutumdaki anne babaların çocuklarından çok başarılı olmaları ve etrafta parmakla gösterilmeleri gibi beklentileri vardır. Bu anne babalar genellikle kendi çocukluk dönemlerinde zor şartlar altında büyümüş veya sonradan iyi bir statü veya ekonomik düzeye gelmiş yada rekabetçi ve kıyaslayıcı bir çevresi bulunan ebeveynlerdir. Bazıları kendileri isteyip de bazı engeller nedeniyle ulaşamadıkları hedeflere çocuklarının ulaşmasını isterler. Çocuklarını ihtiyaçları doğrultusunda değil, kendi istek ve beklentileri doğrultusunda yetiştirirler. Bu anne babaları memnun etmek zordur. Sıklıkla çocuklarını başka çocuklarla kıyaslarlar. Kendi önerdikleri faaliyetlere çocukları ilgi göstermeyince demoralize olurlar. Yiyeceği şeylere hatta kimlerle arkadaşlık edeceklerine eleştirel bir tarzda yaklaşır”¹⁸².

“Bu tip ebeveynlerin mükemmel olamama yada çocuklarının mükemmel olamaması gibi korkuları vardır. Mükemmeliyetçilik kişinin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olan bir kişilik özelliğidir. Mükemmeliyetçi ebeveyn kendini de çocuğunu da yüksek standartlara ulaşmaya zorlar.Bu bakımdan endişeli ve aşırı korumacı özellikler de sergilerler. Çocuktan sıklıkla olası hatalara ve bunların çocuğun hayatını gelecekte etkilemesine dikkat etmesi istenir ve bu hataların başkaları tarafından nasıl olumsuz biçimde değerlendireceği de hatırlatılır. Bu tip ebeveyn modeli hatalardan korkmayı ve onlara dikkat etmeyi içerir.

Bu tutumla yetişen çocuklar koşullu sevgiye odaklanırlar. İyi olduklarında anne babaları onları sevecek, başarısız olduklarında ise sevmeyecek sanırlar. Onlar da bu sevgi

---

¹⁸¹ Can,a.g.k.,s.119.

¹⁸² Aydın, B., Gelişim Psikolojisi, İstanbul, 2002, s.62.

türünü benimserler. İnsanlara koşullu sevgiyle yaklaşır. Genellikle bu çocuklar da mükemmeliyetçi olurlar ve hata kabul etmezler. Okul ve iş hayatlarında başarıyı yakaladıkları da insan ilişkilerinde zorlanırlar. Hayatın mükemmel olmasını isterler ama hayatın farklı yüzüyle karşılaştıklarında mutsuz olurlar’’¹⁸³.

5. MOTİVASYON ve AKADEMİK BAŞARI

Motivasyonun hayatın her alanında önemli bir kavram olduğunu bilmekteyiz. Eğitim-öğretim etkinliklerinde de etkisi yadsınamayacak kadar fazladır.

“Öğrencilerin okul başarısızlıkları her geçen gün daha da büyüyen bir sorun haline gelmektedir. Özellikle öğretim yılı sonunda hemen herkes okuldaki başarısızlık konusunda birini suçlamaktadır. Örneğin veliler “Okulun ve öğretmenlerin görevi öğrencilerin başarılı olmalarını sağlamaktır, ama bu sistem sağlamıyor derken, öğretmenler sistemin aksaklıkları yanında özellikle öğrencilerin yeterince çalışmadıklarına dikkat çekmektedir. Bu konuda kendilerini savunma ihtiyacı duyan öğrenciler ise yeterince çalıştıklarını ama istedikleri sonuçları alamadıklarını söylemektedir. Bir taraftan veliler, okul ilgilileri ve öğrenciler birbirlerini suçlarken diğer yandan eğitimin üst düzeyde ilgilileri öğrenci affı yeni sınav hakkı yada yürürlükte olan kanun ve yönetmeliklerin değişik yorumu gibi önlemlerle soruna geçici çözümler getirmektedir.

Öğrencilerin başarısızlıklarını en alt düzeye indirmek hatta ortadan kaldırmak için çok yönlü araştırma yapılması gerekmektedir. Ancak bu araştırmaların bulguları, sorunun nerelerden kaynaklandığı konusunda ipuçları verebilecektir. Buna göre alınacak önlemler yalnızca öğrencilerin daha başarılı, velilerin ve öğretmenlerin daha mutlu olmasına neden olmayacak aynı zamanda yapılan harcamaların boşa gitmemesini, toplumun istediği insan gücünün yetişmesini sağlayacaktır’’¹⁸⁴.

“Psikolog ve eğitimcilerin çoğu aşağıdaki durumları açıklamak için güdülenme kelimesini kullanır.

1. Davranışı uyandırmak,
2. Davranış için amaç ve talimat vermek,
3. Davranışın devamlılığını sağlamak,

¹⁸³ Öz, İ., Anne- Baba Olma Sanatı, İstanbul, 2005, s.97.

¹⁸⁴ Küçükahmet L., Öğretim İlke ve Yöntemleri, İstanbul , 1998, s.137-139.

4. Bir davranışı seçmesi ya da tercih etmesi için yol göstermek

Eğitimde güdülenme, öğrenmenin gerçekleşmesi için öğrenci güdülenmesinin nasıl sağlanacağı ile ilgilendir. Eğer öğrenmenin gerçekleşmesi için öğrenci güdülenmesinin geliştirilmesi ile ilgilenebiliyorsa; öğrenme aktiviteleri ve öğretim yöntemleri gibi temel konularda bilgi sahibi olunması gerekir. O nedenle etkili öğretmenler, öğrencilerinin amaçlar, inanışlar ve tutumlar geliştirmesine yardım ederler. Eğer güdülenme sadece başarı kriteriyle ölçülürse, diğer eğitim hedef ve değerleri göz ardı edilmiş olur. Güdülenme önemlidir çünkü başarıya katkıda bulunur; aynı zamanda bir sonuç olarak güdülenme tek başına da önemlidir”¹⁸⁵ .

Güdülenme akademik başarının elde edilmesinde önemini korumaktadır. Ders içi ve dışı etkinliklerde hedeflere ulaşımı daha kolay sağlamaktadır.

Güdülenme olmadan öğrenciyle eğitim-öğretim faaliyeti yapmak ısıtmadan demiri dövme benzemektedir.

Öğrenci herhangi bir sözden veya davranıştan bir anda güdülenebilir. Veya tam zıttı o davranışa tepki vermemek için inat edebilir. Motivasyonu tam öğrenciler öğrenmeye hazırdırlar. Onları ilginizi canlı tutacak ve dağıtmayacak şekilde yönlendirmek gerekir.

“İnsanlar fark edilmekten hoşlanırlar. Sınıfta olumlu davranış gösteren, olumlu katkı yapan öğrencilere öğretmen iltifat etmeli ve bunu fark ettiğini göstermelidir. Marifet iltifata tabidir”¹⁸⁶ .

“Güdülenme, amaca odaklanmış eylemli bir davranıştır. Organizmayı, öğrenme isteğini harekete geçiren itici güçtür. İnsan davranışlarının hemen hemen tamamı öğrenmeyle kazanılmıştır. Çok az davranış tepkisel davranış olarak doğuştan gelir. Bireyin yaşayabilmesi için, yaşamasına etki eden yeterlilikleri kendinde oluşturması gerekir”¹⁸⁷ .

---

¹⁸⁵ Ertem, a.g.t., s.1-2.

¹⁸⁶ Boz, İ., Sınıf Yönetme Sanatı, İstanbul, 2003, s.105.

¹⁸⁷ Koç ve diğerleri, a.g.k., s.109.

“Öğrenme motivasyonu, öğrenen bireyin, öğrenme etkinliklerini anlamlı ve değerli bulması, bunlardan fayda sağlaması olarak tanımlanmaktadır. Motivasyon eksikliği çoğu zaman ders çalışmadan uzaklaşmayı ve eğitimle ilgili olmayan etkinliklere (arkadaşlarla zaman harcama, telefon görüşmeleri, televizyon izleme gibi) yönelmeyi beraberinde getirir.Bu durumdaki bir öğrenci olarak ders çalışmak, can sıkıcı bir uğraş haline gelebilir. Ders çalışma ile ilgili faaliyetleri ertelersiniz. Sadece belirli zorlamalar sonucu ders çalışmaya başlar ve çoğu zaman içsel motivelelerden yoksun olan ders çalışma faaliyetini başarıyla sonuçlandıramazsınız”¹⁸⁸.

“Hedeflere ulaşmak için motivasyon şarttır. Motivasyon sağlam ve güçlü bir arabaya benzer. Araba ne kadar sorunsuzsa hedefe o kadar çabuk ulaşırsınız.

Öğrenciler başarıya inandırılmalıdır. Başaramayacağına inanan, baştan kaybetmiş ve kesinlikle başaramaz. Öğrenciler başarısız olsalar bile bazı başarılı tarafları bulunup övülerek de motive edilebilir”¹⁸⁹.

Güdülenme dururken kendiliğinden meydana gelen bir durum değildir. Öğrenci işlenen dersin veya okulun ihtiyaçlarını karşılayacağını ve amaçlarının bir parçası olduğunun farkına varmalıdır.

“Güdülenme kavramı, bireyin öğrenmeye ilişkin gereksinimlerini ayırt etmesini öğrenmeye ulaşma konusunda istek ve sevgi duymasını ve tüm bunların amaca yönelik olarak gerçekleşmesini sağlar. Öğretmen, öğrencilerine dersin amaçlarını, öğrenci için ifade ettiği anlamı, gereksinimlerini karşılama düzeyini, ilgi ve yeteneklerine uygunluğunu açık ve net anlatabildiği, kendiliğinden ve yaratıcı etkinliklere izin verebildiği ölçüde içten güdülenmeyi sağlamada önemli bir başarı sağlamış olacaktır.

Güdülenme davranışı ile öğrenme nesnesine yönelik kimi kere sevgi yüklü istekli katılım, güçlükleri yenme isteği, vazgeçmeme ve sonuca gitmekte ısrarlı ve kararlı olma gibi özellikler vardır. Güdülenmemiş kişi bu tür davranışlardan yoksundur.

---

¹⁸⁸ Aydemir, O., “Öğrenmede Motivasyon ve Dikkatin Önemi”, egitim.aku.edu.tr/motivasyondikkat2.doc -, (17.07.2009).

¹⁸⁹ Boz, a.g.k.,s.99-100.

Güdülenme ile ilgili öğrencinin, öğrenmeye olan davranışı daha etkili olarak amaca yönelir ve davranışın şiddeti artar”¹⁹⁰.

“Sınıftaki öğrencilere baktığımız zaman bazı öğrencilerin derse hazırlıklı geldiklerini, ödevlerini düzenli olarak yaptıklarını, derse istekle katıldıklarını görürüz. Bazı öğrenciler ise okula zorla gelirler, ders dinlemek yerine etrafındaki kişilerle konuşmayı, ya da pencereden dışarıyı seyretmeyi tercih ederler. Yine bazı öğrenciler zor bir problemle karşılaştıkları zaman o problemi çözmeden masa başından kalkmazken, bazıları problemi çözme işinden hemen vazgeçerler. Bu öğrenciler arasındaki fark nereden kaynaklanmaktadır? Psikologlar ve eğitimciler bu farkı öğrencilerin güdülenme düzeylerine bağlamaktadırlar.

Güdülenmiş öğrenci ile güdülenmemiş öğrencilerin davranışları arasında önemli farklar vardır. Güdülenmiş davranışların başlıca özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- İlgi duyma ve dikkat etmede süreklilik
- Davranışın yapılması için çaba göstermeye ve gerekli zaman harcamaya isteklilik
- Konu üzerinde odaklaşma, kendini verme ve güçlüklerle karşılaştığında istenilen davranışı yapmaktan vazgeçmeme, sonuca gitmede ısrarlı olma ve kararlılık.”¹⁹¹.

“Motivasyon, okuldaki öğrenci davranışlarının yönünü, kararlılığını belirleyen en önemli kaynaklarından biridir. Motivasyon hem çekici hem de engelleyici bir özellik taşır. Kişinin yaptığı hemen her şeyin ardında yer aldığı için ilgi çekicidir.... Motivasyon sonucu gerçekle temas “davranış” ortaya çıkar. Davranışın ortaya çıkmasıyla da öğrenme oluşur.

Okul ve sınıfta ortaya çıkan öğrenme güçlükleriyle disiplin olaylarının önemli bir kısmının kaynağı motivasyonla ilgilidir. Öğrencilerin bir kısmının bazı derslere ve okula karşı geliştirdikleri olumsuz tutumların ve öğrenme faaliyetlerinden zevk alamamalarının ardında motivasyon ile ilgili faktörler bulunur. “ Hazırlanan derslerin öğrencilerin ilgileri ile örtüştüğünde motive olurlar; öğrenmek istediklerini karşılamadığında ise motivasyon hileleri bile işe yaramaz.

---

¹⁹⁰ Topses,G., Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,Ankara, 2003,s.256.

¹⁹¹ Erden ve Akman,.a.g.k., s.232.

Motivasyonun görevleri 3 kısımda toplanmaktadır

- 1) Öğrenme sırasında, davranışların canlı ve istekli olmasını sağlar.
- 2) Bireyin kendisi ile ilgili tepkilerde bulunmasını sağlar.
- 3) Bireyin davranışlarına yön verir.

Takdir edilen övülen ve ödüllendirilen öğrenci daha kolay öğrenir. Ancak öğrenci iyi şeyin ödül beklediğine değil, ödülün iyi şeyler üzerine kendiliğinden geldiğine inanmalıdır’’¹⁹².

“Pozitif güdülenmenin sağlanmasında öğrenciler cesaretlendirilmeye ihtiyaç duyarlar.Öğrencilerin kendilerinin içindeki saklı gücün farkına varmalarını sağlamak için cesaretlendirilmeleri gerekir . Öğretmen öğrencide bir güvenin oluşmasını sağlamalı ve güven duyulan bir kişiliğe sahip olması için çocuğa olanak sağlamalıdır. Bu çocukların kendilerine karşı saygısının artmasına neden olurken, öğretmenin çocukların güvenin kazanmasını da sağlayacaktır. Öğretmenler öğrencilerin yapmış olduklarına “Aferin” diyerek onay vermeli ve gayretlerinin farkına varmalıdır.... Öğrencilerin cesaretlendirildiği zamanlarda, başarısızlığın vurgulanmaması gerekir.... Bir çocuk başarısız olduğunda şoka uğranmamalı, başka bir öğrenciye geçilmemelidir. Başarısızlığın vurgulanmaması çok önemlidir, aynı zamanda başarının da çok fazla vurgulanmaması gerekir.Öğrencilerin yanlışları beklenmeli ve bunların düzeltilmesi için plan yapılmalıdır. Öğretmenler ve ebeveynler, yanlışların hayatın bir parçası olduğunu çocuklarının kabul etmelerini sağlamalıdır. Onların yanlışları karşısında kırılan cesaretlerini onarmalıdır. Kazanma umudu, ekstra güç ve çaba harcanmasını sağlar. Fakat kazanmak arzusunun sebep olduğu stres, işbirliği ve yardımlaşmadan daha fazladır. Öğrenmede güdülenmeyi arttırmak için daha az rekabete dayalı yarışmalar tercih edilmelidir.Öğrencilere övgüde bulunmak onları cesaretlendirebilir, fakat aynı zamanda başarısızlık korkusu ve endişesine de yol açabilir. Öğrenciler övgü kazanmak için çıkarıcı ve hileli davranışlar gösterebilir. Teşvik etme, öğrencilerin öğrenme davranışlarının devam etmesini sağlar. Öğrenciler öğrenmeye çeşitli etkinlikler ile başlarlar. Başlangıçta öğrenmeye ve etkinliklere ihtiyaç duyarlar. İhtiyaçlarının bir bölümünü karşıladıktan sonra devam etmek

---

¹⁹² Gençtürk, a.g.t., s.26-27.

istemezler. Eğer öğrenme teşvik edici değilse öğrenciler teşvik edici başka şeylere ilgi duyacaklardır’’¹⁹³.

“Öğretmenlerin sınıf içerisinde öğretim etkinliklerini yürütürken, ergenlerin akademik ve psikolojik gereksinimlerini dikkate alması da önem taşımaktadır. İletişim sürecinde ergenden gelebilecek geribildirimlere göre öğretmenin öğretim ve kontrol davranışını belirlemesi, öğretmenin etkililiği açısından da önemlidir.

Richmond ve Mc Croskey’a göre (1995), öğretmenin sınıf içindeki sözsüz iletişiminin temel etkisi ergenlerin ders konularına olan ilgisini ve öğrenme isteklerini arttırmaktır. Öğretmen, etkili bir sözsüz iletişim sağlayabilirse, ergen de daha fazla dinlemek, öğrenmek isteyecek, okula ve öğretmenlerine karşı da olumlu bir tutum içine girecektir.

Öğretmenler tarafından getirilen olumsuz eleştiriler ve uyarılar genellikle ergenlerin kendilerini rahatsız hissetmelerine ve sonuçta da okuldan nefret etmelerine neden olmaktadır.

Öğretmen -ğrenci ilişkisinin niteliği, akademik başarıyı ve ergen davranışını etkilemektedir. Ergenler cana yakın ve arkadaş olan öğretmenleri yeğlemektedir. Öğretmenlerin daha sempatik olmaları ve ergenler için daha olumlu roller üstlenmeleri halinde; ergenlerin okula ve öğretmenlere karşı daha olumlu olmaları da kuşkusuz çok önemlidir’’¹⁹⁴.

Ders içi iletişim öğrencinin derse istenen düzeyde ilgi göstermesine yardımcı olmalıdır. Öğretmen iletişimin kalitesini güdüleyici tarza uygun hale getirmelidir. ”Öğretmen, iletişimin doğası, niteliği ve doğurguları konusunda bilgili olmalıdır. Öğrencinin kaygılarını azaltan, derse katılımını güçlendiren ve güdüleyen bir iletişim tarzı benimsenmelidir’’¹⁹⁵.

---

¹⁹³ Ertem, a.g.t., s.25-26.

¹⁹⁴ Aydoğdu,M., “Ergenlerin Öğretmen ve İdeal Öğretmen Algılarının İncelenmesi” , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2003 s.13-23.

¹⁹⁵ Aydın, A., Sınıf Yönetimi, Ankara, 1998, s.8.

Güdülenme, öğretmenin öğrenci yaklaşımı ve sosyal ilişkilerinden ortaya çıkan tavırlarına göre öğrenci üzerinde etki yapmaktadır.

“Öğrencilerin güdülenmesi, öğretmenden hoşlanıldığında, öğretmenin adil, sıcak ve özenli bir kişi olduğu hissedildiğinde artar. Bazen öğrenciler öğretmenin kişiliğini benimser ve öğretmenin hareketlerini ve stilini tekrar ederler. Bununla birlikte, eğer bir öğrenci bir öğretmenini sevmiyorsa ona karşı düşmanlık ve korku hisseder; bu da öğrencinin öğrenme güdülenmesini azaltır. Öğretmen öğrenci ile bazı değerleri paylaşırken iyi bir ilişki belirlemelidir. Öğretmen buna öğrencileriyle zaman geçirerek ve kişisel dikkat harcayarak başlayabilir. Öğretmenin bu tavrı öğrencinin kendisini özel hissetmesine yardım eder. Mizah ve komik anlar paylaşılabilir. Öğretmen ve öğrenci birlikte eğlenebilir. Öğrenci öğrenmenin eğlenceli bir etkinlik olduğunu gördüğünde öğrenme için güdülenmesi de artar. Öğretmenler hislerini, değerlerini ve bazı gerçekler hakkındaki kendi gerçeklerini öğrencileri ile paylaşabilir. Bu öğrencilerin kendilerini bir birey olarak hissetmelerini sağlar. Böylece öğretmenler bir konuyu öğretmenin dışında öğrencilere kişilik gelişiminde yardımcı olabilirler.

Öğretmenler empatik bir tutumla öğrencilerini dinlemelidirler. Bu açıdan dinleme; onları anlamayı, problemlerinin farkına varmayı ve kendini onların yerine koyarak olaylara onların açısından bakmayı sağlar. Bunu yapmanın bir yolu, öğrencinin duygusal ton ya da anlamını kaybetmeden öğrencinin ifade etmek istediği şeyin ana fikrini kendi kelimeleri ile tekrar cümle haline getirmesidir. Öğrenciler duydukları ve anladıkları ile ilgili kendi gerçeklerini söylemeye ihtiyaç duyarlar. Bu onların güdülenmesini pozitif yönde etkileyecektir. Dinleme becerisi çok önemlidir, etkili kullanıldığında öğrencilerin kendilerini önemli, kabul görmüş ve saygın hissetmelerine, aynı zamanda kendi davranışlarının sorumluluklarını alabilmelerine izin veren bir ilişki yaratır. Öğretmenler öğrencilerine sıcak ve onları onayladığını gösteren davranışlar göstermelidir. Öğretmenler öğrencilere sorumluluk vererek ve onlara güvenerek, onaylandıklarını gösterebileceklerine inanırlar. Öğretmenlerin

öğrencilerin sahip olduğu kişisel bir ilgiyi ele alması öğrencilerin güdülenmesini açık bir şekilde artırır’’¹⁹⁶.

‘‘Okul bağlılığı, başarıyı ve ders takibinde ısrarlı olmayı içeren akademik sonuçlarla ilgilidir ve destekçi öğretmen ve arkadaş grubunun, ilgi çekici ve özgün konuların ve ödevlerin sunulduğu, öğrenciye seçim hakkının verildiği ve yeterli imkanların bulunduğu sınıflarda yüksektir. Bloom(2004) okula bağlılığın yedi özelliğinden bahsetmektedir. Bunlar :

- 1- Okulun bir parçası olma ve kendini okula ait hissetme,
- 2-Okulu sevme,
- 3-Öğretmenleri destekleyici ve şefkatli olarak görme,
- 4-Okulda iyi arkadaşlara sahip olma,
- 5-Mevcut akademik sürece ve çalışmalara bağlı olma,
- 6- Okuldaki disiplin uygulamalarının adil ve etkili olduğunu düşünme,
- 7-Okuldaki ders dışı sosyal etkinliklere katılmadır.

Bloom (2004), okula bağlılıkları yüksek öğrencileri daha iyi dikkat gösteren, konuya ve derse daha iyi odaklanan, gereğinden daha fazla motive olan, yüksek notlar ve test sonuçları alan öğrenciler olarak tanımlamaktadır’’¹⁹⁷.

‘‘Karşılaşılan her tür güçlüğü yenme, zorluklar karşısında yılmayıp çaba gösterme başarılı olmaya inanma, gelişme ve ilerleme arzusu olarak tanımlanan başarı güdüsünün yoğunluğu başarıyı belirleyicidir. Yetenekleri aynı düzeyde, ancak başarı güduları farklı kişilerin başarı düzeylerinin farklı olacağı ve bu farklılığın başarı güdüsü yüksek olanlar lehine çıkacağını ileri sürmek yanlış olmayacaktır’’¹⁹⁸.

---

¹⁹⁶ Ertem,a.g.t., s.23.

¹⁹⁷ Aslan,a.g.t., s.23.

¹⁹⁸ Gençtürk,,a.g.t., s.19-21.

III. BÖLÜM

ORTALAMA YÜKSELTME SINAVINA GİREN 9.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN OKUL MOTİVASYONUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, Beykoz'da bulunan Ortaöğretim Kurumlarında Ortalama Yükseltme Sınavına giren 9.Sınıf öğrencilerinin Okul motivasyonunu etkileyen faktörler ve bu faktörlerin etki düzeylerini tespit edilmesidir.

2.ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ

Ortalama Yükseltme Sınavına giren 9.sınıf öğrencilerinin okul başarı düzeyleri birbirine yakın olmasına rağmen motivasyon düzeyleri farklı mı?Eğer farklıysa hangi değişkenler bu farklılığı ortaya çıkartmaktadır? Sorularının cevabı bu araştırmanın ana problemidir.

Bu çalışmada aşağıdaki sorular da alt problem cümlesini oluşturmaktadır:

1. Öğrencilerin okul motivasyon düzeyleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mı?
2. Annenin eğitim durumu ile öğrencilerin okul motivasyon düzeyi arasında bir ilişki var mı?
3. Babanın eğitim durumuyla öğrencilerin okul motivasyonu arasında bir ilişki var mı?
4. Ebeveynin durumu(sağ-ölü-boşanmış) ile öğrencilerin okul motivasyonu arasında bir ilişki var mı?
5. Ailenin ekonomik durumuyla öğrencilerin okul motivasyon düzeyleri arasında bir ilişki var mı?

6. Ailenin çocuğa karşı tutumu(demokratik-otoriter) ile öğrencinin okul motivasyonu arasında bir ilişki var mı?

Yöntem olarak öğrencilerin okul motivasyon düzeylerini 6 değişkene göre tespit etmeye çalıştık.Araştırmada Yavuz (2006) tarafından geliştirilen ‘‘Okul Motivasyonunu Değerlendirme Ölçeği’’ kullanılmıştır.

3.ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Araştırma 2007-2008 Eğitim-öğretim yılı Haziran- Temmuz Ayı Ortalama Yükseltme Sınavına giren Lise 9.sınıf öğrencilerini kapsamaktadır.

2. Araştırma verileri geliştirilen anketle sınırlıdır

3. Araştırma sadece İstanbul’un Beykoz ilçesinde bulunan 4 tane okulla sınırlıdır.

4. Kullanılacak istatistiksel çözümleme yöntemleri ile sınırlıdır

4.ARAşTIRMANIN HİPOTEZLERİ

1. Öğrencilerin motivasyon düzeyi ile cinsiyetleri arasında bir ilişki yoktur.

2. Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencinin motivasyon düzeyi yükselir.

3. Babanın eğitim durumu yükseldikçe öğrencinin okul motivasyon düzeyi de yükselir.

4. Anne ve babanın sağ veya boşanmamış olması öğrencinin okul motivasyon düzeyini yükseltir.

5. Ailenin ekonomik seviyesinin yüksek olması öğrencinin motivasyon düzeyini

yükseltmektedir.

6. Ailenin çocuğa karşı demokratik tutumu, öğrencinin okul motivasyon düzeyini artırır.

5.YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modelidir. Anket çalışması ile ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerini motive eden faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada kapsamında ayrıca cinsiyet, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, aile durumu, ekonomik durum ve ailenin tutumunun ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerinin okul motivasyon düzeyine etki dereceleri sınanmıştır. Bu şekilde öğrencilerin motivasyon düzeylerinin yanı sıra motivasyonlarında etkili olan faktörler ve etki dereceleri incelenmiştir.

5.2. Evren ve Örneklem

Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencileri araştırmanın hedef kitlesini oluşturmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre ülkemizde her yıl bir çok öğrenci ortalama yükseltme sınavına girmektedir. Söz konusu ana kitleyi temsil edecek örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde

$$n = N t^2 p q / d^2 (N-1) + t^2 p q^{199}$$

N: Hedef kitledeki birey sayısı

n : Örnekleme alınacak birey sayısı

p : İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q : İncelenen olayın görülmeysi sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

t : Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer

d : Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen ± örnekleme hatasıdır.

formülü kullanılarak homojen bir yapıda olmayan bu evren için % 95 güven aralığında, ± % 5 örnekleme hatası ile gerekli örneklem büyüklüğü n = 244 olarak hesaplanmıştır.

---

¹⁹⁹ Salant , P., Dillman, D.A., How to Conduct Your Own Survey, Newyork, 1994, s. 55.

Bu çerçevede anket soruları Beykoz ilçesine bağlı Çavuşbaşı Çok Programlı Lisesi, Anadolu Hisarı Ticaret Meslek Lisesi, Akbaba Ticaret Meslek Lisesi ve Şahinkaya Endüstri Meslek Lisesinden tesadüfi olarak belirlenen 240 Ortalama Yükseltme Sınavı'na 9.sınıf öğrencisine uygulanmış ve 230 adet kullanılabilir anket formu elde edilmiştir. Sonuç olarak araştırma bulgularının % 95 güven aralığında, $\pm$ % 5 örnekleme hatası ile büyük ölçüde genellenebileceği söylenebilir.

5.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmada Yavuz (2006) tarafından geliştirilen “Okul Motivasyonunu Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Yavuz (2006) ölçeğin geliştirilmesinde likert tipi bir ölçeğin güvenilirliği için gereken tüm aşamalar takip etmiş ve gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede ilk aşamada 69 maddeden oluşan deneme ölçeği oluşturulmuş ve 246 ilköğretim yedinci sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Elde edilen verilere madde analizi yapılmıştır. Bu analizin sonucunda madde kalan korelasyon katsayıları .30'un altında kalan 25 madde ölçekten çıkarılarak 44 maddeden oluşan ikinci deneme formu elde edilmiştir. İkinci denemelik ölçek, 139 yedinci sınıf öğrencisinden oluşan yeni bir gruba uygulanarak elde edilen verilere faktör analizi yapılmış ve tek boyutluluğun sağlanması amacıyla birinci faktör dışındaki diğer faktörlere yüklenen 9 madde ölçekten çıkarılarak 35 maddelik asıl ölçek oluşturulmuştur.

35 maddelik ölçek üzerinden yapılan yeni uygulama sonucunda yapılan madde analizinde bir maddenin korelasyonu .30'un altında olduğu için ölçekten çıkarılmış, ölçek 34 madde kalmıştır. Geliştirilen bu 34 maddelik ölçeğe “Okul Motivasyonu Ölçeği” adı verilmiştir.

Okul Motivasyonu Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmaları yine 7.sınıf öğrencileri üzerinde yapılan uygulamalarla yapılmıştır. Güvenirlik analizi için, test tekrar test, iç tutarlık, iki yarım güvenilirlik ve madde analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan tüm analizlerin istatistiksel değerleri ölçeğin güvenilir olduğunu gösterdiği için bu araştırmada da 35 maddelik ölçek kullanılmıştır.

Anketin uygulanmasında anket formları öğrencilere sınıf ortamında araştırmacı tarafından dağıtılmış, formlar doldurulduktan sonra yine araştırmacı tarafından toplanmıştır.

5.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlenmesi SPSS 15 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir.

Anketin güvenilirliğinin test doğrulanmasında Alfa Katsayısından (Cronbach Alfa) yararlanılmıştır. Yapılan analizlerde 230 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır. Ayrıca soruların, alfa katsayısına ne derecede ve ne yönde etkide bulduklarını saptayabilmek için; “Değişken Silindiği Taktirde Ölçeğin Alfa Katsayısı” (Alpha if Item Deleted) değeri hesaplanmıştır. Söz konusu değerler, herhangi bir değişken silindiği taktirde, geri kalan değişkenlerin iç tutarlılıklarını göstermektedir.

Bu çerçevede Okul Motivasyonu Ölçeği'nin iç tutarlılığının incelenmesi sonrasında $\alpha = 0,690$ gibi kabul edilebilir bir güvenilirlik değeri elde edilmiştir.

Tablo 2. Güvenilirlik Değeri

Cronbach Alfa	N
,690	35

Ölçeği oluşturan maddelerin güvenilirlik düzeyine etkileri ise Tablo 2'de sunulmuştur. Tablonun Madde Silindiğinde Cronbach Alfa değerleri incelendiğinde herhangi bir maddenin anketten çıkarılmasının güvenilirliği arttırmayacağını göstermektedir. Bu çerçevede 35 maddelik anket yapısı korunmuştur.

Tablo 3. Ölçeği Oluşturan Maddelerin Güvenilirliğe Etkileri

	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltilmiş Madde Bütün Korelasyonu	Madde Silindiğinde Cronbach Alfa
S1	90,8936	169,732	,109	,690
S2	91,3298	169,292	,169	,686
S3	91,6170	166,270	,308	,679
S4	91,1543	164,805	,277	,679
S5	91,2234	166,346	,267	,681
S6	91,0372	170,400	,084	,692
S7	90,3032	167,485	,174	,686
S8	90,2394	171,573	,049	,694
S9	90,5532	165,339	,261	,681
S10	90,8138	169,906	,093	,691
S11	89,6862	168,110	,145	,688
S12	90,8032	159,068	,390	,670
S13	90,9096	160,168	,379	,672
S14	90,9947	166,348	,219	,683
S15	90,2766	163,987	,292	,678
S16	90,5904	159,569	,376	,671
S17	90,5745	161,133	,363	,673
S18	90,9309	167,070	,204	,684
S19	89,9043	172,558	,002	,699
S20	90,0532	165,708	,196	,685
S21	90,4362	166,557	,174	,686
S22	90,6011	163,984	,236	,682
S23	91,0479	162,484	,318	,676
S24	90,5851	164,287	,265	,680
S25	90,4362	157,552	,416	,668
S26	90,5213	168,229	,112	,691
S27	90,3138	167,532	,148	,688
S28	90,2500	172,606	,004	,698
S29	90,5745	166,171	,175	,686
S30	90,0585	168,387	,158	,687
S31	90,6223	164,268	,241	,681
S32	90,6649	169,604	,116	,690
S33	91,0479	166,089	,232	,682
S34	90,7979	166,365	,195	,685
S35	89,9202	171,090	,042	,696

Araştırmada kullanılacak analiz yöntemlerinin belirlenmesi amacıyla Kolmogorov-Smirnov Z testi²⁰⁰ yapılmıştır. Kolmogorov Smirnov testi örneklemin dağılımların normal dağılımdan farklılığının sınanđıđı bir testtir. Örneklemin dağılımların normal dağılıma uygunluğu, örneklemin hedef kitleyi temsil ettiği şeklinde yorumlanır ve bu durumun ölçeğin geçerliliğini desteklediği kabul edilir.

Tablo 4. Kolmogorov-Smirnov Z Analizi Sonuçları

		Motivasyon
N		230
Normal Parametreler	Ortalama	92,1652
	Std. Sapma	13,40822
En Aşırı Farklılıklar	Mutlak	,067
	Pozitif	,067
	Negatif	-,046
Kolmogorov-Smirnov Z		1,021
Anlamlılık		,248

Analiz sonuçları anlamlılık değerini $p > 0,05$ 'den olduğu için örneklemin dağılımların normal dağılım gösterdiğini sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede değerkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde regresyon analizi ve varyans analizi yöntemleri kullanılmıştır.

²⁰⁰ Kolmogorov-Smirnov Z testi verilerin dağılımların belirlemeye yönelik bir testtir. Bu test sonucunda verilerin normal dağıldığı belirlenirse t-test, varyans analizi gibi parametrik analiz yöntemleri kullanılabilir. Eğer araştırma verileri normal dağılmıyorsa parametrik olmayan ki-kare yöntemi kullanılır.

6. BULGULAR VE YORUM

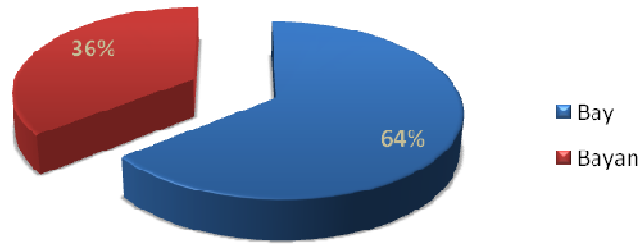
6.1. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu alt bölümde örneklem grubunun demografik özelliklerine göre dağılımı frekans ve yüzde tanımlayıcı istatistikleri kullanarak incelenmiştir.

Örneklem grubunun cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 5’de özetlenmiştir. Tablodaki değerlerden ankete katılan öğrencilerin % 64’ünün bay, % 36’sının bayan olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Örneklem Grubunun Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	Bay	148	64,3	64,3	64,3
	Bayan	82	35,7	35,7	100,0
	Toplam	230	100,0	100,0	

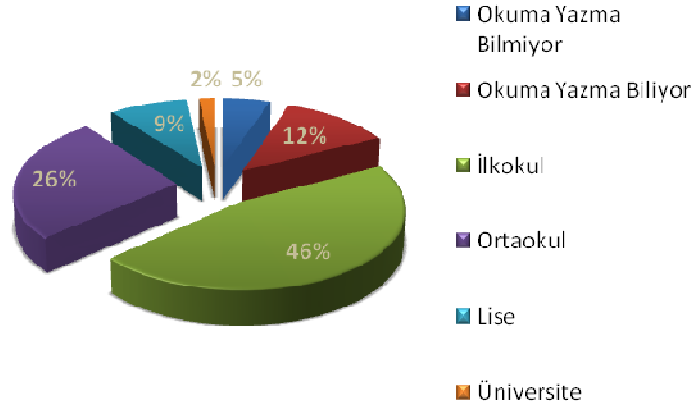

Şekil 1. Örneklem Grubunun Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Örneklem grubunun annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 6’da özetlenmiştir. Tablodaki değerlerden ankete katılan öğrencilerin annelerinin % 5’inin okuma yazma bilmediği, % 12’sinin okum yazma bildiği, % 46’sının ilkökul, % 26’sının ortaokul, % 9’unun lise, % 2’sinin ise üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6. Örneklem Grubunun Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	Okuma Yazma Bilmiyor	12	5,2	5,2	5,2
	Okuma Yazma Biliyor	28	12,2	12,2	17,4
	İlkokul	106	46,1	46,1	63,5
	Ortaokul	60	26,1	26,1	89,6
	Lise	20	8,7	8,7	98,3
	Üniversite	4	1,7	1,7	100,0
	Toplam	230	100,0	100,0	

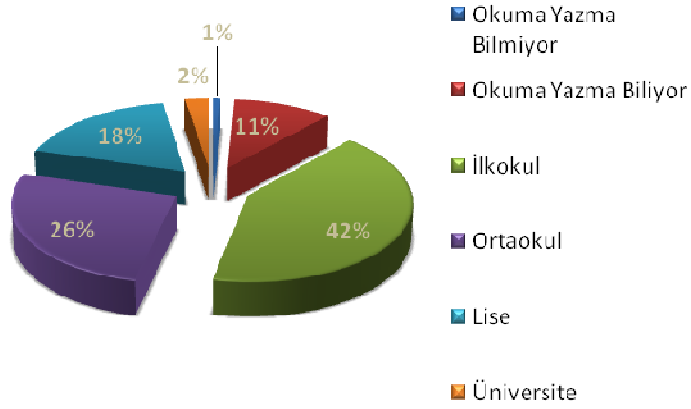

Şekil 2. Örneklem Grubunun Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Örneklem grubunun babalarının eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 7’de özetlenmiştir. Tablodaki değerlerden ankete katılan öğrencilerin babalarının % 1’inin okuma yazma bilmediği, % 11’inin okuma yazma bildiği, % 42’sinin ilkökul, % 26’sının ortaokul, % 18’inin lise, % 3’ünün ise üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 7. Örneklem Grubunun Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	Okuma Yazma Bilmiyor	2	,9	,9	,9
	Okuma Yazma Biliyor	25	10,9	10,9	11,7
	İlkokul	96	41,7	41,7	53,5
	Ortaokul	60	26,1	26,1	79,6
	Lise	41	17,8	17,8	97,4
	Üniversite	6	2,6	2,6	100,0
	Toplam	230	100,0	100,0	

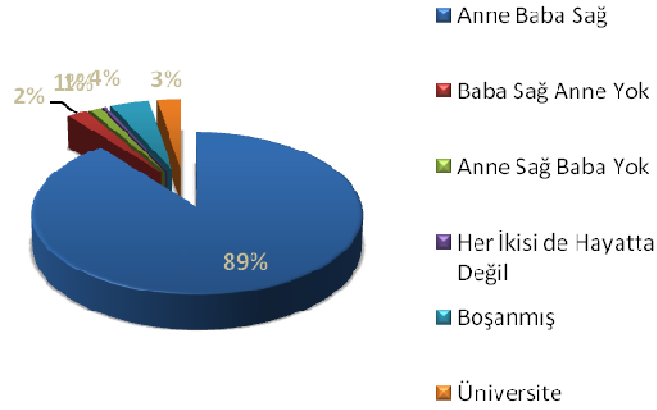

Şekil 3. Örneklem Grubunun Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Örneklem grubunun ailelerinin durumlarına göre dağılımları Tablo 8'de özetlenmiştir. Tablodaki değerlerden ankete katılan öğrencilerin % 92'sinin anne ve babasının sağ olduğu, % 2'sinin annesinin olmadığı, % 1'inin babasının olmadığı, % 4'ünün ise anne ve babasının boşanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 8. Örneklem Grubunun Ailelerinin Durumuna Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	Anne Baba Sağ	211	91,7	91,7	91,7
	Baba Sağ Anne Yok	5	2,2	2,2	93,9
	Anne Sağ Baba Yok	3	1,3	1,3	95,2
	Her İkisi de Hayatta Değil	1	,4	,4	95,7
	Boşanmış	10	4,3	4,3	100,0
	Toplam	230	100,0	100,0	

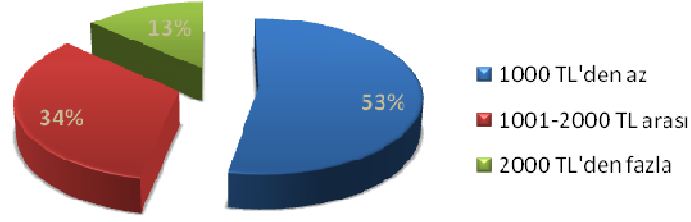

Şekil 4. Örneklem Grubunun Ailelerinin Durumuna Göre Dağılımı

Örneklem grubunun ailelerinin ekonomik durumlarına göre dağılımları Tablo 9’da özetlenmiştir. Tablodaki değerlerden ankete katılan öğrencilerin ailelerinin % 53’ünün 1000 TL’den az, % 34’ünün 1001-2000 TL arası, % 14’ünün ise 2000 TL’nin üzerinde gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 9. Örneklem Grubunun Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	1000 TL'den az	122	53,0	53,0	53,0
	1001-2000 TL arası	77	33,5	33,5	86,5
	2000 TL'den fazla	31	13,5	13,5	100,0
	Toplam	230	100,0	100,0	

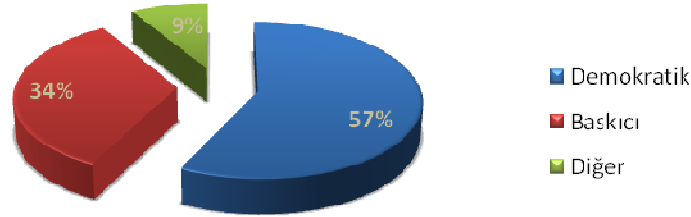

Şekil 5. Örneklem Grubunun Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Örneklem grubunun ailelerinin tutumlarına göre dağılımları Tablo 10'da özetlenmiştir. Tablodaki değerlerden ankete katılan öğrencilerin ailelerinin % 57'sinin demokratik, % 34'ünün otoriter, % 9'unun ise bunların dışında tutum izlediği anlaşılmaktadır.

Tablo 10. Örneklem Grubunun Ailelerinin Tutumlarına Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	Demokratik	132	57,4	57,4	57,4
	Otoriter	78	33,9	33,9	91,3
	Diğer	20	8,7	8,7	100,0
	Toplam	230	100,0	100,0	

Şekil 6. Örneklem Grubunun Ailelerinin Tutumlarına Göre Dağılımı

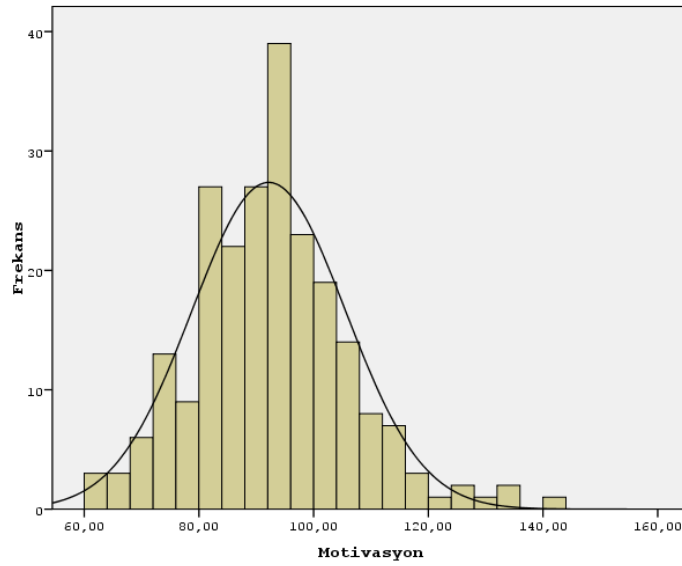
6.2. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri

Bu alt bölümde ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerinin motivasyon düzeyleri aritmetik ortalama ve standart sapma istatistikleri kullanarak incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 11'de özetlenmiştir.

Tablodaki değerlerden öğrencilerin motivasyon ölçeğinden ortalama $X_{ort} = 92$ puan aldıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin aldıkları en düşük puan 61 en yüksek puan 142'dir. Dolayısıyla motivasyon puanları $\pm 40,5$ 'lik bir dilimde dağılım göstermektedir. Ayrıca motivasyon ölçeğinden alınan puanların standart sapması 13,4'tür. Ölçekten alınabilecek en düşük puanın 35, en yüksek puanın 175 olduğu değerlendirildiğinde öğrencilerin motivasyon düzeylerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Ayrıca standart sapma değerinin nispeten yüksek olması öğrencilerin okul motivasyonları açısından heterojen bir özellik gösterdiğini, diğer bir ifade ile okul motivasyonunun çeşitli faktörlerin etkisi altında olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 11. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Motivasyon	230	61,00	142,00	92,1652	13,40822

Şekil 7. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerinin Motivasyon Düzeyleri

6.3. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerini Motive Eden Faktörler

Bu bölümde ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerini motive eden faktörler incelenmiştir. Bu çerçevede cinsiyet, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, aile durumu, ekonomik durum ve ailenin tutumunun ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerinin okul motivasyon düzeyine etki dereceleri sınanmıştır.

Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki t-testi kullanılarak incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablonun anlamlılık sütunundaki değerlerden ($p = 0,071$; $p > 0,05$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 12. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki İlişki

		Levene Testi		t-testi		
		F	Anlamlılık	t	df	Anlamlılık
Motivasyon	Varyansların Eşitliği Vars.	,018	,894	1,811	228	,071
	Varyansların Eşitsizliği Vars.			1,803	164,985	,073

Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeylerinin cinsiyetlerine bağlı olarak değişimi Tablo 13'de sunulmuştur.

Bu bulgu t-testi bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerinin motivasyon düzeyleri ile cinsiyetleri arasında ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu sonuç ‘‘cinsiyet değişkeni ile motivasyon arasında ilişki yoktur’’ hipotezimizi desteklemektedir.

Bizim bu araştırmada elde ettiğimiz bulgular, Azizoğlu ve etin (2009)²⁰¹ Aytaç (2006)²⁰², Ertem (2006)²⁰³, Tekinarslan (2006)²⁰⁴ bulgularıyla paralellik içermektedir.

Tablo 13. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf ğrencilerin Motivasyon Düzeylerinin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalama
Motivasyon	Bay	148	93,3514	13,26284	1,09020
	Bayan	82	90,0244	13,48431	1,48909

Ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile annelerinin eğitim düzeyi arasındaki ilişki varyans analizi kullanılarak incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablonun anlamlılık sütunundaki değerlerden ($p = 0,160$; $p > 0,05$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 14. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf ğrencilerin Motivasyon Düzeyleri ile Annelerinin Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki

	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Gruplar Arası	1422,487	5	284,497	1,603	,160
Gruplar İçi	39747,235	224	177,443		
Toplam	41169,722	229			

²⁰¹ Azizoğlu, N., etin, ., ‘‘6 ve 7. Sınıf ğrencilerinin ğrenme Stilleri, Fen Dersine Yönelik Tutumları ve Motivasyonları arasındaki ilişki’’ Kastamonu Eğitim Dergisi, C:17, Kastamonu, 2009.

²⁰² Aytaç, B., ‘‘Yatılı Okullarda ğrenim Gören ğrencilerin Motivasyonları zerine Bir Araştırma’’, Koaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2006.

²⁰³ Ertem, H., ‘‘Ortaöğretim ğrencilerinin Kimya Derslerine Yönelik Güdülenme Tür ve Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi’’ Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir, 2006.

²⁰⁴ Tekinarslan, H., ‘‘Lise ğrencilerinin Coğrafya Dersine Karşı Tutumlarınının Değerlendirilmesi’’ Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006.

Ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeylerinin annelerinin eğitim düzeyine bağlı olarak değişimi Tablo 15’de sunulmuştur. Tablonun ortalama sütunundaki değerler anneleri farklı eğitim düzeylerindeki öğrencilerin motivasyonları arasında belirgin bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgu varyans analizi bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile annelerin eğitim düzeyleri arasında ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu sonuç ‘‘Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencinin okul motivasyon düzeyi yükselir’’ hipotezimizi desteklememektedir.

Aytaç(2006), Genç(2004)²⁰⁵ yapmış olduğu araştırmada annenin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin motivasyon düzeyleri de yükselmektedir.

Bizim araştırmamızda motivasyon ile annelerin eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin ortaya çıkmaması annelerin eğitim düzeylerinin heterojen bir dağılım göstermiş olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 15. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeylerinin Annelerinin Eğitim Durumuna Bağlı Olarak Değişimi

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Okuma Yazma Bilmiyor	12	91,5000	8,50134	2,45412
Okuma Yazma Biliyor	28	94,3214	13,51009	2,55317
İlkokul	106	93,8208	13,90293	1,35037
Ortaokul	60	89,4833	12,88869	1,66392
Lise	20	87,6000	13,87311	3,10212
Üniversite	4	98,2500	9,50000	4,75000
Toplam	230	92,1652	13,40822	,88411

²⁰⁵ Genç, G., ‘‘İnönü Üniversitesi Öğrencilerinin İngilizce derslerine karşı tutumları’’ XIII.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya, 2004.

Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile babalarının eğitim düzeyi arasındaki ilişki varyans analizi kullanılarak incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablonun anlamlılık sütunundaki değerlerden ($p = 0,921$; $p > 0,05$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 16. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeyleri ile Babalarının Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki

	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Gruplar Arası	260,691	5	52,138	,285	,921
Gruplar İçi	40909,031	224	182,630		
Toplam	41169,722	229			

Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeylerinin babalarının eğitim düzeyine bağlı olarak değişimi Tablo 17'de sunulmuştur. Tablonun ortalama sütunundaki değerler babaları farklı eğitim düzeylerindeki öğrencilerin motivasyonları arasında belirgin bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgu varyans analizi bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile babalarının eğitim düzeyleri arasında ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu sonuç "Babanın eğitim durumu yükseldikçe öğrencinin okul motivasyon düzeyi de yükselir" hipotezimizi desteklememektedir.

Aytaç (2006), Arastaman (2006)²⁰⁶ ve Küçük Kurt (2006)²⁰⁷ un yapmış oldukları araştırmalarda babanın eğitim durumuyla öğrencilerin motivasyon düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

²⁰⁶ Arastaman, G., "Ankara İli Lise 1.Sınıf Öğrencilerinin Okula Bağlılık Durumlarına İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006.

²⁰⁷ Küçük Kurt, Ş., "Lise ve Dengi Okullarda öğrencilerin Felsefe Dersine Karşı olan Tutumları ve Başarıları Arasında İlişki" Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Genç(2004)in yapmış olduğu araştırmada da anne ve babanın eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin İngilizce öğrenme istekleri de artmaktadır.

Bizim yapmış olduğumuz araştırmada babanın eğitim durumu ile motivasyon arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmaması, babaların eğitim düzeylerinin heterojen bir dağılım göstermiş olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 17. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeylerinin Babalarının Eğitim Durumuna Bağlı Olarak Değişimi

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Okuma Yazma Bilmiyor	2	92,5000	,70711	,50000
Okuma Yazma Biliyor	25	90,2000	9,53065	1,90613
İlkokul	96	92,7500	14,21711	1,45103
Ortaokul	60	91,1333	12,08370	1,56000
Lise	41	93,4390	16,22660	2,53417
Üniversite	6	92,5000	8,71206	3,55668
Toplam	230	92,1652	13,40822	,88411

Ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile ailelerinin durumu arasındaki ilişki varyans analizi kullanılarak incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablonun anlamlılık sütunundaki değerlerden ($p = 0,280$; $p > 0,05$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 18. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeyleri ile Ailelerinin Durumu Arasındaki İlişki

	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Gruplar Arası	913,501	4	228,375	1,276	,280
Gruplar İçi	40256,221	225	178,917		
Toplam	41169,722	229			

Ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeylerinin ailelerinin durumlarına bağlı olarak değişimi Tablo 19’da sunulmuştur. Tablonun ortalama sütunundaki değerler anne ve babaları sağ, vefat ya da boşanmış olan öğrencilerin motivasyonları arasında belirgin bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgu varyans analizi bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile ailelerinin durumu arasında ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu ilişkinin olmaması ailelerin durumlarının heterojen dağılım göstermesinden kaynaklanabilir.

Bu sonuç ‘‘Anne ve babanın sağ veya boşanmamış olması öğrencinin okul motivasyon düzeyini yükseltir’’ hipotezimizi desteklememektedir.

Tablo 19. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeylerinin Ailelerinin Durumuna Bağlı Olarak Değişimi

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Anne Baba Sağ	211	92,5213	13,64772	,93955
Baba Sağ Anne Yok	5	95,8000	10,03494	4,48776
Anne Sağ Baba Yok	3	79,6667	8,96289	5,17472
Her İkisi de Hayatta Değil	1	95,0000	.	.
Boşanmış	10	86,3000	8,01457	2,53443
Toplam	230	92,1652	13,40822	,88411

Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile ailelerinin ekonomik durumu arasındaki ilişki varyans analizi kullanılarak incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 20'de sunulmuştur.

Tablonun anlamlılık sütunundaki değerlerden ($p = 0,042$; $p < 0,05$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 20. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeyleri ile Ailelerinin Ekonomik Durumu Arasındaki İlişki

	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Gruplar Arası	998,734	2	499,367	2,822	,042
Gruplar İçi	40170,987	227	176,965		
Toplam	41169,722	229			

Motivasyon düzeyleri arasındaki farkın hangi gelir grupları arasında gerçekleştiğini belirleyebilmek için Tukey Testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 21'de sunulmuştur. Tablodaki veriler 1000 TL'den az gelire sahip ailelerle, 2000 TL'den fazla gelire sahip ailelerin çocuklarının motivasyon düzeyleri arasındaki farkın $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 21. Tukey Testi Sonuçları

(I) Ailenin Ekonomik Durumu	(J) Ailenin Ekonomik Durumu	Ortalama Difference (I-J)	Std. Hata	Anlamlılık
1000 TL'den az	1001-2000 TL arası	-1,48723	1,93617	,723
	2000 TL'den fazla	-6,34981(*)	2,67564	,048
1001-2000 TL arası	1000 TL'den az	1,48723	1,93617	,723
	2000 TL'den fazla	-4,86259	2,82963	,200
2000 TL'den fazla	1000 TL'den az	6,34981(*)	2,67564	,048
	1001-2000 TL arası	4,86259	2,82963	,200

Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeylerinin ailelerinin gelirlerine bağlı olarak değişimi Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablonun ortalama sütunundaki değerler öğrencilerin motivasyon ölçeğinden aldıkları puanların ailelerinin gelirine bağlı olarak arttığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgu varyans analizi bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde ve ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeylerinin ailelerinin gelirlerine bağlı olarak arttığı sonucuna varılmıştır.

Bu sonuç ‘‘Ailenin ekonomik seviyesinin yüksek olması öğrencinin motivasyon düzeyini yükseltmektedir’’ hipotezimizi desteklemektedir.

Arastaman (2006) ve Çakır (2006)²⁰⁸ yapmış olduğu araştırmanın bulguları ile bizim elde ettiğimiz bulgular paralellik içermektedir.

Ailelerinin ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin, sınıf tekrarında veya okul başarısı düştüğünde ailelerinin telkinleri doğrultusunda okulu erkenden terk edip iş hayatına atılmaları gerektiği düşüncesinden dolayı öğrencilerin okula olan motivasyon düzeyleri düşük olabilir.

Tablo 22. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeylerinin Ailelerinin Gelirlerine Bağlı Olarak Değişimi

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
1000 TL'den az	122	90,8115	12,36520	1,11949
1001-2000 TL arası	77	92,2987	15,20740	1,73304
2000 TL'den fazla	31	97,1613	11,68217	2,09818
Toplam	230	92,1652	13,40822	,88411

Ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile ailelerinin tutumu arasındaki ilişki varyans analizi kullanılarak incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 23’de sunulmuştur.

²⁰⁸ Çakır, E., ‘‘Anadolu Öğretmen Liselerinde Okuyan Öğrencilerin Depresyon ve Motivasyon Düzeyleri’’ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2006

Tablonun anlamlılık sütunundaki değerlerden ($p = 0,034$; $p < 0,05$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo23. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9’uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeyleri ile Ailelerinin Tutumu Arasındaki İlişki

	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Gruplar Arası	1212,227	2	606,114	3,443	,034
Gruplar İçi	39957,495	227	176,024		
Toplam	41169,722	229			

Motivasyon düzeyleri arasındaki farkın hangi tutum grupları arasında gerçekleştiğini belirleyebilmek için Tukey Testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 23’de sunulmuştur. Tablodaki veriler demokratik tutum izleyen ailelerle, otoriter tutum izleyen ailelerin çocuklarının motivasyon düzeyleri arasındaki farkın $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 24. Tukey Testi Sonuçları

(I) Ailenin Tutumu	(J) Ailenin Tutumu	Ortalama Difference (I-J)	Std. Hata	Anlamlılık
Demokratik	Otoriter	4,95804(*)	1,89479	,026
	Diğer	2,46061	3,18351	,720
Otoriter	Demokratik	-4,95804(*)	1,89479	,026
	Diğer	-2,49744	3,32535	,733
Diğer	Demokratik	-2,46061	3,18351	,720
	Otoriter	2,49744	3,32535	,733

Ortalama yükseltme sınavına giren 9’uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeylerinin ailelerinin tutumlarına bağlı olarak değişimi Tablo 25’de sunulmuştur. Tablonun ortalama sütunundaki değerler ailesi demokratik tutum izleyen öğrencilerin motivasyon ölçeğinden aldıkları puanların otoriter tutum izleyen ailelerin çocuklarından daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bulgu varyans analizi bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerinden ailesi demokratik tutum izleyenlerin, motivasyon düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuç "Ailenin çocuğa karşı demokratik tutumu, öğrencinin okul motivasyon düzeyini artırır." hipotezimizi desteklemektedir.

Demokratik anne ve babaların çocuklarına karşı daha saygılı olmaları, onların akademik açıdan başarısız oldukları durumda dahi çocukların okul motivasyon düzeyi otoriter anne ve babaya göre yüksek çıkmaktadır. Çünkü öğrenci içinde bulunduğu durumun ailesi tarafından anlayışla kabullenildiğini bilir ve okula karşı tutumunu olumsuzla çevirmez. Demokratik anne ve baba tutumunda çocuğun kişiliğine bir saldırı yoktur. Fakat otoriter tutumda çocuğun kişiliği, özerkliği ve davranışları sürekli kontrol ve baskı altındadır. Araştırmada da görüldüğü gibi okul başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin motivasyon düzeyi de düşük olmaktadır.

Tablo 25. Ortalama Yükseltme Sınavına Giren 9'uncu Sınıf Öğrencilerin Motivasyon Düzeylerinin Ailelerinin Tutumlarına Bağlı Olarak Değişimi

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Demokratik	132	94,0606	13,63749	1,18699
Otoriter	78	89,1026	12,84836	1,45479
Diğer	20	91,6000	12,31772	2,75433
Toplam	230	92,1652	13,40822	,88411

Araştırma bulguları bir bütün olarak incelendiğinde ailenin izlediği tutum ile gelir düzeyinin öğrencilerin okul motivasyonunu belirleyen temel faktörler olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre demokratik tutum izleyen ve gelir düzeyi yüksek ailelerin çocukları daha yüksek okul motivasyonuna sahiptirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ailelerin, araştırma yapmış olduğumuz 9. sınıf öğrencilerinin biyolojik,psikolojik ve sosyal açıdan yetişkinliğe geçişin hızlı olduğu ergenlik dönemi içinde olduğunu bilmesi ve daha bilinçli olması gerekmektedir.Bazı araştırmacıların ergenlik dönemini kriz ve problemler yumağı olan bir yaşam dilimi olarak tanımlamaları, ailelerin bu dönem üzerinde daha hassas olmalarını gerektirmektedir.Kendi problemleriyle baş etmeye çalışan ergene ailelerin daha anlayışlı bir tutum sergilemeleri onların kişilik gelişimine yardımcı olur.Bu da okul motivasyon düzeyine olumlu katkılar sağlar.

Anne ve baba tutumunu incelerken ergenlik dönemi özelliklerini unutmamak gerekir. Aileler kendisinden bağımsızlaşıp arkadaş grupları ile sosyalleşmeye adım atmaya çalışan çocuklarının bu özerklik isteğine daha demokratik bir tutum sergilemeleri gerekmektedir.Bu istekler otoriter bir tavırla bastırılmaya çalışılırsa başkalarına bağımlı kendini ifade edemeyen bir kişilikle karşı karşıya kalırız.

Demokratik anne ve baba tutumu gencin yüksek benlik saygısına yol açar.Otoriter ve baskıcı olan ailelerin çocukları öz değeri ve kendine olan güveni düşük olmaktadır.Ergenlik döneminin kimlik karmaşasını yaşayan genç ailesinin tutumu yüzünden kendine güvensiz etkisiz bir kişilik sergiler.Okul faaliyetlerine katılma konusunda kendi içinden değil de başkalarının telkin etmesi yoluyla karar vermeye çalışır.Bazen kararsızlık içinde bocalar.Bu kararsızlıklar belki okula olan isteğini artıracak faaliyetlerden uzak kalmasına, sebep olur.Bu da okula karşı isteksizliğe yol açabilir.Evde baskıcı bir tutum içinde yetiştirilen çocuk, ailesi ne kadar onu okula motive etse de çevresindeki arkadaş gruplarının etkisinde kalarak okula karşı olumsuz duygular besleyebilir.Çünkü dışa bağımlı yetiştirilmiştir.

Yapmış olduğumuz araştırmaya katılan ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerinin motivasyon düzeyleri ile ailelerinin tutumu arasında istatistiksel açıdan $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Söz konusu ilişki demokratik tutum izleyen ailelerle, otoriter tutum izleyen ailelerin çocukları arasında gerçekleşmiştir. Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerinden ailesi demokratik tutum izleyenlerin, motivasyon düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Buradan da anlaşılıyor ki, ailesi çocuğunun gelişimine uygun olarak demokratik davranırsa çocuğun okula olan istekliliği artmaktadır.

Aileler okulla ilgili düşüncelerinde tutarsız ve dengesiz davranmamalıdır. Tutarsız bir tavır sergileyen ailelerin çocukları da okula karşı tam motive olamazlar. Çünkü neyin doğru neyin yanlış olduğunu aile ortamında anlayamamışlardır.

Ailelerin aile içi iletişim konusuna önem vermeleri gerekmektedir. Ergenlik dönemindeki bir gence yansıyacak olumsuz olaylar onun hayat algısını da etkiler. Çünkü bu dönemdeki gençlerin bir kısmı da evlilikle ilgili düşünceler üzerine odaklanmıştır. Ailenin mutsuzluğunu görünce aile kurmaya karşı olumsuz düşünceler besleyebilir.

Ergenlik dönemindeki birey çevresel uyarıcılara karşı hassas bir dönem içindedir. Duygusal olması onun okuldaki sınavlara karşı genel uyarılmışlık halini etkiler. Sınavlara yüklediği anlam, sınavları ölüm kalım meselesine çevirmeleri ve gelecek ile ilgili kurguları onda sınav kaygısını ortaya çıkarır. Meslek seçiminin eşliğinde olan ergen için hem aileler hem rehberlik servisi hem de öğretmenler işbirliği yapıp bu hassas dönemdeki çocukların kaygılarını azaltmaya yönelik önlemlerini almalıdırlar. Önlenemeyen gelecek kaygısı, korkuyu ve engellenmeyi beraberinde getirebilir. Klasik Koşullanma Kuramına göre kaygı ve kuşuların yaşandığı ergenlik dönemi öğrencisi, sınav kaygısı veya başka bir kaygıdan dolayı okulla ilgili olumsuz duyguları pekiştirilirse motivasyon sıkıntısı her zaman baş gösterecektir.

Ergenlik döneminin genci idealisttir. Bu ideallerine inanır ve korkusuzca savunmaya çalışır. Sosyal çevresi ergenin bu ideallerini destekleyici tavır sergilemelidir. Edimsel koşullanma kuramına göre öğrenci inançlarına göre güdülenir.

Motivasyon, sadece akademik başarı kriterleriyle ölçülürse, diğer eğitim hedef ve değerleri göz ardı edilmiş olur. Bir sonuç olarak bile okula ve derse karşı motivasyonun yüksek olması yeterlidir. Okul idaresi, öğretmenler ve ailelerin, öğrencilerin okula karşı istekliliğini de bir başarı olarak değerlendirmesi gerekmektedir. Bu istek zamanla akademik başarıyı peşinden getirebilir.

Davranışçı yaklaşıma göre öğrencinin okulla ilgili olumlu yaşantılar geçirmesi motivasyon düzeyini yükseltmektedir. Yapmış olduğumuz araştırma bulgularında öğrencilerin motivasyon düzeylerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Ayrıca standart sapma değerinin nispeten yüksek olması öğrencilerin okul motivasyonları açısından heterojen bir özellik gösterdiğini, diğer bir ifade ile okul motivasyonunun çeşitli faktörlerin etkisi altında olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencinin okulda geçirdiği olumlu bir yaşantı, arkadaş grubu içine kabulü veya öğretmeninden gördüğü bir yakınlık gibi sebepler öğrenciyi okula bağlar ve onun motivasyon düzeyini yükseltebilir.

Sosyal Bilişsel kurama göre, ailesinin kızgın, öfkeli, neşeli ve anlayışlı olması ergene de aynen yansıyacaktır. Neşe ve hüznün gibi zıt duyguların aynı anda yaşandığı ergenlik dönemi çocuğu ailelerinin davranışlarına dikkat etmesi gerekmektedir. Bu gelgitler içinde olan duygular anlayışla karşılanmazsa, çocuk hem kendisine hem de etrafına negatif duygular saçacaktır. Bu da ergenin duygusal açıdan saplantılar içinde kalmasına sebep olacaktır.

Ergenin fizyolojik ihtiyaçlarından başlayarak, aile içinde sevgi ve saygı ihtiyaçları giderilmeli onun ailenin ve toplumun bir ferdi olduğu hissettirilmelidir. Bu temel ihtiyaçları karşılanan ergen ideallerini gerçekleştirme konusunda daha istekli hale gelmektedir.

Yapmış olduğumuz araştırmaya katılan ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerinin motivasyon düzeyleri ile ailelerinin ekonomik durumları arasında istatistiksel açıdan $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Söz konusu ilişki ailelerinin geliri 1000 TL'den az ailelerle, 2000 TL'den fazla gelire sahip ailelerin çocukları arasında gerçekleşmiştir. Ortalama yükseltme sınavına giren 9'uncu sınıf öğrencilerin motivasyon düzeylerinin ailelerinin gelirlerine bağlı olarak arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarından da anlaşıldığına göre ailelerin kendi sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirici girişimlerde bulunmaları gerekmektedir. Ekonomik durumun vermiş olduğu rahatlama ile çocuklarının eğitimine daha fazla kaynak ayırmaları ve öğrencilerin maddi kaygı ile sürekli yüzleşmemeleri gerekmektedir. Bedensel büyümenin

hızlı olmasına karşın yeme bozukluklarının gözleendiği bu dönemde aileler çocukların beslenmesine özen göstererek bedensel gelişimini sağlıklı geçirmelerine yardımcı olmalıdırlar. Ergenlik döneminde açlık dürtüleri sık hissedildiğinden bunu bastırmak için abur cubur yeme eğilimi artmaktadır. Aile çocuğunu yetiştirirken aşırı izin verici bir tutum sergilerse, onun her istediğine evet derse pahalılaşılan hayat şartlarında çocuğunun isteklerini yerine getirmesi zor olmaktadır. Çocuk ise istekleri yerine getirilmeyince engellenme duygusunu yaşar zaman zaman çevresindeki arkadaş gruplarından öğrenerek zararlı alışkanlıklara başvurarak kendisini bu şekilde tatmin edebilir.

Çevresi tarafından beğenilme duygusu ön plana çıkan ergen popüler kişileri taklit etmeye, karşı cinsin ilgisini çekmeye çalışır. Ekonomik durumu müsait olmayan ailelerin çocukları yeme, içime ve giyinme gibi konularda sürekli engellenmiş duygusuyla baş başa kalır. Ailelerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomik refaha kavuşmaları çocuklarının bu duyguları daha sağlıklı yaşamasına olanak sağlamaktadır. Görev sadece aileye düşmemekte, devletinde ailelerin sosyo-ekonomik durumunu yükseltecek tedbirler alması gerekmektedir.

Bazı araştırmalarda üst sosyo-ekonomik yapıda olan ailelerin çocuklarının daha erken yaşta olgunlaştıkları ve buna paralel olarak zeka düzeylerinin yüksek olduğuna dair bilgiler mevcuttur. Bu şekilde olan çocukların okul başarı düzeyi diğerlerine göre yüksek olabilir.

Eğitim düzeyi yüksek olan aile çocuklarının okul başarısı veya okula olan istek düzeyi yüksek olabilmektedir. Çünkü ailesi bu konuda ona iyi bir rehberlik yapabilmekte eğitimle ilgili tercihleri konusunda ona önyak olup fırsatları yakalamasına yardımcı olabilmektedir. Zaman zaman bunun zıttı olaylarda meydana gelir. Ailenin eğitim seviyesi yüksektir, çocuğun potansiyeli düşüktür buna rağmen aile çocuktan yüksek beklentiler içindedir. Çocuk da bunun farkındaysa ailesinin beklentilerini yerine getirme konusunda sürekli tedirginlik yaşayabilir. Ortaya çıkan başarısızlık durumunda ümitsizlik ve yetersizlik duygusuyla baş başa kalabilir. Eğitim düzeyi düşük olan aileler kendi elde edemediği hedeflerine çocuğunun ulaşmasını ister çocuk da ailesinin isteğini yerine getirmek için var gücüyle okula sarılabilir. Her iki durumda da öğrencinin iyi tanınması gerekmektedir. Öğrencinin kabiliyetleri iyi bilinirse ve ulaşabileceği hedefler belirlenirse

okula olan motivasyon düzeyinde azalmalar görülmez.Aksi taktirde yetersizlik duygusunun peşinden okula isteksizlik baş gösterir.

Araştırmamız sonunda şunları öneriyoruz:

Aileler, çocuklarının gelişim dönemiyle ilgili bilgiler edinmeli, gerekirse okulların rehberlik servisinden yardım almalılar. Okulların veli bilgilendirme seminerlerine katılmalılar. Yerel yönetimlerin düzenlemiş olduğu anne ve baba eğitimi, çocuk eğitimi gibi konferans ve seminerleri takip etmeliler.

Aileler, çocuklarının okula ve hayata karşı daha olumlu bakmalarını istiyorlarsa tutumlarını demokratik hale getirmelidir.

Çocukların istekleri ve eğitim giderleri gibi konularda ailelerin kendilerini yeterli ekonomik düzeye ulaştırması gerekmektedir.Devlet de ailelerin ekonomik refahını yükseltecek politikalar geliştirmede üzerine düşeni yapmalıdır.

Bu araştırma, ailelerinin eğitim düzeyi homojen bir yapıda olan öğrenciler üzerinde uygulanarak eğitim düzeyinin motivasyon üzerindeki etkisi incelenmelidir.

Bu araştırma ebeveynlerden birisi ölmüş veya boşanmış ailelerle, boşanmamış ve ebeveyni sağ olan aile çocukları arasında homojen bir yapıda incelenmelidir.Ailevi durumların motivasyonu etkileme düzeyi tespit edilmelidir.

Bu araştırma, 8.sınıf öğrencilerine de uygulanarak liseye geçerek yeni okul yeni arkadaş çevresinin de motivasyon üzerinde etkisi araştırılmalıdır. Bazı öğrenciler OKS(SBS) gibi stresli bir sınavdan sonra istemedikleri veya beklemedikleri bir okula kayıtlarını yaptırıyorlar, bunun da motivasyon üzerinde etkisinin olup olmadığı araştırılmalıdır.

Ergenlik öncesi ve sonrası olmak üzere aynı öğrenci grubu üzerinde bu araştırma yapılarak ergenlik döneminin motivasyon üzerindeki etkisi incelenmelidir.

Öğrencilerin okul motivasyonunu artırma konusunda evde ailelere, okulda öğretmen ve idarecilere büyük görevler düşmektedir.Bu da ancak okul-aile-öğrenci işbirliği sayesinde sağlanabilir.

Bu araştırma sosyo-ekonomik yapısı farklı olan bölgelerde de uygulanmalıdır. Araştırmanın geniş örneklem üzerinde gerçekleştirilmesi sonuçlar üzerinde genellemeye gidilmesine olanak sağlayacaktır

KAYNAKÇA

Aktan C. "Motivasyon Teorileri", [http://www.canaktan.org/yonetim/insan-
yonetim/motivasyon-teorileri.htm](http://www.canaktan.org/yonetim/insan-
yonetim/motivasyon-teorileri.htm), (15.07.2009).

Aktuğ, T., "Ergenlerde Akran Baskısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi"Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü",Mersin, 2006

Albayrak İ,"Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerde Sınav Kaygısını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006

Arastaman, G., "Ankara İli Lise 1.Sınıf Öğrencilerinin Okula Bağlılık Durumlarına İlişkin Öğrenci,Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2006.

Arı, R., ve Seçer, Ş. Z., "Farklı Anne Baba Tutumlarının Çocukların Psikososyal Temelli Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.10, 2003

Arnett, J., "Emerging Adulthood: A Theory Of Development From The Late Teens Through The Twenties", American Psychologist, Vol. 55, 2000

Aslan S., "Ergenlerde Ana-Baba Tutumu,Sınav Kaygısı,Ders Çalışma Becerilerinin Lise Giriş Sınavını Yordama Düzeyleri," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin ,2005,

Aşık,E., "Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Ergenlik Sorunları ve Baş Etmeleri", Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2006

Ausubel , D., Ausubel, P., "Cognitive Development in Adolescence", Review of Educational Research, Vol. 36, Issue:4, 1966

- Aydemir, O., “Öğrenmede Motivasyon ve Dikkatin Önemi”,
egitim.aku.edu.tr/motivasyondikkat2.doc -, (17.07.2009).
- Aydın, A., Sınıf Yönetimi, Ankara:Anı Yayıncılık, 1998
- Aydın, B., Gelişim Psikolojisi, İstanbul:Nobel Yayıncılık, 2002
- Aydın, B., Çocuk ve Ergen Psikolojisi, İstanbul:Nobel Yayıncılık, 1997
- Aydoğdu,M., “Ergenlerin Öğretmen ve İdeal Öğretmen Algılarının İncelenmesi” ,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü,
Ankara, 2003
- Aytaç, B., “Yatılı Okullarda Öğrenim Gören Öğrencilerin Motivasyonları Üzerine Bir
Araştırma”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, Kocaeli, 2006
- Azizoğlu, N., Çetin, Ç., “6 ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri,Fen Dersine
Yönelik Tutumları ve Motivasyonları arasındaki ilişki” Kastamonu Eğitim Dergisi,C:17,
Kastamonu,2009
- Başaran, İ.E., Eğitim Psikolojisi,5.basım, Ankara, 2000,
- Bayraktar, R., Okul ve Aile Dergisi, Ankara, 1998
- “Beden Algısı ve Ruh Sağlığı” <http://www.aksarayuniversitesi.com/beden-algisi-ve-ruh-sagligi.htm> (15.07.2009).
- Boz, İ,Sınıf Yönetme Sanatı, İstanbul: Zambak Yayınları, 2003
- Büyükkaragöz,S.,Muşta, M.,Yılmaz. H., Pilten, Ö., Öğretmenlik Mesleğine Giriş,
Konya:Mikro Yayınları, 1998.
- Can, G., “Çağdaş İnsanın Yetiştirilmesinde Aile ve Okulun Rolü”, Çağdaş Yaşam ve
Çağdaş İnsan, Eskişehir, 1998
- Cüceloğlu,D.,İnsan ve Davranışı,13.Basım,İstanbul:Remzi Yayınları, 2004

Çakır, E., “Anadolu Öğretmen Liselerinde Okuyan Öğrencilerin Depresyon ve Motivasyon Düzeyleri” Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2006

Çevik Büyüksahin,G., “Lise 3.Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana,2007

Çiğdemoğlu S., “Lise 1.Sınıf Öğrencilerinin Akran Baskısı Özsaygı ve Dışadönüklük Kişilik Özelliklerinin Okul Türlerine Göre İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006

Demir, M., “Ergenlik Kavramına Tarihsel Bir Bakış”, Türk Psikoloji Bülteni, Sayı:21, Haziran 2001

Dinçel, E., “Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,2006

Erden, M., Akman Y., Eğitim Psikolojisi,5.Basım, Ankara:Arkadaş Yayınları,1997

“Ergen ve Aile”, <http://okulweb.meb.gov.tr/45/03/218419/rehberlik/ergenveaile.html> , (15.07.2009).

“Ergenliğin Son Yıllarında Kişilik Gelişimi”, http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=4082&baslik=ergenligin_son_yillarinda_kisilik_gelisimi&i=ergenlik_sorunlari ,(15.07.2009)

“Ergenlik Dönemi”, <http://okulweb.meb.gov.tr/16/15/134680/rehberlik/Ergenlik.htm> , (15.07.2009)

“Ergenlik Döneminde Bilişsel ve Kişilik Gelişimi”, <http://www.rehberlikweb.net/gelisim-donemi/ergenlik-doneminde-bilissel-ve-kisilik-gelisimi.html> , (15.07.2009)

“Ergenlik ve Yeme Bozuklukları Üzerine”,
<http://www.dokudanismanlik.com/ergen.yb.htm>, (15.07.2009).

Ertem,H., “Ortaöğretim Öğrencilerinin Kimya Derslerine Yönelik Güdülenme(İçsel ve Dışsal)Ve Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir, 2006

Eskin, M., “Ergenlikte Yalnızlık, Başetme Yöntemleri ve Yalnızlığın İntihar Davranışı İle İlişkisi”, Klinik Psikiyatri Dergisi , S.4, 2001

Eşsizozğlu, A., Arısoy, Ö., “Hemşirelerin Depresyona Ve Depresyon Hastalarına Karşı Tutumları:Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, Dicle Tıp Dergisi, C.35, S.3, 2008

Evliçoğlu, A. “Ergenlikte Gelişim”, <http://www.yeninesil.k12.tr/bulten/Rehbulten4.pdf>
(15.07.2009)

Fidan, N., Okulda Öğrenme ve Öğretme,İstanbul:Alkım Yayınları, 1997

Geçtan, E., Psikanaliz ve Sonrası, 3. Basım, İstanbul:Metis Yayınları, 2000

Genç, G.,”İnönü Üniversitesi Öğrencilerinin İngilizce derslerine karşı tutumları”XIII.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya, 2004.

Gençtürk, Ö., “Meslek ve Anadolu Meslek Liselerinde Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul ,2001

Gurucharri , C., Selman, R.L., “The Development Of İnterpersonal Understanding During Childhood, Preadolescence And Adolescence: A Longitudinal Follow-Up Study”, Child Development, Vol. 53, Issue: 4 1982

Gültekin, F., "Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarının Kimlik Gelişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.14, S.1

Güngörmüş Özkardeş, O., Baba ve Çocuk, Morpa Yayınları, İstanbul, 2006

Herken, H., Özkan, İ. “Sigara Alışkanlığı ve Anne Baba Tutumu”,
www.aile.selcuk.edu.tr/text/makale5.pdf - (17.07.2009).

Hortaşsu, N., İnsan İlişkileri, Ankara:İmge Kitabevi Yayınları, 2003

Işılak H.Durmuş A.(Ed.),Kara Tahtayı Aşmak Öğrenci Merkezli
Öğretmenlik,İstanbul:Kaknüs yayınları, 2004

Jersild,A.,Gençlik Pskolojisi ,Çev.İbrahim N.Özgür,4.Basım, İstanbul:Eko Matbaası , 1983

Kağıtçıbaşı ,Ç.,Sosyal Pskolojiye Giriş,İstanbul:Evrin Yayınları,1988

Kağıtçıbaşı, Ç.,Yeni İnsan ve İnsanlar ,10.Basım, İstanbul:Evrin Yayınları, 1999

Kelecioğlu, H.,”Güdülenme”, H.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi, S.7, 1992

Keskin, A., “ Motivasyon ve Dikkatin Öğrenme Üzerine Etkisi”,
egitim.aku.edu.tr/motivasyondikkat1.pdf, (17.07.2009).

Kılıçcı, Y.,Okulda Ruh Sağlığı, Ankara:Şafak Ofset, 1992

Kıran Esen, B., Aktuğ,T., “[Ergenlerde Akran Baskisi Ve Benlik Saygisinin incelenmesi](#)”
Çukurova Üniversitesi eğitim Fakültesi Dergisi, C.3, S.33, 2007

Koç M. “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, Erciyes
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi S. 17, 2004

Koç,M., Yavuzer,Y., Demir, Z.,Çalışkan,M.,Gelişim ve Öğrenme, Ankara:Nobel
Yayınları, 2001

Koçak, A., “Sosyal Kaygıyla Başa Programının Lise Öğrencilerinin Sosyal Kaygı
Düzeylerine Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü ,Ankara , 2001

Köknel Ö,Kişilik; Kaygıdan Mutluluğa, İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi, 1987

Köse,E., “Liseli Ergenlerde Kişilik ve Sosyal Desteğin Yalnızlığa Olan Etkisinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006

Köseler, A., “Lise Öğrencilerinde İletişim Kaygısı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Ondokuz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale,2006

Kulaksızoğlu,A. Ergenlik Psikolojisi, 3. Basım, İstanbul, 2000

Küçükahmet L.,Öğretim İlke ve Yöntemleri,9.Basım, İstanbul:Alkım Yayınları, 1998,.

Küçükahmet,Leyla,Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar,3.Basım, Ankara:Nobel Yayınları, 2001

Küçükkurt, ,Ş., “Lise ve Dengi Okullarda Öğrencilerin Felsefe Dersine Karşı Olan Tutumları ve Başarıları Arasındaki İlişki”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,2006

Navaro, L., Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitime Etkileri, 6. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırması Semineri, İstanbul, 1989

Örgün, S. K., Anne Baba Tutumları İle 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları Ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü,2000

Öz, İ., Anne- Baba Olma Sanatı,6.basım, İstanbul:Alfa Yayınları, 2005

Özdamar, K., Paket programlar ile veri analizi, Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2004

Parman, T.,“Ergenlik ve Psikanaliz”, Klinik Psikiyatri Dergisi, C.1., S.2, 2 1998

Salant , P., Dillman, D.A., How to Conduct Your Own Survey, Newyork, 1994

Sayar, K.,Ruh Hali (2. baskı). İstanbul:Timaş Yayınları, 2006

- Selçuk,Z.,Gelişim ve Öğrenme,9.Basım,Ankara:Nobel Yayınları,2003
- Steinberg, L., Adolescence, 7th Edition, Sydney, 2005
- Şendil, G., Çocuk, Ergen ve Anne Baba, İstanbul:Çantay Kitabevi, 2003
- Tekneci, M., “Davranışçı Terapiler”, www.hipnoz.info/index.php/makaleler/120-davranisci-terapiler.pdf - (17.07.2009).
- Tekinarslan, H.,”Lise öğrencilerinin Coğrafya Dersine Karşı tutumlarının Değerlendirilmesi” Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2006.
- Topses, G.,Gelişim ve Öğrenme, Ankara:Nobel Yayınları, 2003
- Yavuz F., “Okul Motivasyonunu Değerlendirme Ölçeği Yapılandırılması ve Güvenirliği Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006
- Yavuzer , H., Çocuk Psikolojisi, (14. Basım), İstanbul:Remzi Yayınevi, 1997
- Yavuzer, H., Ana Baba ve Çocuk (16.basım) İstanbul:Remzi Yayınevi, 2003
- Yavuzer, H., Çocuk Psikolojisi,19.Basım, İstanbul:Remzi Yayınevi, 2000
- Yavuzer, H.,Ana Baba Okulu, İstanbul:Remzi Yayınevi,1998
- Youniss, J., “G. Stanley Hall: Neither Psychology Alone Nor Basic Research İs Sufficient”,Journal of Research on Adolescence, Vol.15, Issue:4, s.360.
- Yörükoğlu, A, Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi ve Ruhsal Sorunları,Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1986
- Yörükoğlu, A.,Gençlik Çağı (7. Baskı), İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1990

EK-I

ÖZGEÇMİŞ

15 Ocak 1980 tarihinde Sinop ili Boyabat İlçesinde dünyaya geldim. İlk, Orta ve Liseyi doğduğum ilçede tamamladıktan sonra 1997 yılında Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesine kaydımı yaptırdım. Bu bölümden 2002 yılında mezun oldum. Bir müddet özel okulda çalıştıktan sonra İstanbul'un Beykoz ilçesine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atanmam oldu. Halen Bu ilçede Çavuşbaşı Çok Programlı Lisesinde çalışmaktayım. 2007 yılında Beykent Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimime başladım.

Osman AKTAŞ

EK-II

Değerli Öğrenciler

Bu çalışmanın amacı Sorumluluk ve Ortalama Yükseltme Sınavına giren Meslek Lisesi öğrencilerini motive eden faktörleri araştırmaktır. Araştırmanın geçerliliği sizlerin sorulara cevaplara bağlı olacaktır **lütfen soruları eksiksiz ve objektif olarak** cevaplayınız. Bu bilgiler sadece bilimsel bir çalışma için kullanılacaktır ve gizli tutulacaktır. Ankete isminizi yazmayınız.

Cevaplarınıza **X** işaretini koyunuz.

Osman AKTAŞ
Eğitim Yönetimi ve Denetimi

Y.Lisans

KİŞİSEL BİLGİLER:

1.Cinsiyetiniz: Bay ( )
Bayan ( )

2.Annenin Eğitim Durumu:

Okuma yazma bilmiyor ( )
Okuma yazma biliyor ( )
İlkokul mezunu ( )
Ortaokul mezunu ( )
Lise mezunu ( )
Üniversite mezunu ( )

3.Babanın Eğitim Durumu:

Okuma yazma bilmiyor ( )
Okuma yazma biliyor ( )
İlkokul mezunu ( )
Ortaokul mezunu ( )
Lise mezunu ( )
Üniversite mezunu ( )

4.Aile durumu :

Anne-Baba sağ ( )
Baba sağ Anne yok ( )
Anne sağ baba yok ( )
Her ikisi de hayatta değil ( )
Boşanmış ( )

5.Ailenin Ekonomik Durumu:

Aylık gelir: 500-1000 tl ( )
1000-2000 tl ( )
2000-..... tl ( )

6.Genellikle ailenizin sana karşı tutumu nasıldır?

Demokratik ( ) Otorite ( ) Diğer....

OKUL MOTİVASYONUNU DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Okulun açılacağı günü sabırsızlıkla beklerim					
2	Okula gitmeyi isterim					
3	Okul yararlıdır					
4	Tatilleri sabırsızlıkla beklerim					
5	İyi ki okul var					
6	Dersler çok fazla					
7	Sınavlar olduğu için okula gitmeyi istemem					
8	Okul günleri yataktan sevinçle uyanırım					
9	Derste çok canım sıkılır					
10	Okul benim ikinci evim					
11	Okulsuz bir yaşam isterdim					
12	Keşke okula gitmeden bir meslek sahibi olabilsem					
13	Sınavlar olmasaydı okulu daha çok severdim					
14	Okul eğlenceli bir yer					
15	Okulu kurallar olduğu için sevmem					
16	Karne olmasaydı okulu daha çok severdim					
17	Okul kuralları beni çok sıkır					
18	Okul benim için önemli					
19	Mecbur olduğum için okula gidiyorum					
20	Dersler olmasaydı okulu daha çok severdim					
21	Zayıf not alsam da okulu severim					
22	Okulun en güzel yanı eve dönme anıdır					
23	Tatil günleri sevinçle uyanırım					
24	Okul kurallarına uymak zordur					
25	Keşke okulda karne verilmese					
26	Ön sıralarda oturmayı tercih ederim					
27	Ödev yapmaktan hoşlanmam					
28	Hasta olsam bile okula gitmek isterim					
29	En mutlu olduğum günler okulun tatil olduğu günler					
30	Okulda kendimi kötü hissederim					
31	Okulda zaman hızlı geçer					
32	Ders saatlerini sıkıcı bulmam					
33	Okul, hayatımda çok önemli bir yere sahip					
34	Başarısız bile olsam okulu severim					
35	Arka sıralarda oturmayı tercih ederim.					